

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 27.

Lördagen den 27 februari, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1913 den 27 februari sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av kommitterade för tryckfrihetens vård; och befunnos efter valförrättningens slut hava blivit till kommitterade utsedda:

f. d. riksantikvarien Gustaf Oscar Augustin Montelius	med 23 röster
f. d. lektorn Teofron Adolf Sæve	» 23 »
f. d. bibliotekarien, svenska akademiens ständige sekreterare, Erik Axel Karlfeldt	» 23 »
f. d. justitierådet Ernst Trygger	» 23 »
riksbanksfullmäktiges ordförande Sixten Gabriel von Friesen	» 23 »
hovrättsfiskalen Karl Johan Daniel Schlyter	» 23 »
<i>D. Persson i Tällberg.</i>	<i>David Bergström.</i>
<i>Erik Palmstierna.</i>	<i>Axel Westman.</i>

Jämte det protokollet lades till handlingarna, beslöt kammaren, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om valet samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till dels förordnanden för de valde, dels ock paragraf rörande valet i riksdagsbeslutet.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till lagutskottet propositionen nr 43, med förslag till lag om in-skränkning i inmutningsrätten; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 34, angående försäljning av viss kronans andel i det till sol-

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 27.

datroten nr 67 vid Uppvidinge kompani av Kalmar regemente hörande soldattorp i Kronobergs län;

nr 44, angående försäljning till Strängnäs landsförsamling av mark från förra hospitalshemmanet Stenby nr 1 i Södermanlands län; och

nr 45, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

§ 3.

Vidare föredrogos och hänvisades till statsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna, nämligen nr 199, av herr Nilsson i Kristianstad m. fl. och nr 200, av herr Söderberg i Stockholm.

§ 4.

Lagutskottets härpå föredragna utlåtande nr 8 bordlades åter.

§ 5.

Ang. av-
löningar till
civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets memorial, nr 11, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 16 (avlöningar till civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.) i statsutskottets utlåtande nr 2 angående regleringen av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel.

I den till riksdagen den 14 januari 1915 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t i punkten 16 under andra huvudtiteln föreslagit riksdagen att dels godkänna ej mindre ett av departementschefen framlagt förslag till avlöningsstat för den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna, att tillämpas från och med år 1916, dock med rätt för Kungl. Maj:t att i särskilt fall fördela i staten för viss befattning upptagen avlöning eller arvode på två eller flera befattningshavare, än även de villkor och bestämmelser, som av departementschefen föreslagits för auditörernas åtnjutande av de i samma stat upptagna avlöningsförmåner;

dels förklara, att en var, som med eller efter ingången av år 1916 tillträdde auditörsbefattning vid regements- eller stationskrigsrätt, skulle vara pliktig att underkasta sig ovanberörda villkor och bestämmelser;

dels besluta,

att med fullmakt försedd auditör å äldre stat vid avdelning av krigsmakten, där enligt den nya organisationen skulle vara anställd auditör utan anställning vid jämväl annan sådan avdelning, skulle såvida han icke före den 1 oktober 1915 anmälde, att han ville övergå till den nya avlöningsstaten och underkasta sig därvid fästade villkor och bestämmelser, bibehållas vid avlöningen å den äldre staten ävensom vid honom förut tillkommande rätt till pension;

att, därest med fullmakt försedd auditör å äldre stat vid avdel-

ning av krigsmakten, som enligt den nya organisationen skulle hava auditörsbefattning gemensam med annan sådan avdelning, icke utnämndes till innehavare av ny auditörsbefattning, han skulle vid ingången av år 1916 uppföras å allmänna indragningsstaten;

*Ang. av-
löningar till
civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.
(Forts.)*

samt att å allmänna indragningsstaten sålunda uppförd auditor ej mindre skulle vara berättigad att fortfarande uppbära den avlöning, varav han vid överflyttningen vore i åtnjutande, dock med skyldighet att, i händelse han erhöle krigsdomar- eller auditörsbefattning å den nya staten, frånträda avlöningen å indragningsstaten under den tid, han innehade sistnämnda befattning, än även skulle bibehållas vid honom förut tillkommande rätt till pension;

dels till avlöningar för den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna under andra huvudtiteln uppföra ett ordinarie anslag å 116,250 kronor;

dels ock medgiva, att, därest krigsdomare eller auditor vid regements- eller stationskrigsrätt åtnjutit ledighet från visst eller vissa krigsrättssammanträden, till den, som i hans ställe tjänstgjort i krigsrätten, finge från det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter utbetalas ersättning, utöver vad den ledige krigsdomaren eller auditören vore skyldig att i sådant avseende utgiva, med belopp för varje dag sådant sammanträde pågått av 10 kronor vad krigsdomare anginge och 15 kronor vad anginge auditor.

Statsutskottet hade under punkten 16 i sitt utlåtande nr 2 afgivit yttrande över Kungl. Maj:ts berörda förslag, men hade punkten emellertid av kamrarna blivit till utskottet återförvisad.

Uti nu föreliggande memorial hemställde utskottet, att riksdagen måtte

a) till avlöande av den civila personalen vid regements- och stationskrigsrätterna på extra stat för år 1916 bevilja ett anslag å 102,320 kronor;

b) fastställa följande övergångsstat för vissa auditörer:

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Dagavlöning å 2 kronor förslagsvis	Summa
1 auditor vid Västerbottens regemente . . .	900	400	120	1,420
1 " " Jämtlands fältjägarregemente .	900	400	120	1,420
1 " " Vaxholms grenadjärregemente .	900	400	120	1,420
1 " " Skånska husarregementet . . .	900	400	120	1,420
1 " " flottans station i Karlskrona .	3,000	1,000	—	4,000
Summa	6,600	2,600	480	9,680

Anm. För auditören vid flottans station i Karlskrona kan lönen efter 5 år höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.

Ang. av-
löningar till
civila leda-
möter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

samt för genomförande av denna stat å andra huvudtiteln uppföra ett ordinarie anslag: »Avlöning till vissa å äldre stat kvarstående auditörer» å 9,680 kronor, därav förslagsanslag till dagavlöning 480 kronor;

c) medgiva, att de innehavaren av auditörsbefattningen vid flottans station i Karlskrona tillkommande ålderstillägg finge från och med år 1916 utgå från andra huvudtiteln ordinarie förslagsanslag till ålderstillägg;

d) medgiva, att, därest krigsdomare eller auditör vid regements- eller stationskrigsrätt åtnjutit ledighet från visst eller vissa krigsrättssammanträden, till den, som i hans ställe tjänstgjort i krigsrätten, finge från det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter utbetalas ersättning, utöver vad den ledige krigsdomaren eller auditören kunde förklaras skyldig att i sådant avseende utgiva, med belopp för varje dag sådant sammanträde pågått av 10 kronor vad krigsdomare angående och 15 kronor vad angående auditör.

Vid memorialet var emellertid fogad reservation av herr E. A. Nilson i Örebro, vilken ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedan utskottets hemställan föredragits, gav herr talmannen på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Hasselrot, som anförde: Herr talman, mina herrar! I 1914 års statsverksproposition begärde Kungl. Maj:t till avlöning åt auditörerna ett belopp av 56,600 kr. I den nu föreliggande propositionen har Kungl. Maj:t gjort framställning om ett anslag för samma ändamål av 69,700 kr., vilket alltså innebär en ökning av 13,100 kr. Det kan ju synas nyckfullt, att siffrorna sålunda väsentligt växla under så kort tid. Här föreligger emellertid icke någon nyckfullhet. Den föreslagna ökningen är beroende av ett riksdagens beslut, det beslut nämligen, varigenom i krigslagarna infördes bestämmelse om, att sträng arrest i regel endast får ådömas av krigsrätt. Denna anordning kommer uppenbarligen att högst väsentligt öka auditörernas arbetsbörda. Auditörerna äro som bekant skyldiga att närvara vid alla krigsrättssammanträden samt att uppsätta och expediera alla krigsrättens protokoll och beslut.

Statsutskottet har nu föreslagit avvikelse i två hänseenden från Kungl. Maj:ts förslag. Sålunda har utskottet till en början föreslagit, att det belopp, som utskottet förordat skola utgå, skall anvisas av extra anslag. Detta anser jag vara principiellt oriktigt. Auditörerna äro nämligen, mina herrar, domare, och därom torde alla vara ense, att domarna böra vara så självständiga som möjligt. Men obestridligt gör man intrång på denna princip, om riksdagen nu följer statsutskottet. Den andra avvikelsen består däri, att statsutskottet föreslagit en avprutning på 4,250 kr. Detta

belopp är icke i och för sig avsevärt, men det blir onekligen betydande, om man tar hänsyn till den avlöning, som Kungl. Maj:ts föreslagit för auditörerna eller allenast 1,400 kr. per auditör och regemente, vilket enligt min mening är det minsta möjliga, och i avseende å det minsta möjliga ges icke någon prutmån.

Ang. avlöningar till civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.

(Forts.)

Jag beklagar livligt, om kammarens beslut skulle sammanfalla med utskottets. Jag ber därjämte få uttala de största farhågor för, att det i sådant fall skall visa sig mycket svårt eller omöjligt att på tillfredsställande sätt rekrytera auditörskåren, och få vi mindre goda auditörer, få vi dålig militär rättsskipning.

Vidare yttrade:

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Som kammaren behagade finna av den reservation, som åtföljer statsutskottets föreliggande memorial, har jag icke kunnat biträda den hemställan, som utskottet i detta memorial gör. Statsutskottet anlägger på den fråga, som det nu gäller, huvudsakligen, ja, man kan säga uteslutande, löneregleringssynpunkter. Vilken vikt man än må tillmäta dem, så anser jag likväl, att tryggheten ur rättsskipningssynpunkt är av väsentligare innebörd och att den bättre tillgodoses genom Kungl. Maj:ts förslag än med utskottets förslag. Av den anledningen har jag inom utskottet biträtt det kungl. förslaget och jag gör det nu, och detta så mycket mer som den besparing utskottet vill åvägabringa å 1916 års stat endast utgör 4,250 kr.

Riksdagen antog i följ, som herr justitieministern erinrat om, ny strafflag för krigsmakten och i samband därmed ny lag angående krigsdomstolar och rättegångsförfarandet vid dem. Dessa lagar skola vinna tillämpning från den 1 januari nästa år. De nya formerna för rättsskipning emotses med stort intresse av vida kretsar av vårt lands befolkning, och man väntar sig mycket av desamma. Utan att nu ingå på ett bedömande därav i detta fall vill jag som en allmän mening uttala, att hur god en form än må vara, beror det väsentligen på tillämpningen av de givna formerna, huruvida dessa komma att verka ändamalsenligt eller icke. Den nu föreliggande frågan gäller en väsentlig del av de personer, som skola ge liv och anda åt den nya rättsskipningens former, den gäller deras ställning och avlöningsförhållanden.

Riksdagen har enligt min mening med all rätt lagt utomordentlig vikt vid själva organisationen av krigsdomstolarna och rättegångsförfarandet därstädes. Ja, riksdagen har lagt så stor vikt vid den saken, att då år 1908 ett förslag till ny strafflag underställdes riksdagens prövning, avvisade riksdagen efter tillrådan av ett enhälligt lagutskott denna framställning, emedan icke samtidigt framlades förslag till nytt rättegångsförfarande eller ny organisation av krigsdomstolarna. Uti sitt utlåtande anmärkte lagutskottet, att den nuvarande domstolsorganisationen föredrogs en svaghet därutinnan, att auditörerna endast voro förordnade och

Ang. av-
känningar till
civila ledamöter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

hade en relativt liten avlöning, ett förhållande, som bland annat syntes lagutskottet vara ett starkt vittnesbörd om behovet av en revision av domstolsorganisationen och rättegångsförfarandet. Av den anledningen avstyrktes förslaget, såsom jag förut erinrat. En sådan ståndpunkt intogo lagutskottet och riksdagen 1908. Den svaghet uti organisationen, varpå lagutskottet till stor del byggde sitt avstyrkande, skulle genom ett bifall till statsutskottets föreliggande förslag fortfarande stå kvar.

Då andra huvudtiteln behandlades för några dagar sedan i riksdagen, beslöt riksdagen bifalla Kungl. Maj:ts förslag till organisation av den militära överdomstolen, det vill säga krigshovrätten, som skall bestå av tre civila rättskunniga ledamöter och två militära ledamöter. Nu är det fråga om de militära underdomstolarna, som skola bestå av två civila rättskunniga, krigsdomaren och auditören, samt två militära ledamöter. I den militära underdomstolen blir sålunda det civila rättskunniga elementet svagare företrätt än inom den militära överdomstolen. Men detta kan icke utgöra skäl för att ge underdomstolen en lösligare ställning än överdomstolen. Tvärtom synes det mig, att den omständigheten talar i rent motsatt riktning. Av de civila ledamöterna är krigsdomaren en nyhet liksom åklagaren eller krigsfiskalen. Auditörsinstitutionen är däremot ingen nyhet utan har gammal hävd inom krigsmakten.

Nu förhåller det sig emellertid så, att det är auditörerna, som äro orsaken till, att statsutskottet förordat att ge hela den militära underdomstolsorganisationen en lös ställning genom att på extra stat uppföra en klumpsumma för ändamålet ifråga. Det finner jag för min del vara mindre lyckligt, ja, rent av betänkligt, först och främst med hänsyn till att det, såsom herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet redan erinrat, genom bestämmelsen i § 36 regeringsformen stadgats, att innehavare av domareämbete, högre som lägre, icke skola kunna skiljas från ämbetena utan laga dom och rannsaking. Men icke allenast med hänsyn därtill, utan jämväl med hänsyn till den omständigheten, att den lag, som riksdagen antog i fjol och som, såsom jag redan erinrat om, skall börja tillämpas från och med den 1 januari nästa år, tydligt och klart bjuder, att auditörerna skola utnämnas av konungen.

Auditörerna få genom den nya strafflagen för krigsmakten och det från och med den 1 januari lagstadgade militära rättegångsförfarandet en väsentligt ökad arbetsbörda och en mera ansvarsfull ställning, än de förut haft. Så skall bland annat auditören vara vederbörande chefs ansvariga rådgivare i disciplinmål. Hans ställning härutinnan är av grannliga natur, och den kräver av sin man gott omdöme, god psykologisk blick och förmåga att kunna ge skäl för den mening, vartill han kommit, men den kräver också fasthet och självständighet från hans sida. Chefen har visserligen rätt att uraktlåta att följa det råd, som hans juridiska rådgivare ger, men om han det gör, så är det auditörens plikt att

till protokollet angiva sin ifrån chefens avvikande mening. Om han det underlåter, är han medansvarig för det beslut, som chefen fattat. Det torde vara klart, att anledningar till konflikter nog kunna komma att förefinnas, men är det så, då borde det också vara klart, att det är starka skäl, som tala för att auditörernas grannliga ställning, vilken, som jag förut sagt, hör vara förenad med allmän fasthet och självständighet, gives det stöd, som kan vinnas därigenom, att auditörerna erhålla den fasta ställning, som är i full överensstämmelse med lagens både bokstav och anda, som bjuda, att de utnämnas av konungen.

Ang. av-
löningar till
civila led-
möter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

Utskottet söker nu visserligen undkomma detta lagens bestämda krav genom att på sidan 11 i sitt utlåtande säga, att »utskottet visserligen icke förbisett, att, enligt lagen om krigsdomstolar och rättegång därstädes, auditörerna skola utnämnas av Kungl. Maj:t, men lärer denna bestämmelse icke kunna vara till hinder för att i detta som i så många andra fall, då en definitiv lönereglering icke för tillfället kan ske, tjänsterna tills vidare uppehållas på av Kungl. Maj:t utfärdade förordnanden». Detta skäl kan emellertid icke vara tillfyllest. Frånsett om det är riktigt att på detta sätt befria sig från lagens tydliga och klara bud, så frågar jag: är utskottets skäl hållbart? Så synes mig ingalunda vara förhållandet. Visst kan man nu åvägabringa och genomföra en lönereglering, det visar den kungl. propositionen. Den kungl. propositionens tillvaro slår i själva verket ihjäl utskottets skäl i detta hänseende. Det beror således icke på *förmågan* att nu kunna genomföra en lönereglering, som det berör, ty i detta fall äger nog den gamla sentensen sin fulla giltighet, att »vad man vill, det kan man».

Utskottet bygger sin ståndpunkt väsentligen därpå, att man f. n. saknar erfarenhet rörande auditörernas blivande arbetsbörda. Ja, det må vara, men det gäller i lika hög grad, ja i ännu högre grad krigsdomarna och krigsfiskalerna. En auditörs arbete beträffande rättsskipningen och handläggningen av disciplinmål är emellertid beroende på faktorer, som t. o. m. undandraga sig varje statistisk värdesättning. Det kan nämligen vara så, att det vid ett truppförband kan vara väsentligt flera mål än vid ett annat, utan att därmed är sagt, att arbetsbördan vid det förra är större än vid det senare. Det kan i själva verket vara tvärt om. Ty arbetsbördan är i mycket hög grad beroende av målens beskaffenhet. Men det beror icke allenast därpå, utan det beror i mycket hög grad på vederbörande chefs förmåga att sköta och handha sin trupp, om målens antal ökas eller minskas. Då det alltid är mycket an- genämare att anföra exempel, särskilt då de kunna utgöra förtjänst- fulla föredömen, så skall jag tillåta mig att meddela en iakttagelse, som jag gjort för några år tillbaka vid ett kompani inom ett syd- svenskt infanteriregemente. Det var sista dagarna i juli månad det året. De värnpliktiga i detta kompani bestodo av stadsbor, och sålunda skulle de enligt vanlig uppfattning omfatta element, som inom sig skulle räkna sådana personer, som mera skulle ha

Ang. av-
komningar till
civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.
(Forts.)

anlag för att vara indisciplinära. Men där ägde det förhållandet rum vid detta kompani, att i slutet av juli månad fanns icke enda bestraffning vid samma kompani, straffjournalen för kompaniet var fullständigt blank. Men förhållandet mellan kompanichefen och hans kompani var sådant, att när kompaniet kom tillbaka efter de mest krävande och ansträngande militära prestationer, så hade man hart när velat bära chefen i gullstol, om man fått göra det. Och sådan kompanichefen var, sådan var också hans adjutant. Men låt oss nu antaga att den kompanichefen avgick, och en annan kom i hans ställe, som icke hade samma förmåga att ta sin trupp, möjligen kanske icke var så krävande ifråga om den rent militära tjänsten som hans företrädare, och som icke hade det gemyt, som denne, utan kanske i viss mån var vad man med ett vulgärt uttryck velat kalla småkitslig. Och för mig står det alldeles klart, att den omständigheten kunde vara tillräcklig för att öka antalet disciplinära förseelser, detta är lika visst som det är tydligt, att en chef, som har förmåga att vinna sitt manskap genom ett förtroendefullt uppträdande, förekommer många anledningar till bestraffningar.

Väger jag sålunda fördelar och olägenheter, som skulle vara förbundna med Kungl. Maj:ts förslag och med utskottets förslag, så kan jag icke komma till annat resultat, än att fördelarna äro större och olägenheterna mindre ifråga om Kungl. Maj:ts förslag. Ja, Kungl. Maj:ts förslag tillgodoser bättre rättssäkerheten, och detta ensamt är nog för att i mina ögon uppväga alla de skäl, som statsutskottet har anfört för sin ståndpunkt. Detta gör, herr talman, att jag utan varje tvekan anhåller, att kammaren måtte avslå utskottets hemställan och bifalla den vid memorialet fogade reservationen.

Herr Nilsson i Kabbarp: Mina herrar! Det torde vara ganska begripligt, att när statsutskottets tredje avdelning vid behandlingen av andra huvudtiteln tog itu med denna speciella fråga angående de underordnade krigsrätterna, ställde den sig ganska undrande och spörjande. Det är ju en ganska stor och kostsam sak. Det gäller att anställa icke mindre än 103 nya tjänstemän. Och avdelningen kunde icke blunda för det faktum, att den utredning, som förefanns i propositionen, var ganska klen. Avdelningen kunde ställa sig så mycket mera undrande, som detta ärende i sig innesluter en lönereglering av mycket ovanlig, för att inte säga singuljär beskaffenhet. Här föreslår nämligen Kungl. Maj: bland annat att på ordinarie stat uppföra 35 auditörer med avlöningen fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, men utan ålders-tillägg och utan pensionsrätt — för den skull måste ju också ändring göras i pensionslagen. Dessutom har här bifogats en tvångsbestämmelse, att därest dispositionerna inom härordningen skulle på visst sätt förändras, så skulle också dessa auditörer kunna få vidkännas minskning i sin ordinarie avlöning. Denna egendomliga lönereglering har givetvis dikterats av de särskilda

förhållanden, som föreligga i detta fall. En passant vill jag emellertid påpeka, att ett sådant sätt att reglera inte medför idel fördelar eller idel besparingar. Ty det är ju givet, att då man betar dessa tjänstemän pensionsrätt, så betar man också staten möjligheten att bli av med en t. ex. på grund av sjukdom oduglig tjänsteman. Staten måste behålla honom, tills han fyllt de 67 åren, och således betala hans lön hela denna tid.

Utskottsavdelningens och sedan även utskottets tveksamhet gällde naturligtvis egentligen de avlöningsbelopp, som skulle tillmätas dessa 35 auditörer. De avlöningar, som föreslås, växla ju betydligt, från 700 kronor upp till 5,000 kronor. Och det lyser igenom i raderna i den kungl. propositionen, att man även inom departementet känt sig ganska tveksam och oviss. Under den gamla ordningen ha auditörsplatserna varit mycket eftersökta, trots den klena avlöningen. Delvis har det varit rena sinekurer. Och i allmänhet har arbetet varit ganska ringa. Nu är det ju givet, att i och med den nya krigslagstiftningen komma auditörerna att få åtskilligt mera att göra. Men *hur* mycket mer de få att göra, i *hur* hög grad deras arbete kommer att ökas, det kan ingen säga. Och därför har heller ingen kunnat säga, till vilka belopp deras avlöningar rätteligen böra fixeras. Kungl. Maj:t anför i motiveringen några statistiska siffror, avsedda att giva någon vägledning, men det medgives i propositionen, att dessa siffror lämna en mycket ofullkomlig bild av det blivande arbetet. Och vederbörandes ovisshet framlyser även ur det förhållandet, att det förbehålles Kungl. Maj:t rätt att få dela ett auditörsarvode på tvenne auditörer, ifall så skulle befinnas nödigt.

Under dessa förhållanden stannade avdelningen och sedan utskottet vid den tanken att ställa dessa auditörer på extra stat. Detta är ju den vanliga utväg, som man tillgriper vid alla löne-regleringar, när man känner sig oviss. Gent emot detta arrangering har nu den föregående ärade talaren liksom också dessförinnan herr justitieministern höjt sina varnande röster och anför skäl däremot. De skäl, som här blivit anförda, ha naturligtvis icke varit några hemligheter för utskottsavdelningen. Vi gjorde oss själva dessa invändningar, men icke förty ansågo vi oss vara väl befogade att göra det förslag, som vi ha gjort. Herr Nilssons i Örebro egentliga skäl emot detta arrangering är det, att det skulle ställa auditörerna osäkra och otryggade och följaktligen göra rättssäkerheten mindre god. Emellertid tycktes talaren i sin argumentation förutsätta, att det skulle vara statsutskottets mening, att dessa auditörer för all framtid skulle bli extra tjänstemän. Något sådant har givetvis aldrig varit vare sig avdelningens eller utskottets avsikt, utan meningen har endast varit att här, såsom vi ofta gjort tidigare, först inhämta ett eller ett par års erfarenhet angående omfattningen och mängden av det blivande arbetet samt angående rekryteringen och övriga förhållanden. Därest statsutskottet föreslagit, att dessa auditörer för alltid skulle stanna på extra ordinarie stat, då skulle jag ha givit herr Nilson i Örebro

Ang. avlöningar till civila ledamöter i krigsrätterna m. s. (Forts.)

*Ang. av-
lösningar till
civila led-
amöter i krigs-
värderna m. fl.
(Forts.)*

fullkomligt rätt. Ty naturligtvis äro jag och mina kamrater principiellt av samma mening som herr Nilson därtutinnan, att domare böra vara ordinarie tjänstemän. Jag vill emellertid påpeka, att ehuru detta ju är en i vårt land fastslagen regel, som vi alla ge vår anslutning, så har detta dock icke kunnat hindra, att det gives undantag från regeln. Vi veta, hur det både i våra överrätter och i våra underrätter finnes ofantligt många tjänstemän, ofantligt många domare, som äro ingenting annat än extra tjänstemän.

Det är utan tvivel sant, att om en tjänsteman har ordinarie befattning, så känner han sig fastare och tryggare. Men jag undrar dock, om man inte här delvis överdriver denna synpunkt. Förhåller det sig så, att en auditör, en domare, skulle vara till karaktären så klen, att han blott därför, att han icke hade en ordinarie anställning skulle svika sin plikt eller svika det, som samvetet bjöde honom att göra, då fruktar jag, att det knappast kan vara mycket att räkna med honom, ens om han hade ordinarie beställning. Vidare har jag för min del fäst avseende vid det förhållandet, att vid denna riksdag hoppas vi få en militieombudsman, som väl i allra främsta rummet skulle ha att övervaka den militära rättsskipningen och således se till, att denna funktionerade på ett fullgott sätt.

Vi ha således, såsom statsutskottets utlåtande ger vid handen, gjort vårt förslag blott för att det skulle beredas möjlighet att inhämta ett par års erfarenhet för att sedan bättre kunna bedöma denna sak och träffa ett säkrare och riktigare avgörande.

Vad nu själva anslagsbeloppet beträffar, så föreslog Kungl. Maj:t i fjol till dessa krigsunderrätter en samlad summa av 103,250 kronor. Detta belopp har nu ökats med 13,000 kronor. Att så skett motiveras i propositionen med två skäl: för det första därmed, att värnplikstiden har ökats så väsentligt, varigenom auditörerna skulle få mera arbete, och för det andra därmed, att på grund av den lagändring, som företogs vid 1914 års senare riksdag, skall i regel sträng arrest kunna dömas endast av krigsrätt och icke av den militära befälhavaren, och således skulle auditörerna även härigenom få en ökad arbetsbörda. Det är emellertid tydligt, att det första av dessa av Kungl. Maj:t anförda skäl icke håller streck. Ty när propositionen angående detta anslag framlades i fjol, var det ju redan då klart, att värnplikstiden skulle i väsentlig grad ökas. Det enda skälet är således den ändrade bestämmelsen angående dömandet av sträng arrest. Men för vår del ha vi ansett, att man icke alls vet, huruvida denna lagändring skall kunna medföra en så väsentligt ökad arbetsbörda, att anslaget på denna grund måste ökas med ett så stort belopp, som Kungl. Maj:t här föreslagit. Vi ha därför stannat vid ett samlat anslagsbelopp av 112,000 kronor, en, som man säger, rund summa, som vi efter den beräkning, som vi kunnat göra å avdelningen, ansett vara tillräcklig under denna övergångstid.

Vi ha hört, att herr justitieministern skulle livligt beklaga,

om det anslag, som Kungl. Maj:t äskat, skulle minskas med detta lilla belopp av 4,250 kronor, och vi ha hört honom uttala den livliga förhoppningen och önskan, att kammaren måtte bevilja det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det bör då observeras, att även om riksdagen skulle bevilja det anslag Kungl. Maj:t begärt, så kan trots detta den plan angående auditörernas avlöning, som Kungl. Maj:t framlagt, icke genomföras, och detta därför, att den kungl. propositionen är behäftad med några misstag. Det har där uppgivits, att fyra auditörer, som äro innehavare av gamla fullmakter, ha en avlöning av endast 900 kronor, och att därför dessa personer skulle kunna överföras på allmänna indragningsstaten utan någon avsevärd förlust för statsverket. Denna uppgift har emellertid visat sig felaktig — och det var på grund av upptäckten härav, som detta ärende återremitterades till utskottet. Dessa fyra auditörers avlöning går i stället upp till 1,420 kronor, och vid sådant förhållande är det givet, att dessa personer icke kunna utan vidare överföras på indragningsstat, vilket naturligtvis föranleder svårigheter beträffande dessa auditörplatser besättande. Det torde sålunda vara givet, att även om man beviljar det anslag Kungl. Maj:t begärt, så kan dock Kungl. Maj:ts förslag icke genomföras. Och då propositionen är så bristfällig i detta hänseende, så synes mig detta utgöra ett ytterligare skäl för kammaren att följa statsutskottets förslag.

Det har av den föregående talaren anmärkts, att den minskning som utskottet åstadkommit, är så obetydlig som 4,250 kronor och att det för denna lilla prutnings skull näppeligen kunde vara skäligen att rucka på den av Kungl. Maj:t föreslagna siffran. Men i dessa finansiellt svåra tider torde även ett så relativt litet belopp vara värt att fästa avseende vid. Emellertid synes det även ur en annan synpunkt vara lämpligt att vidtaga nedprutning. Genom att icke blott ställa auditörerna på extra i stället för på ordinarie stat utan också genom att på detta sätt komma med en annan och lägre anslagssiffra, markera vi med så mycket större styrka, att riksdagen under nuvarande förhållanden icke finner det skäligen att godtaga de avlöningar, som Kungl. Maj:t föreslagit, och att hela denna sak bör göras till föremål för en bättre utredning, sedan man inhämtat någon tids erfarenhet.

Herr talman! På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Jag måste erkänna, att, då jag såg statsutskottets förslag i denna sak till ändring i vad Kungl. Maj:t föreslagit, så föreföll det mig ganska bekymmersamt, och det må ju vara naturligt, då jag så att säga ifrån allra första början har haft tillfälle att följa med arbetet på den krigslagsreform, som vidtogs vid förra riksdagen.

I krigslagssiftningskommittén var man först inne på den tanken, att krigsrätterna borde sammansättas med en bestämd numerär civil majoritet, och att man alltså borde ha tre civila domare,

Ang. avlöningar till civila ledamöter i krigsrätterna m. s. s.
(Forts.)

Aug. ac-
loningar till
civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.
(Forts.)

ifall man skulle ha två militära. Så småningom fann man, att det skulle bli oerhört belamrande för hela maskineriet att ha så många domare, och man kom då på den tanken, att, om man sökte såväl som möjligt sörja för kvaliteten hos och ställningen för de civila domarne, så borde det vara tillräckligt med två. Man skulle då göra en ordinarie civil domare till krigsdomare och ordförande i krigsrätten samt vid hans sida ställa en auditör, men en auditör på helt andra villkor än de ytterst svaga och lösa, som nu finnas, och som i sin mån bidragit till anmärkningar mot den militära rättskipningen. För det ändamålet var det nödvändigt, att auditörernas osäkra ställning skulle helt och hållet upphöra, och att de skulle utnämnas av Kungl. Maj:t. Nu har den föregående ärade talaren velat försvaga betydelsen av, att auditörerna erhålla en fast ställning. Han har likväl under sitt anförande erkänt, att en ordinarie ställning i allmänhet måste erkännas medföra en större självständighet. Han motsade sig visserligen, så vitt jag kan förstå, strax efteråt, då han förklarade, att, om en domare skulle svika sin plikt av hänsyn till sin osäkra ställning, så skulle det icke vara mycket, över huvud taget, att räkna på en sådan person. Jag tror, att det är bättre än att giva sig in på sådana spekulationer att hålla sig till, vad som i allmänhet gäller såsom en princip, nämligen att det är bra, om domarna kunna erhålla en fast ställning. Man ser denna princip förverkligas bland annat i stater, där de *administrativa* ämbetsmännen ha en vida lösare ställning än hos oss. Där plägar dock åt domaren tillförsäkras en vist fasthet i ställningen. Om man sätter saken på den spetsen, att, i fall nu en domare i osäker ställning har fattat en bestämd övertygelse och således måste betrakta det såsom en plikt att följa denna övertygelse, man bör kunna räkna på, att han ej sviker den av sådana hänsyn, som här är fråga om, ja, om man sätter saken på sådan spets, så kan man ju säga, att man må hoppas, att endast i ett litet fåtal fall ett sådant svikande skulle ifrågakomma. Redan detta fåtal fall är dock värt att uppmärksammas. Men jag tror, att man kan se saken på annat sätt. Man behöver ingalunda tänka sig dessa tillspetsade fall, man kan tänka sig, att så småningom genom denna osäkra ställning, påverkningar, innan domaren egentligen har fattat en övertygelse, bli lättare att göra på hans uppfattning, än som eljest skulle vara fallet.

Om vad jag hittills har sagt kan ha avseende på domare i allmänhet, så vill jag dock säga, att där skulle denna princip kunna maka åt sig något mera, än vad som är fallet i den fråga, vi nu ha före. Man måste betänka, att här vill man förstärka det *civila* elementet. Man vill göra det tillräckligt starkt och befast för att hålla stånd mot och få övertaget över den ensidighet i uppfattningen, som, man kan ej neka därtill, under stundom förekommer på det militära området. Det är således två olika åskådningar, som kunna tänkas komma i allvarlig konflikt med varandra. Den ena åskådningens talemän skulle vara säkra, de skulle på

förhand ha ett visst övertag, av den andra åskådningens talemän skulle man giva den ene en så lös ställning, att han måste känna sig för sin framtid i ett visst beroende av den andra åskådningens representanter. Detta, menar jag, kan i och för sig icke vara riktigt. Men härtill kommer, såsom herr Nilson i Örebro riktigt påpekat, att det är en nyhet, en nyhet införd för första gången ej blott i vårt land utan i hela världen. då man har beslutat att även i *disciplinmål*, som hittills avgjorts av befälhavaren ensam, sätta ett civilt element vid hans sida. Detta civila element skall representeras av auditören, som har skyldighet att reservera sig mot befälhavarens beslut, för den händelse han ogillar det, vid äventyr att eljes vara ansvarig därför. Detta är en ännu vida mera grannliga ställning, än den, som auditören har i domstolen. Här står han så att säga direkt ansikte mot ansikte med den chef, som han måste veta i hög grad kan komma att påverka hans framtida ställning. Han måste inse, att, om denne chef blir gång efter annan missnöjd med den självständighet, som han finner hos auditören, så kan det vara ganska mänskligt och naturligt, i fall den senare ej har att påräkna så synnerligen varma rekommendationer för sin framtida ställning. Och, mina herrar, när den tanken först kom fram, att man skulle giva auditören ett sådant uppdrag, så möttes den med ett nästan enhälligt motstånd från militär sida. Detta motstånd har åtminstone så pass mycket givit med sig, att det nu varit möjligt att få igenom denna betydelsefulla tanke, men man bör därför icke tro, att själva avogheten mot detta institut har upphört. På mer än ett ställe torde man kanske kunna befara, att regementschefen kommer att i denna auditörens medverkan se mindre en påkallad och nödvändig hjälp än en honom påtvungen och ganska besvärande procedur.

Om man velat klart inse allt detta, så tror jag, att det skall vara svårt att bestrida överlägsenheten hos Kungl. Maj:ts förslag framför statsutskottets i detta fall. Det är ett faktum, att det är ytterligt svårt att ordna en rättskipning så, att man verkligen i allo vinner nödiga garantier. Vi skola komma ihåg, att även i den allmänna lagstiftningen finnes det ju en hel mängd garantier, om vilka man kan säga, att de naturligtvis äro gjorda endast och allenast för undantagsfall. Om vi tänka till exempel på domarejäven, icke menas med lagens stadgande därom, att en domare, som till följd av något förhållande är jävig, skall träda från sin plats, ej menas därmed, att lagen uppställer det antagandet, att *varje* domare, som möjligen skulle döma under sådana förhållanden, skulle döma en orätt dom. Nej, det menas, att det kan vara *tänkbart* i vissa undantagsfall, att det skulle kunna påverka domarens person så, att han icke såge saken fullt opartiskt. Och så kan man säga, att det är med den ena garantien efter den andra. Så är det alltid med garantier beträffande domares självständighet. Man menar ej, att, om dessa garantier icke funnes, så skulle alla domare göra sig skyldiga till att uppgiva sina övertygelser, men man menar, att det kan hända, att i ett eller annat fall en obehörig påverkan

Ang. av-
löningar till
civila ledamöter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

Ang. öf-
feningar till
civila leda-
möter i krigs-
rätternas m. fl.
(Forts.)

skulle ha någon framgång, och man menar, att rättskipningen verkligen är ett så viktigt värv, att man bör försöka att i möjligaste måtto garantera sig även mot dessa eventualiteter.

Det må icke uppfattas såsom något underkännande av de ärade ledamöternas i statsutskottet allvarliga och samvetsgranna verksamhet, om man i detta fall ifrågasätter eller till och med bestämt vågar frambålla, att de icke ha fullt skärskådat saken från alla dess viktiga sidor, att de helt naturligt ha låtit sig ledas i främsta rummet av de synpunkter, som ligga så att säga inom deras vardagliga utskottsarbete, och för vars omsorgsfulla iakttagande man ju i allmänhet har allt skäl att vara dem tacksam. I detta fall finnas dock andra synpunkter, nämligen frågan om ett förverkligande av de reformtankar, som på papperet sattes och beslötos i fråga om den militära rättskipningen. Det kan tyckas, att med de mångahanda förändringar, som denna reform innehöll, det icke skulle betyda så mycket att på ett enda ställe nu göra ett avsteg. Mina herrar! Det är så svårt att på detta område finna den trygghet för rättskipningen, som man önskar, att man icke bör på någon enda punkt giva efter något, således icke håller i fråga om domarnas självständighet.

Jag ber att få yrka bifall till herr Nilsons reservation.

Med herr Staaff förenade sig herr Liljedahl.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag ber att, med anledning av vad min ärade kamrat i statsutskottet och namne på Skånebanken anført, endast till en början få konstatera riktigheten av mitt första uttalande, nämligen att statsutskottet anlagt uteslutande lönerogleringssynpunkter på förevarande spörsmål, ty det var just lönerogleringssynpunkterna, som för honom voro så dominerande, att jag tror, att jag icke säger för mycket om jag påstår, att de helt och hållet skymde de principiella betänkligheter, som jag gjort mig till målsman för beträffande den organisation, angående vilken statsutskottet hemställt att den måtte vinna riksdagens bifall. Visserligen sade den ärade talaren, att avdelningen haft en klar blick för de principiella betänkligheterna, och ville därför göra gällande, att min argumentering gick ut på, att den av statsutskottet förordade organisationen skulle bestå för all framtid, och i så fall ansåg han min argumentering riktig. Jag tror emellertid, att ett uppmärksamt åhörande av mitt anförande och det stenografiska protokollet skall bestyrka, att jag tydligt och klart angav, att statsutskottet avsåg en organisation, varunder man skulle vinna någon tids erfarenhet. Jag vågar emellertid göra det uttalandet, att är det principiellt betänkligt att organisera det på det sättet för all framtid, så är det lika betänkligt ur rättssäkerhetens synpunkt att hava det tillfälligt och provisoriskt så ordnat, som fallet skulle bliva, om man bifölle statsutskottets utlåtande.

Den ärade talaren sökte visserligen bagatellisera detta förhållande med en erinran därom, att det finnes extra domare både

vid överdomstolar och underdomstolar, som intaga denna lösa ställning. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att detta är ett ofta överklagat missförhållande vid de allmänna underdomstolarne, och det är en ytterligt svag argumentering att vilja anföra ett överklagat missförhållande såsom skäl för att på ett annat viktigt område införa ett liknande missförhållande. Att ställa sig på den ståndpunkten, att det här skulle gälla ett förhållande, som skulle äga rum allenast ett eller ett par år, tror jag knappast är hållbart med den motivering, som utskottet för sin ståndpunkt förebringat. Om man ett ögonblick tänker på, att denna organisation skall träda i kraft år 1916, så är det påtagligt, att någon erfarenhet från år 1916 icke kan vinnas förrän 1918 och någon erfarenhet från år 1917 icke förrän år 1919, i så måtto nämligen, att den kan bli vägledande för riksdagen. Skall man hava tre års erfarenhet, så lärer sålunda ett förslag icke kunna framläggas till riksdagens prövning förrän tidigast år 1920.

Den ärade talaren ordade också något om den tveksamhet, som förefunnits, och ville göra gällande, att denna tveksamhet förefanns även hos föredragande departementschefen. Jag ber att få säga, att det synes mig, som om den ärade talaren drev sin argumentering något långt. Så vitt jag kunde förstå av herr justitieministerns anförande i början av debatten, så förefanns ingen som helst tveksamhet hos honom om det lämpliga i den åtgärd, som Kungl. Maj:t gått in för, då Kungl. Maj:t föreslagit att giva auditörerna i detta fall den fasta ställning, som är betingad av deras ställning som domare.

Slutligen ansåg den ärade talaren, att Kungl. Maj:ts förslag var omöjligt att bifalla. Jag får säga att det var den underligaste argumentering, som jag hört från en statsutskottsledamot. Han hänförde sig till den punkt i Kungl. Maj:ts förslag, som bestämmer, att de auditörer av gamla staten, som icke vilja övergå på den nya staten, skulle i början av år 1916 överföras till den allmänna indragningsstaten. Nu menar den ärade talaren, att Kungl. Maj:t i sin proposition räknat fel på ungefär 2,000 kronor, som ett överförande på den allmänna indragningsstaten av dessa auditörer skulle medföra i högre kostnad än vad Kungl. Maj:t beräknat. Den saken lämnar jag därhän, men jag ber att få fästa den ärade statsutskottsledamotens uppmärksamhet på, att den allmänna indragningsstaten är ett förslagsanslag och att det sålunda ur statsregleringssynpunkt saknar all betydelse, huruvida denna kostnad kommer att uppgå till 2,000 kronor mer eller mindre. Ur statsregleringssynpunkt har detta ingen som helst betydelse. Jag hade verkligen icke väntat mig, att en ordinarie ledamot av statsutskottet skulle komma med denna fullkomligt värdelösa invändning mot förslaget.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Anderson i Råstock: Det kan ju synas vanskligt att giva sig ut i denna fråga, i synnerhet då det framgår av den

Ang. öv-
löningar till
civila ledamöter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

Ang. av-
löningar till
civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.
(Forts.)

siste ärade talarens yttrande, att man bör vara fullkomligt hemma i alla detaljer och framför allt vara försiktig, när man är statsutskottsledamot. Den sista synpunkten delar jag fullständigt, och den första med för resten, men man får väl icke sträcka anspråken alltför långt.

Det synes mig, att man kan vända den siste talarens argumentering mot honom själv, då han talade om det överklagade missförhållandet beträffande extra domare på andra områden. Det kan ju sättas i fråga om icke en huvudsaklig anledning till att klagomål över missförhållanden på dessa områden framkommit beror på, att man ansett, att de ordinarie domarne böra sköta sina befattningar själva och icke anlita extra domare för att själva kunna sköta en del andra befattningar. Jag vågar icke med bestämdhet säga det, men det kan ifrågasättas, om missförhållandet icke beror på den omständigheten i någon mån.

Sedan ber jag att få gå in på den sak, som nu är före här. Först skall jag be att få framställa en fråga. Om jag icke minns alltför galet, har man här i kammaren upprepade gånger sagt, att en utsträckt värnpliktstjänstgöring kommer att verka uppfostrande i alla avseenden. Vidare har man sagt många gånger, så t. ex. under debatten i fjol i fråga om krigslagarne, att bestämmelserna i de nya krigslagarne skulle vara betydligt mildare än förut. Om jag går ut från dessa premisser, så synes det mig underligt, att vid tillämpningen av de nya krigslagarne resultatet skulle bli ett betydligt större antal brottmål än förut. Herrarne få medgiva, att för en vanlig människa, som icke är så logiskt tränad, förefaller det en smula underligt, att man skall komma till ett sådant resultat.

Sedan ber jag att få säga, att vi för vår del icke hava på minsta sätt ansett, att man skulle äventyra rättssäkerheten för våra värnpliktiga. Jag tror, att herrarna få leta länge utan att på vårt håll kunna finna en enda, som icke på allt sätt sökt skydda de värnpliktigas intressen och trygga deras rättssäkerhet i alla avseenden. För övrigt är det ett underligt resonemang, om man vill göra gällande, att rättssäkerheten skall vara beroende av, om denna institution nu genast blir uppförd på ordinarie stat och om man prutar 4,250 kronor eller icke. För min del kan jag icke se, att så kan vara förhållandet.

Jag skall be att få trycka på några saker, som jag tycker icke tillräckligt starkt kommit fram i debatten. Det framgår med all önskvärd tydlighet av uttalandet på sid. 61 i den kungl. propositionen — herrarne kunna själva övertyga sig därom — och av vad herr Nilsson i Kabbarp anförde, att hela den institution, det här är fråga om, är provisorisk. Kungl. Maj:t har förbehållit sig rätt icke bara på en punkt utan på många punkter att åstadkomma regleringar. Jag skall be att få säga, att jag för min del tycker, att utskottet skulle hava gått mest konsekvent tillväga, om det stannat vid vad som föreslogs år 1914. Nu är det dock att märka, att utskottet gått med på en siffra, som gör det möj-

ligt att något putsa på förslaget uppåt till auditörernas förmån, och dock har man icke kunnat draga några andra slutsatser, än att deras göromål *torde* bli va mera omfattande. Man vet emellertid faktiskt ingenting bestämt därom, och detta har jag velat stryka under.

Ang. av-
löningar till
civila leda-
möter i krigs-
rätterna m. fl.

(Forts.)

Då man vidare talar om, att det är en fråga av allra största vikt, att personerna i fråga känna sig trygga i sin anställning, så skall jag be att få fästa uppmärksamheten på, vad som sägs i propositionen på sid. 73, nämligen att dessa befattningar, d. v. s. det gäller nu främst auditörerna, komma att besättas med unga jurister, som mycket snart komma att lämna sina befattningar, när de få något bättre. Jag tror, att om man velat vinna någon-ting, så hade det varit lämpligt, att man icke så direkt sagt ifrån, att detta är bisysslor och att det icke är några utsikter till att få behålla vederbörande så länge, enär de givetvis komma att gå, när de få det förmånligare.

Vi hava för vår del icke ansett, att en förändring av krigs-lagarna kunde motivera någon höjning av auditörernas löner. Kungl. Maj:t har icke föreslagit någon höjning för krigsdomarne utöver 1914 års förslag. Beträffande auditörerna har man där- emot varit så frikostig, att man föreslår 8,850 kronor mer än vad som föreslogs i fjol. Då nu avdelningen varit enhällig och fått med sig den största möjliga majoritet inom utskottet, som är tänk- bar, nämligen alla utom en, så tycker jag, att det skulle vara ganska lätt för Kungl. Maj:t att ordna löneförhållandena för audi- törerna inom den ram, som utskottet här föreslagit. Det finnes enligt vårt förmenande ingenting annat att göra ur klokhets syn- punkt än att gå med på det förslag, som utskottet framställt, tills vi möjligen kunna få reda på, hur det verkligen förhåller sig med ökningen av arbetet, och få gränserna fastare uppdragna än i den kungl. propositionen. Då man aldrig hittills, eller åtminstone mycket sällan, gått in på att utan vidare uppföra en kår på ordi- narie stat, så tycker jag, att kammaren för en gångs skull kunde vara konservativ. Då man dessutom har utsikt till att få större klarhet, så bör man hålla på att få litet väntetid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets för- slag.

Herr Ström instämde häruti.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Hasselrot: Med anledning av vad den siste talaren anförde skall jag be att få göra några erinringar. Han omnämnde, att någon här i kam- maren skulle ha antytt, att det skulle vara att antaga, att brottens antal skulle ökas efter de nya krigslagarnas antagande. Jag har icke kunnat vara närvarande hela tiden här i kammaren under förhandlingarnas gång, då jag måst närvara även i första kam- maren. Men jag kan icke tänka mig, att någon fällt ett sådant yttrande. I allt fall har icke jag gjort det. Men auditörerna

Ang. av-
löningar till
civila leda-
möter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

komma att få väsentligt ökat arbete på grund av de nya krigs-
lagarna. Detta har av mig uttryckligen framhållits. Auditörerna
komma att få tyngre arbetsbörda särskilt på grund av två anord-
ningar, som vidtagits i de värnpliktiges intresse. Den ena är den,
att befälhavare hädanefter i regel icke få ådöma disciplinstraff
utan auditörens hörande. Den andra är den som jag antydde i
mitt första anförande, nämligen att sträng arrest i regel får ådö-
mas endast av krigsrätt.

Den siste talaren sade också, att han tyckte det vara besyn-
nerligt, att Kungl. Maj:t nu ökat det belopp, som Kungl. Maj:t
föreslagit 1914. Jag har redan bemött den anmärkningen. Den
föreslagna ökningen beror just därpå, att när Kungl. Maj:t fram-
lade propositionen vid den senare riksdagen 1914, så utgick Kungl.
Maj:t ifrån att befälhavare skulle kunna ålägga sträng arrest, men
efter det beslut riksdagen fattade, kan befälhavare i regel icke
göra det, utan det är krigsrätt allenast, som kan ålägga sådan
arrest.

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman! Jag anser, att
såväl herr Staaff som herr E. A. Nilson i Örebro har i princip
rätt, då de göra gällande, att auditörerna böra vara på ordinarie
stat. Men jag är också övertygad om att de flesta i kammaren
äro av samma mening som jag, att då förhållandena äro sådana
de nu en gång äro, så bör man vänta, tills man fått någon erfä-
renhet om huru rättsväsendet i våra krigsdomstolar utvecklar sig.
Ser man på hur det är ställt nu, så finner man, att det är vissa
regementen där auditörerna i medeltal under femårsperioden haft
två mål om året att handlägga, under det att på andra regemen-
ten auditören haft 31 mål. På båda platserna skulle det nu bli
lika avlöning nämligen 1,400 kronor. Detta kan icke vara rik-
tigt. Och jag är säker om att på vissa platser kommer den lön
Kungl. Maj:t föreslagit icke att räcka till. Om auditörerna nu bli
satta på ordinarie stat, så kan man icke göra någon reglering dem
emellan, utan de, som ha mycket litet att göra, sitta i alla fall
kvar med den en gång bestämda lönen, i regel 1,400 kronor; på
några ställen blir det något mindre och på några litet mera. Om
det nu blir uppskov med att sätta dem på ordinarie stat, så kan
man efter ett eller annat år se hur det utvecklat sig, och däri-
genom kan man bättre reglera lönen för dem, då de en gång skola
komma på ordinarie stat.

Nu har man ju sagt, att det är så farligt att giva sig in på
den principen, att auditörerna skola vara på extra stat. Men, mina
herrar, det är ju samma princip, som nu gäller beträffande dem.
Såvitt jag icke tar alldeles miste, så stå de nu på extra stat. At-
minstone vet jag, att de i regel icke ha någon fullmakt på sina
tjänster. Det är blott fyra auditörer som ha det, och dessa kan
ju Kungl. Maj:t icke rubba, men alla de övriga hava icke full-
makter på sina tjänster. Utskottets förslag är väl icke så farligt.
Vi måste väl ändå hava några erfarenheter för att kunna ordna

denna institution så klokt som möjligt. Då det som sagt här icke är fråga om några nya principer, tycker jag, att det icke är farligt att bifalla statsutskottets förslag.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Då jag deltagit i utskottets behandling av detta ärende skall jag be att få säga några ord. Det är ju i och för sig ett synnerligen viktigt spörsmål, att på ett tillfredsställande sätt ordna rättsskipningen inom armén. Vid ärendets behandling i utskottet har jag yrkat bifall till det av Kungl. Maj:t begärda anslaget, då jag icke ville lägga något hinder i vägen för Kungl. Maj:t att söka få de bästa tillgängliga krafterna. Emellertid vann icke denna min uppfattning majoritet inom utskottet, utan avdelningens förslag segrade.

I frågan om ordinarie eller extra anställning så delar jag utskottets uppfattning, och jag tycker mig finna ett stöd för denna tanke framlagt även av Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t talar om att, för den händelse man icke vid den första tillsättningen kunde avväga det arbete, som kunde komma att tilldelas den ene eller andra av dessa auditörer, så ville Kungl. Maj:t för sin del förbehålla sig rätt att dela på platserna och tilldela två auditörer det arbete, som ursprungligen avsetts för en auditör. Det förefaller mig, att just av detta Kungl. Maj:t tänkta förfaringsätt framgår, att Kungl. Maj:t icke är riktigt säker på huru hela arbetet skall ordnas.

Såsom framgår av vad jag förut yttrat, delar jag icke den uppfattning utskottsmajoriteten kommit till, då den söker stöd och skäl för sitt förslag att nedsätta anslaget. Som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nyss anförde, måste det komma att vila på auditörerna ett betydligt större arbete härnäst än hittills. Ty hittills har ju icke översten varit skyldig att i en hel del mål förhöra sig med auditören om dennes uppfattning, hur det disciplinära straffet skulle utmätas. Jag vet fullväl, att det finns många överstar, som dock göra det. Men nu ligger hela lagskipningsarbetet så, att översten får icke allenast den moraliska skyldigheten utan en i lag uttalad skyldighet att i betydligt flera fall höra sig för hos auditören. Av det förslag till revision av krigslagarna som förelåg år 1914 framgick bestraffningen vid truppförbanden, att samtliga disciplinstraff, som utmätts under 1911, uppgingo till 8,950. Före den nya lagens ikraftträdande hade regementschefen rätt att i alla dessa mål döma, och han hade full frihet att förhöra sig med auditören eller icke. Av de mål som äro avdömda 1911 är det icke mindre än 3,764 mål, där det ådömts sträng arrest. Således över en tredjedel eller nära hälften av alla dessa mål resultera i sträng arrest. Nu skola samtliga dessa ovillkorligen skiljas ut från regementschefernas rättsskipning och överföras till krigsdomstolarna. Innan denna urskiljning sker, måste regementschefen i betydligt flera fall än förut vända sig till auditören för att få de råd och den hjälp, som erfordras för att kunna riktigt avskilja målen i den omfattning man verkligen behöver.

Ang. av-
löningar till
civila ledar-
möter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

Ang. av-
löningar till
civila led-
möter i krigs-
rätterna m. fl.
(Forts.)

Detta anser jag vara ett skäl för att man icke skall pruta på det ifrågasatta anslaget.

Emellertid har man ju nu gjort till det mest avgörande frågan om auditörerna skola få ordinarie anställning genast eller om man skall ställa dem på extra stat ett eller två år. Som ärendet nu ligger, skiljer det ju så litet i ekonomiskt hänseende mellan vad utskottet föreslår och vad den kungliga propositionen innebär, så att ur den synpunkten kan det ju icke bli tal om någon betydelsefullare meningsskiljaktighet. Men då står den andra frågan kvar, och då får jag säga, att om jag trodde, att den uppfattningen skulle smyga sig in hos den stora allmänheten, att rättsskipningen skulle bli sämre, därför att dessa domare ställas på extra stat ett par år, så skulle jag mycket tveka om att bifalla det förslaget. Nu har jag för min personliga del icke denna farhåga. Men skulle det vara så, att kammaren för sin del hellre vill bifalla förslaget att genast uppställa auditörerna på ordinarie stat, så lärer väl icke skiljaktigheterna i uppfattning om vad man vill åstadkomma på de olika hållen vara så stora, att det skulle kunna sägas, att därigenom den ena eller andra meningsriktningen förlorar på ett sådant beslut. Jag är i alla fall icke övertygad om att det är oundgängligen nödigt att, för att under dessa två år få en tillfredsställande rättsskipning, bifalla herr Nilsons reservation och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Anderson i Råstock: Jag skall endast be att få peka på att i kungl. propositionen nederst på sidan 63 och överst på sidan 64 heter det, att »det bör dock icke lämnas ur sikte, att målens antal efter all sannolikhet kommer att väsentligt ökas på grund av den förlängda övningstiden för värnpliktiga». Då jag ställer det i samband med det övriga, så kanske man bättre förstår det resultat jag kommit till i mitt resonemang.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den av herr E. A. Nilson i Örebro avgivna, vid memorialet fögade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslags följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr E. A. Nilson i Örebro avgivna, vid memorialet fogade reservationen.

Ang. avlöningar till civila ledamöter i krigsrätterna m. fl.
(Forts.)

Voteringen utvisade 130 ja mot 48 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner om ändring i villkoren för försäljning av vissa kronodomäner m. m.

Ang. ändring i villkoren för försäljning av vissa kronodomäner m. m.

I två särskilda inom riksdagen väckta likalydande, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nr 14 i första kammaren av herr *Johan Nilsson* och nr 30 i andra kammaren av herr *Olsson* i Berg m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta vid försäljning av kronodomäner, utom nu gällande villkor, bestämma: att, sedan domänstyrelsen låtit verkställa saluvärdering å till försäljning beslutade kronoegendomar, desamma skulle erbjudas åt arrendatorn till inlösen för det åsatta värdet mot betalningsvillkor, som nu vore stadgat i dylika fall; att om arrendator ej ville köpa egendomen till åsatta priset, densamma skulle försälas å offentlig auktion; samt att därest det beslöts om egendomens styckning och densammnas försäljning i lotter, arrendatorn skulle erbjudas en av lotterna till det åsatta värdet.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Uti avgiven reservation hade herr *Ekerot* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta vid försäljning av kronodomäner utom nu gällande villkor bestämma, att, sedan domänstyrelsen låtit verkställa saluvärdering å till försäljning beslutade kronoegendomar, desamma skulle erbjudas åt arrendatorerna till inlösen för det åsatta värdet mot betalningsvillkor, som nu vore stadgat i dylika fall, samt att, därest det beslöts om egendomens styckning och försäljning i lotter, arrendatorn skulle erbjudas en av lotterna till det åsatta värdet.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Ekerot*: Som kammaren behagade finna, har jag icke kunnat biträda det beslut, vartill utskottet kommit, utan jag har i en avgiven reservation utvecklat den syn på saken, som jag har i detta ärende. Jag ber att få säga, att det här egentligen icke gäller någon principalsak, utan att det helt enkelt gäller den frågan, huruvida en arrendator, som besitter en kronodoman och enligt gällande bestämmelser har optionsrätt till arrendet, när staten be-

Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.

(Forts.)

slutar att försälja egendomen, skall komma att stå fullständigt rättslös. Vi veta, att denna optionsrätt, som arrendatorn har, innebär, att därest han haft arrendet i minst fem år och därunder väl hävdat egendomen, han äger förmånsrätt till förnyat arrende för en arrendesumma, som genom värdering åsättes egendomen. Om däremot staten beslutar försälja egendomen vare sig hel eller styckad, förlorar arrendatorn denna rätt. Han har icke någon möjlighet att göra den gällande utan måste gå ifrån gården.

Emellertid finnes för en sådan arrendator på grund av riksdagens beslut 1913, vilket jag närmare framhållit i reservationen, under vissa förhållanden en hembuds rätt å fastigheten eller del av fastigheten, nämligen om han är mindre bemedlad, eller om han har boningshus på fastigheten i fråga. Under sådana förhållanden har han numera rätt till hembud. Enligt min uppfattning, som överensstämmer med motionärernas, borde en arrendator, när en egendom fräntages honom och skall försäljas, hava rätt att köpa egendomen till det åsatta salupriset, därest staten beslutar att försälja egendomen ostyckad. Om däremot staten beslutar att försälja egendomen styckad, d. v. s. i mindre lotter, skulle arrendatorn hava rättighet att erhålla hembuds rätt å en av dessa lotter, så att därigenom hans framtid tryggades, och detta oavsett de ekonomiska förhållanden, varunder han arbetar.

Som bekant är statens verksamhet i detta hänseende, att stycka jord, avsedd att främja småbruket och egnahemsbildningen i riket. Nu säger utskottet i sitt utlåtande på sid. 3: »De upplåtelser av egnahemslägenheter från kronodomäner, som under de senaste årtiondena ägt rum enligt de tid efter annan gällande författningarna i ämnet, hava utgjort ett betydelsefullt led i de av staten understödda strävandena att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att på fördelaktiga villkor förvärva egna hem. Det torde numera få anses vara en angelägenhet av största vikt, att nämnda strävanden icke motverkas.»

Ja, men jag ber att få fråga de ärade utskottsledamöterna, varför skulle de yrkanden, som motionärerna gjort, störa dessa strävanden att främja egnahemsbildningen? Dessa saker hava egentligen icke något sammanhang med varandra, i annan mån än att den, som genom arrende har ett hem, fortfarande bör vara i tillfälle att få ett sådant hem, oavsett om han är obemedlad eller bemedlad. Det gäller således här icke någon rubbning av statens strävanden att få fram egna hem på kronoegendomar, utan det är endast fråga om, att dens rätt, som nu har jord och jordbruk under staten, icke skall förbigås, utan att han skall bli likställd med andra, som sträva efter att förvärva eget hem på en kronans egendom och som på ett eller annat sätt enligt författningarna äro bundna till ifrågavarande egendom.

Som det nu går till, kommer en arrendator, därest han icke kan rubriceras såsom obemedlad eller mindre bemedlad, helt enkelt att få avflytta från egendomen, därest han icke föredrager att inköpa densamma å offentlig auktion. Hans rätt tages ifrån honom,

om man nu kan tala om, att optionsrätt är någon rätt, vilket jag vill göra gällande.

Utskottet framhåller vidare, att det skulle kunna hända, att om det bleve bifall till den motion, som det här är fråga om, skulle arrendatorn kunna på visst sätt utnyttja egendomen, och driva upp priset, d. v. s. han skulle komma att jobba i egnehemsjord. Jag vill säga vad jag också framhållit i reservationen, att om detta kan sägas med någon rätt, när det gäller de arrendatorer, som det här är fråga om, kan det sägas om alla, som hava hembuds rätt. Jag vill göra gällande, att i detta sammanhang får denna sak anses hava en underordnad betydelse, ty här är blott fråga om, huruvida optionsrätten skall förvandlas till hembuds rätt eller icke. Gäller det styckade egendomar, kommer området att bli va mer begränsat; är det ostyckade egendomar blir saken av större betydelse. Men då arrendatorn icke i något fall bestämmer, hur egendomen skall säljas, utan detta bestämmes av staten, har arrendatorn intet inflytande alls på, hur härmed skall förfaras.

Det anføres i utskottets utlåtande en tabell, som visar, hur mycket staten får mera för egendomarna, därigenom att de säljas på auktion, än om de skulle säljas efter åsatta saluvärden. Det visar sig, att skillnaden är ungefär 100,000 kronor om året i genomsnitt. Nu kan man fråga sig, huruvida denna summa, som utskottet säger skulle förloras, verkligen går förlorad eller icke. Om lägenheterna försålles efter det saluvärde, som åsatts dem, och det finnes köpare till dessa med den hembuds rätt, som jag vill göra gällande, att de skulle hava, skulle naturligtvis summan gå förlorad, men om vi å andra sidan tänka på, att en egendom kan styckas i flera olika lotter och att vederbörande arrendator då endast har rätt till hembud å en sådan lott, få de andra säljas på det vanliga sättet, och därigenom kommer förlustsumman också att bli va sentligt mindre, än vad utskottet här angivit.

Denna fråga är ingalunda av ringa betydelse för de människor den närmast gäller. Jag skall be att få anföra, vad en sådan arrendator skrivit i ett brev icke till mig utan till en av motionärerna, men då denne är bortrest, har han överlämnat brevet till mig.

Han skriver bland annat så här: Undertecknad arrendator av förra korpalsbostället 1 mtl. Över Knaverstad n:o 1 i Solberga socken vill härmed delgiva en kort berättelse över nämnda hemman och förra arrendatorer för en längre tid tillbaka. Före år 1867 innehades hemmanet av min morfader. År 1867 skedde överlåtelse till min fader Anders Mattiasson som innehade hemmanet till sin död 1899. Under arrendeperioden 1867 och 1897 uppförde min fader ny ladugård, magasin, källare samt år 1885 ny manbyggnad. Allt detta utan något som helst avdrag på arrende eller kontant ersättning. Dessutom nyodlades omkring 10 tunnland åkerjord m. m. Från år 1897 till 1917 är arrendet 600 kronor med 30 kronor byggnadsskyldighet per år. Sedan år 1900 har jag innehaft hemmanet, då jag enligt min faders bestämmelse erlade ett högt av-

Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.

(Forts.)

träde som delvis skulle ersätta ovannämnda kostnader, som måst betäckas av min faders egna hopsparade medel. Detta ansåg han vara rättvist, då han ansåg mig på samma gång få tryggad optionsrätt. År 1908 erhöll jag rätt att med en summa av 3,875 kronor, som skulle avdragas på de närmaste årens arrende, uppföra en stallbyggnad, dels ett svinhus, dels ock en vagnbod. Detta är allt vad staten de närmaste 50 åren kostat på byggnader härstädes.

Detta är ett exempel bland de många som innehåft kronans domäner i generationer, men som kanske förr eller senare sorgsna och nedtryckta av arbete få avflytta från deras faders och förfäders hem, som de så mycket fäst sig vid, då deras ekonomiska ställning ej tillåter betala höga överpris för deras innehavande hemman.

Det är icke ett enstaka fall detta. Nu kan det invändas, att om mannen är mindre bemedlad, skulle han få hembuds rätt. Men det är ifrågasatt, huruvida han får det i detta fall. Det är nämligen en egendom, som skall säljas enligt 1874 års förordning.

Detta är icke någon stor sak för staten, men det är en stor sak för de människor det gäller, att de då på grund av statens beslut nödgas frånträda arrendet, erhålla något vederlag för den optionsrätt som därigenom går förlorad, att med andra ord, om staten beslutar att sälja egendom ostyckad, de få rätt att köpa den till det åsatta saluvärdet, och att om staten beslutar stycka den, vederbörande få hembuds rätt till en av lägenheterna.

Jag ber att med denna motivering, herr talman, få yrka bifall till den reservation jag avgivit till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Linnås, Berg i Staby, Vahlquist, Räf och Johanson i Huskvarna.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! I likhet med utskottet anser jag, att inga som helst talande skäl förebragts för att man skulle frångå det hittills följda tillvägagångssättet vid försäljning av de kronoegendomar det här är fråga om, nämligen att de skola säljas på offentlig auktion till den högstbjudande. Utskottet har visat, vart det skulle leda hän, om man frångår denna princip och beslutar, att dessa arrendatorer, skulle få hembuds rätt till egendomarne. I första hand kommer det att medföra en avsevärd årlig förlust för statsverket och som påbröd på detta vad utskottet också pekat på, att egendomarne skulle bli föremål för spekulation, i synnerhet som det ju är konstaterat, att de egendomar som försäljas äro mycket undervärderade. Nu säger visserligen reservanten, att denna sistnämnda olägenhet föreligger redan nu, att de små lägenheter som nu försäljas till egna hem, kunna bli föremål för spekulation. Det är ju riktigt, och jag för min del ber att få beklaga, att icke staten har något medel i sin hand, genom vilket den kan trygga sig mot att dessa små egendomar bli föremål för spekulation. Men reservanten får väl ändå medgiva, att det är en

väsentlig skillnad mellan dessa nu ifrågavarande egendomar och de små lägenheter som upplåtas till egna hem. De senare kunna väl endast i undantagsfall bli föremål för spekulation beroende på något särdeles gynnsamt läge, och anledningarna till spekulation äro naturligtvis så mycket större som det värde man har att spekulera i är större.

Vad som emellertid i denna fråga för mig varit avgörande är, att med dessa försäljningar som här äro ifråga, fullföljer man icke på något sätt något socialt syftemål, som fallet är beträffande försäljning av smålägenheter, som ju ha till syfte att befordra egna-hemsbildandet, utan här är det rena affärssynpunkter, som ligga till grund för försäljningarna. Man anser att det kapital, som staten placerat i dessa jordbruksegendomar, skall giva staten en högre ränta, om det placeras i skogbärande eller till skogsbröd tjänlig mark. Det är således den rena affärssynpunkten. Men då menar jag, att det är alldeles orimligt att kräva, att staten skulle frångå den vanliga synpunkten, som man lägger på sådana saker, nämligen att få högsta möjliga betalning för vad man har att sälja.

Motionärerna och i synnerhet reservanten synas vara mycket upprörda över att de arrendatorer det här gäller kunna bli nödgade att frånträda de egendomar de inneha. Reservanten säger här i början av sin reservation: »Staten kan besluta att försälja egendomen antingen ostyckad eller uppdelad i mindre lotter. Arrendatorn står rättslös inför ett sådant faktum. Hans optionsrätt går förlorad. Det hem, som varit hans och kanske hans faders, frånges honom, därest han icke har möjlighet att inköpa hemmet eller en del därav på offentlig auktion», och i sitt anförande har reservanten ytterligare understrukt detta. Men herr Ekerot får verkligen ursäkt, att jag icke riktigt kan förstå denna indignation. Kan den arrendator som det är fråga om icke inköpa egendomen på offentlig auktion, så förefinnes det all sannolikhet för, att han icke kan göra det om han får hembuds rätt, försävt man icke förutsätter, att egendomen är alldeles undervärderad. Är det meningen, då förstår jag mycket väl, att han kan ha förmån av hembuds rätt. Men det tyckes icke vara reservantens mening, ty han säger: »Emellertid torde man väl vid saluvärderingen låta sig angeläget vara att äsätta jorden det värde man anser den hava.» Då förefaller som sagt denna indignation alldeles oförklarlig, ty då hjälper man ju icke den, som motionärerna och reservanten anse, att man skall hjälpa. Hade den känslan varit äkta hos motionärerna och reservanten, då hade det varit mera naturligt att föreslå, att dessa egendomar icke alls skulle säljas utan att arrendatorerna skulle få lov att sitta kvar på sina egendomar. Då kunde jag förstått motionärerna och reservanten. Och jag skulle ha stött ett sådant förslag, så mycket mer som jag är livligt övertygad om att försäljning av dessa egendomar är en synnerligen oklok politik. Jag stöder min uppfattning i detta avseende därpå, att det icke alls är visat, huruvida det är mer fördelaktigt för staten att ha kapi-

Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)

Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)

talet placerat i skogbärande mark. Det är icke alls visat, utan det är ett löst antagande helt enkelt. Det finnes utredningar, som synas giva vid handen, att det är just dessa statens mindre jord-egendomar, som giva statsverket de bästa och högsta arrendeinkomsterna. Jag har här en utredning som heter »Statens utarrenderade domäner» och som berör åren 1907 och 1908. Av denna utredning framgår, att medelarrendebeloppet för statens utarrenderade jordegendomar utgjorde för domäner om högst 10 hektar 47,56 kronor per hektar, för domäner mellan 10 och 50 hektar 25,45 kronor och för domäner på över 50 hektar 21,42 kronor. Sålunda ge de statens domäner, vilkas areal omfattar 50 hektar eller därutöver, statsverket icke ens hälften i inkomst mot vad dessa mindre domäner ge. Jag tycker då, att man icke har så synnerligen starka skäl att slå in på vägar som underlätta försäljning av dessa statens små jordegendomar. Den frågan föreligger visserligen egentligen icke nu, men jag har icke kunnat underlåta att i förbigående peka på den.

Nu sade herr Ekerot, att detta var ju ingen principfråga. Jo, visst är det en principfråga. Så länge dessa försäljningar pågå, är det en princip, som staten måste hålla på, att den får så mycket som möjligt betalt för sina jordegendomar.

Det, som i motionen och i reservationen möjligen skulle ha något fog för sig, är det yrkandet, att när dessa egendomar styckas, arrendatorn skall ha hembuds rätt till en lott. Det är ju något, som man strängt taget icke har något att invända mot, men det torde väl dock mycket sällan förekomma, att en arrendator å en sådan egendom vill bli småbrukare. I alla händelser är detta för mig icke tillräckligt avgörande för att jag skulle gå med på motionärernas och reservantens yrkanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekerot: Herr talman! Jag begärde ordet för att konstatera, att om utskottet har den uppfattningen, som den sista ärade talaren företräder, stå vi på så vitt skilda ståndpunkter, att det icke kan bli tal om att kunna komma överens i en fråga som denna. Den sista ärade talaren ville nämligen göra gällande, att de små egendomarna ge staten så stora inkomster, att det är egentligen felaktigt att sälja några av statens mindre egendomar. Å andra sidan skulle då de större egendomarna naturligtvis i konsekvens härmed, då staten från dem erhåller mindre arrendebelopp, vara de, som i första hand skulle bli föremål för försäljning. Staten har emellertid icke härvidlag lagt denna — vad han kallade det — affärssynpunkt häruppå i så hög grad, att staten vill gå hans synpunkter till mötes i den vägen, utan staten har intagit en annan och i principiellt hänseende helt olika ståndpunkt. Att herr Nilsson icke heller på grund av den allmänna uppfattning, han har, när det gäller staten och den enskilde, kan gå med på detta, är alldeles påtagligt. Det skulle strida mot hans

ställning i det hänseendet. Jag ber emellertid att få säga, att det är icke fråga om, huruvida en person är rik eller fattig, ty till den saken har riksdagen redan tagit ställning. Riksdagen har nämligen bestämt, att om en person oavsett sina förmögenhetsförhållanden har uppfört boningshus på en fastighet, har han rätt att få hembud. Hela skillnaden ligger däruti, att jag anser, att *alla* arrendatorer böra få hembuds rätt — om staten säljer egendomen hel eller styckad. Arrendatorn har ingenting att säga därvidlag. Han bör då följaktligen i detta avseende ha sin rätt okränk, vare sig egendomen säljes på det ena eller andra sättet. Vi få emellertid komma ihåg, att, om egendomen säljes ostyckad, finns icke mer än en lott och då är det följaktligen arrendatorn, som får hembud på denna lott. Finns det flera, får han hembud på en av dem; den saken kan man icke komma ifrån.

Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)

Jag får emellertid senare under debatten kanske tillfälle att komma in på några andra hithörande frågor, men jag har nu egentligen velat göra gällande att mellan den siste ärade talaren och mig föreligger så stor skiljaktighet i uppfattningen, att jag icke kan gå in på något egentligt svaromål, utan endast har velat påvisa, huru jag betraktar saken.

Herr Hamilton: Herr talman! Hittills har ju vid försäljning av statens jordbruksdomäner den regeln varit gällande, att försäljningen skall äga rum på offentlig auktion. För att befrämja egnahemsrörelsen i vårt land har staten emellertid medgivit, att brukare, som äga boningshus uppförda på egendomen eller också mindre bemedlade torpare, som under viss bestämd tid arrenderat av egendomens jord, skola få förmånligare villkor vid egendomens försäljning. Dessa förmånligare villkor äro dels köpeskillingslikvidens utsträckning på en längre tid och dels rättighet för köparen att övertaga egendomen till det av värderingsmännen satta värdet. Detta värde understiger i allmänhet med 10 à 20 % den köpeskillning som kan erhållas vid försäljning på auktion. Om arrendatorn uti ekonomiskt hänseende är likställd med dessa småbrukare eller har byggnader belägna på den lägenhet, som han vill köpa, då står han likställd med dessa och har samma förmånsrätt som de. Befinner han sig i en bättre ekonomisk ställning, ja, då får han naturligtvis finna sig i att betala vad egendomen är värd. Det är klart, att staten icke bör å en person, som är förmögen eller i bättre ekonomisk ställning, förlora 10 à 20 % av egendomens värde. Staten har icke samma intresse i detta fall, som när det gäller försäljning till egnahem, utan nu har staten ett annat intresse, nämligen att få ordentligt betalt för sin egendom. I allmänhet ställes dock arrendatorn icke fullständigt utanför. Ty vid styckning till egnahem har i vanliga fall tillgått så — det har emellertid icke skett vid försäljning av mindre egendomar, som allenast lämna 600 kronors årligt arrende, och som försålts på auktion —

Ang. ändring i villkoren för försäljning av vissa kronodomäner m. m. att vid styckning av egendomen har en del styckats bort, men huvudgården blivit osåld och då har arrendatorn haft kvar sin optionsrätt å arrendet. Det har emellertid visat sig, att denna optionsrätt icke uppfyllt de förhoppningar, man ställt på densamma. Man önskar nämligen att på statens domäner skulle finnas en kraftig arrendatorsstam, som där sitter på goda villkor och därigenom har förmåga att upparbeta egendomen. Men tyvärr har den ovanan insmugit sig, att arrendekontrakten i många fall blivit en ren handelsvara. Det har nämligen visat sig på sina håll, att arrendatorn sålt sitt kontrakt för t. o. m. tio gånger den årliga arrendeavgiften oaktat den återstående arrendetiden belöpte sig allenast till ungefär lika många år. Detta har naturligtvis medfört en försvagning av arrendatorsstammen, ty en sådan arrendator har icke allenast haft att betala arrendet utan även att amortera den stora avträdessumma, som han betalt för arrenderätten. Ja, en arrendator kan även köpa egendomen i spekulationssyfte. Han köper densamma på grund av den undantagsställning, som motionären vill tillerkänna honom till 20 % under dess värde, säljer den därefter och stoppar en god vinst i sin egen ficka.

(Forts.)

Jag medger gärna, att i vissa fall kan arrendatorn ha rätt till ersättning för kostnader, som han nedlagt på egendomen, men då bör denna utgå i form av direkt ersättning. Andra arrendatorer däremot, som icke nedlagt för ett öre på egendomen, böra ej komma i åtnjutande av sådana oberättigade förmåner, som motionären vill tillerkänna dem.

Jag har också ett annat skäl för bifall till utskottets hemställan. Icke mindre än tre kommittéer — eller rättare sagt tre kategorier av sakkunniga — komma under sitt nu pågående arbete att beröra frågan rörande försäljning av statens egendomar; och böra vi enligt min mening avvakta, vad dessa komma att föreslå. Herr talman, jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag har delvis blivit förekommen av herr Hamilton i hans senaste anförande. Men det var med anledning av ett uttryck, som herr Ekerot fällde, jag begärde ordet. Han konstaterade — vilket också är alldeles riktigt — en väsentlig principiell olikhet i vår uppfattning i den fråga det här gäller. Men om jag fattade honom rätt, ville han därav draga den konsekvensen att då var jag också förhindrad att hjälpa dem, som här behövde hjälpas. Så ligger dock icke saken, herr Ekerot. Ty hade herr Ekerot föreslagit ett botemedel, som verkligen hjälpt dem, som bäst behöva hjälp, nämligen kronoarrendatorer, som nödgas frånträda egendomen, enär de icke kunna köpa densamma vare sig på offentlig auktion eller om de få hembuds rätt, då kunde vi kanske enats, men enligt herr Ekerots förslag, kan icke sådana bli hjälpta alls. Och det är ju ändå dessa, som i alla händelser äro mest i behov av hjälp.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! I denna fråga ha så väl utskottet som reservanten angivit så många skäl, att man nästan vill ge båda rätt, fastän de ha alldeles motsatta åsikter. Jag för min del har den uppfattningen, att reservanten i denna del har mera rätt, och därför ställer jag mig på hans sida.

*Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)*

Jag ber att få förutskicka den erinran, att den fråga, som här nu är på tal, icke har så stor betydelse numera som den haft flera år förut; och med varje år som går får den mindre betydelse, ty de försäljningar av kronodomäner, varom här är fråga, lära väl vara fullbordade inom några få år härefter. Jag håller mig nu endast till dem, som icke betinga mer än 600 kronor i ärligt arrende, och då vet man, att det minskas undan för undan och det blir endast ett fåtal kvar. Ja — kan man då säga — när detta då år för år arbetas bort så att denna fråga icke har så stor betydelse, lär det väl icke vara mycket skäl i att syssla härmed? Även på den frågan vill jag svara, att, så vida man kan hjälpa några få, har man åtminstone gjort en god gärning. Det är ju alldeles naturligt, att här gäller det endast de små. Jag vet icke, huru det förhåller sig på andra orter, men då jag av Skaraborgs läns landsting haft förtroende att vara värderingsman vid uppskattning av kronodomäner inom en del av länet, har jag fått en viss erfarenhet. Jag får då säga, att när man kommer för att arrendeuppskatta en egendom av detta omfång, som icke betingar mer än 600 kronor i arrende, och sedan slutresultatet av värderingen alltid muntligen tillkännagives för lägenhetens innehavare, och han får veta, att den kommer att försälgas, kan naturligtvis mannen, som är den starkare, taga det någorlunda lugnt men hustrun och familjen i övrigt, som haft sin knappa bärgning på denna lilla egendom, bli alldeles förkrossade då de få höra, att de skola mista — jag begagnar det ordet — detta sitt hem, där de trivts gott och där de försörjt sig genom träget arbete och under stora försakelser. Då kan man säga: ja, ni bör väl icke ha bättre rätt än alla andra, som spekulera på att få detta hem. Men det är att märka, att i arrendekontraktet står, att arrendatorn har optionsrätt, och därför att han råkar vara mindre bemedlad och har en mindre egendom, som icke betingar mer än 600 kronor, har detta icke något värde för honom, medan åter, så snart egendomen lämnar utöver 600 kronor i arrende, denna bestämmelse har värde för arrendatorn. Jag får för min del säga, att jag icke kan se annat än att staten handlar hårt och obehagligt mot dessa, då den viktiga och värdefulla bestämmelsen — jag säger det — skall vara av noll och intet värde för en mindre bemedlad och för den, som icke mäktar att taga en större arrendegård utan måste hålla sig till dessa små, medan den allenast har värde för den, som innehar en större egendom.

Herrarna torde ursäktat mig, om jag anser mig böra understödja reservanten i denna del, vilket jag gör, därför att jag

Ang. ändring
i villkor för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)

gärna, där jag det kan, vill söka att ta de smås och fattigas och mindre bemedlades intressen i försvar. Om nu dylika fall som det berörda vore alldeles främmande för riksdagen, skulle jag emellertid ej ha tagit till orda, men, mina herrar, man har haft att göra med liknande fall nu på senare tiden, medan man varit i färd med, och delvis redan beslutat, att göra ändringar i näringsfrihetsförordningen. Jag skall som ett exempel endast draga fram förhållandena inom tobaksnäringen och vill då påpeka, hur man tagit hänsyn till alla dem, som varit sysselsatta inom denna näring. Man har ju redan beslutat, att staten skall överta denna tillverkning, till följd varav en del fabriker skola nedläggas, och vad denna näring angår, är ju staten beredd att träda understödjande emellan och anslag skola beviljas för detta ändamål, därför att vederbörande inte fått fortsätta att arbeta i sin näring. Likaså kommer man väl snart, hoppas jag, att kunna få här diskutera och besluta om liknande åtgärder rörande personalen inom brännvinstillverkningsindustrien. Även därvidlag tar jag för givet, att riksdagen ej kan komma till annat slut, än att den måste med penningmedel understödja dem, som varit sysselsatta inom denna industri.

Jag vill nu inte säga, att det här föreliggande fallet är alldeles analogt med dessa fall, men nog ha de stort släktskap med varandra.

Ja, invänder man kanske då, men här värderas ju så lågt, att man kan säga, att värderingen sker till förmån för dessa arrendatorer, som således skulle få optionsrätten bibehållen i denna form, i det att de få rätt att få på dessa billiga villkor inköpa egendomen. Här värderas så lågt, kanske man framhåller, att de försäljningar, som hittills skett, ha visat ett stort överskott över värderingssumman. Ja, jag har också dessa siffror i minnet och har studerat statistiken i detta fall, och då kammaren i onsdags, tror jag, hade att besluta i en fråga rörande domänerna, hade man ju tabeller över denna sak, så att man kunde få se siffrorna där, även om de inte äro riktigt fullständiga. Men man märker beträffande försäljningen av dessa små egendomar — åtminstone är det förhållandet i Skaraborgs län — om man jämför värderingssumman och försäljningssumman, att i de fall, då egendomar försålts, på vilka icke funnits någon nämnvärd skog, så har man fått hålla två auktioner, innan man kunnat få upp försäljningssumman till det belopp, som egendomarna saluvärderats till. Och i många fall har man icke lyckats få försäljningssumman att uppgå till det belopp, som värderingen angivit. Men så snart det finns något nämnvärt med skog på egendomen, blir det annorlunda. Det är i fråga om värderingen av skogen på dessa egendomar, som möjligen inte det rätta priset åsatts, utan skogsspekulanterna ha värderat bättre, och därefter ha de på auktionen kunnat bjuda över de andra, tills de fått dessa små hemman för att sedan kalhugga dem och avverka skogen helt och hållet.

Detta är sant, säger man då, men det är väl inte skäl att bara därför, att arrendatorn har optionsrätt, låta honom få skogen för billigt. Ja, men vi hålla ju på att lagstifta här i syfte att man icke skall kunna fördärva skogarna. Men här blir det på det sättet, att när skogsavverkaren kalhuggit skogen och sålt den, så säljer han sedan själva egendomen, naturligtvis till billigare pris, men då finns det knappast någon möjlighet för en köpare, hur billigt han än får denna egendom, att kunna reda sig på en dylik i magra trakter, då det inte finns en tillstymmelse till skog. Sålunda tror jag inte, att man gör svenska folket eller svenska staten någon stor tjänst med att bibehålla detta system, även om man på detta sätt får några tusen kronor mer än den värderade summan.

*Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.*

(Forts.)

Emellertid får jag för min del säga, att reservantens kläm ej tilltalar mig fullt, men den är ju alternativ, och reservanten har ju varit så blygsam i sitt yrkande, att han till och med låtit reducera sina fordringar därhän, att dessa arrendatorer skulle få rätt, att för den händelse det befinner lämpligt att stycka egendomen och avsöndra mindre lägenheter, erhålla en dylik till blotta värderingspriset. Men inte ens det har utskottet velat vara med om.

Jag får säga, att jag kan inte annat än yrka bifall till reservationen, och jag finner, att den har starka skäl för sig, om man tar hänsyn till det tillvägagångssätt, som riksdagen i många analoga fall hittills följt. Jag hoppas, att dessa ofta mindre bemedlade arrendatorer på dessa små egendomar inte skola bli för hårt behandlade, utan att åtminstone andra kammaren måtte gå med på att godkänna den i reservationens kläm antydda bestämmelsen.

Häruti instämde herr Jonsson i Hökhult.

Herr Tamm: Den siste ärade talaren framhöll, att denna fråga skulle få mindre betydelse för varje år, som gick. Ja, även om den får mindre betydelse för vart år, som gått är den likväl, som han sade, för den enskilde brukaren och blivande ägaren en synnerligen viktig fråga redan nu. Innan jag emellertid ingår på ett bemötande av detta anförande, skall jag be få framhålla, att jag tror, att både utskottet och reservanten ha förbigått eller åtminstone endast snuddat vid det för ögonblicket kanske viktigaste skälet för, att man icke bör bifalla motionen, nämligen att sättet för värderingen av dessa egendomar är så olikformigt för hela landet, ja, jag vågar till och med säga, lämnar så mycket övrigt att önska, att det är allt skäl i världen att avvakta den utredning, som, såsom av herr Hamilton påpekades, är igångsatt med inte mindre än tre olika sakkunnigenämnder. Utskottet har ju också visat, att de värderingssummor, till vilka värderingsmännen kommit upp, för varje år vid för-

Ang. ändring
villkoren för
försäljning av
vissa krono-
omäner m. m.

säljningarna ha överskridits med ej mindre än omkring 100,000 kronor.

(Forts.)

Herr Carl Persson vidrörde i samband med detta, att i Skaraborgs län — och jag kan intyga att det nog hänt även i andra län — dock inträffat att man fått hålla auktion upprepade gånger, men detta beror icke endast på det förhållandet, att där det funnits skog till egendomen, där har det varit lätt att sälja, och i andra fall har varit svårt, utan det har nog också varit beroende på att på många håll har det varit rätt svårt att försälja obbyggda lägenheter, som inte ligga i närheten av några kommunikationsleder, och så fort en del av egendomen får försälgas på ny auktion, kan man genast säga, att för att sälja den egendomen har man fått hålla upprepade auktioner.

Herr Ekerot talade om optionsrätten och att det genom det sätt, som man nu tillämpar denna rätt, gått så långt, att arrendatorn genom den snarare bleve rättslös och besviken i sin förhoppning att kunna få köpa den egendom, som han arrenderat. Ja, här möter man, vilket också herr Hamilton påpekade, de stora brister, som vidlåda optionsrättssystemet, och den frågan är ju alldeles särskilt föremål för utredning. Som det nu är, kan man emellertid nog inte i detta systems bruk eller missbruk finna motivet för vare sig det ena eller andra yrkandet.

En annan sida av saken, där nog bristerna äro lika kännbara och som nog först måste bli utredd, är frågan om byggnadskostnaden. Här har i reservationen framhållits, att endast den som har nedlagt någon kostnad på byggnader får rätt att för värderingssumman inlösa den del han brukar, och att man inte bör pressa innehavaren att genom en byggnadskostnads nedläggande förvissa sig om denna inlösningsrätt. Även den frågan är föremål för utredning.

Jag tror sålunda, att herr Hamilton hade fullkomligt rätt, då han sade, att nu är inte tidpunkten inne för att göra den omläggning som här är fråga om.

Och så vill jag till sist säga några ord med anledning av ett uttryck, som herr Carl Persson fällde. Herr Carl Persson yttrade några varmhjärtade ord om hemmet och dess betydelse, och att man inte skulle driva bort dem, som suttit på dessa egendomar, ifrån de hem, på vilket de nedlagt kanske ett långt livs arbete. Men så tillade herr Carl Persson, att det här gäller de minsta och de fattigaste. Jag vågar då säga, att detta inte är rätt, ty samtliga nuvarande författningar ta just sikte på att åt obemedlade och mindre bemedlade skall inrymmas en sådan rätt, så att de icke allenast, för det fall att de ha byggt på lägenheten utan även om de i minst fem år brukat den, ha lösningsrätt till denna sin egendom. För dessa, som man då i allmänhet kan inrymma under benämningen egnahemsbyggare, finnes redan denna rättighet, så att jag tror inte, att man med rätta kan använda det motivet och säga, att det är just dessa, de minst bärkraftiga, som här bli lidande. Nej, det är alldeles tvärtom och som reservanten

ärligt och rakt på sak sagt ifrån: här är inte frågan om dem, utan det är fråga om de stora och medelstora arrendatorerna. Om det skulle under pågående utredning dröja ett eller annat år, innan dessa finge inlösa den egendom de arrenderat, är inte skadan så stor, ty, jag upprepar det till sist, för de mindre äro redan samtliga bestämmelser tillräckligt garanterande, i detta hänseende. De kunna få lösa in lägenheter, som de bebyggt eller brukat.

*Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.*

(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få instämma i utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av vad herr Carl Persson yttrade.

Jag ber att få konstatera att det fall från Skaraborgs län herr Carl Persson från Stallerhult relaterade icke utgör något som helst bevis för det berättigade i motionerna och reservantens yrkande, men det utgör ett stöd för den åskådning jag gjort mig till tolk för, nämligen att det är oklokt att driva bort dessa arrendatorer från sina egendomar. Men detta kan man ju inte förhindra genom den reform, som här föreslagits. Ty, herr Carl Persson, kunde den familj, som omnämndes och som blev så olycklig över att den egendom den innehar skulle försälgas, köpt egendomen, om den haft hembuds rätt på den, så tycker jag, att det ligger nära till hands att anta, att den kunde köpt den också när den utbjudes på offentlig auktion. Det anförda fallet, menar jag sålunda, bevisar i detta avseende ingenting.

Nu kan man säga: ja, men har arrendatorn hembuds rätt till en mindre lott, kunde han åtminstone bli småbrukare. Ja, det är naturligtvis riktigt, men jag undrar, om sådana arrendatorer det här är fråga om skulle vilja slå sig på att bli småbrukare. Det har jag synnerligen stor anledning att tvivla på. Det måste åtminstone vara ytterst sällsynt, att sådant förekommer.

Herr Ekerot: Herr talman! Orsaken till att jag nu begärde ordet är, att herr Nilsson, den siste ärade talaren, två gånger har påpekat en sak, som han tydligen antingen icke velat riktigt fram med eller också har han inte haft den riktigt klar för sig. Jag syftar nämligen på det förhållandet, att om en person får en egendom åt sig hembjuden, får han det på helt andra och mera förmånliga betalningsvillkor än om en person skall köpa egendomen på offentlig auktion. Det är denna skillnad beträffande köpevillkoren, som är av så stor betydelse. Den kan göra så mycket, att en person, som i det dagliga livet går och gäller för att vara om också icke i någon högre grad så i alla fall så där tämligen bemedlad, ändå inte på auktionen kan inköpa den egendom, som han kallat sitt hem under så många år, därför att han inte har pengar att betala med. Helt annat blir det, så snart det gäller att kunna betala efter de vida fördelaktigare villkor, som staten beviljar genom hembuds rätten. Det var det ena.

Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)

Vidare skulle jag även med några ord vilja beröra herr Tamm's yttrande. Herr Tamm utgick ifrån att optionsrätten i och för sig själv var något, som man icke skulle fästa allt för mycket avseende vid, därför att frågan om densamma för närvarande vore föremål för utredning. Ja, jag höll på att säga, att vacklar optionsrätten också, då börjar det på att bli allt annat än angenämt för statens arrendatorer, ty denna rätt har dock varit något, som de hittills haft att trygga sig till. Börjar det nu bli föremål för utredning, huruvida optionsrätten skall frångävas dem, är det, som sagt, icke **mycket** förhoppningsfullt att sitta på ett kronoarrende. Denna förmån ha dock vederbörande hittills satt värde på, och den har för en duktig arrendator utgjort en säkerhet för framtiden.

Slutligen framhöll herr Tamm sitt yttrande att, då det är fråga om mindre bemedlade, gäller numera hembudsrätten. Ja, men den gäller icke, såvitt jag vet, sådana fastigheter, vilkas arrendesumma icke uppgår till 600 kronor och som säljes enligt 1874 års förordning. Sådana fastigheter kunna icke utbjudas till hembud, utan skola, såvitt jag förstått rätt, försälas på offentlig auktion, och det var just beträffande dylika fastigheter, som herr Carl Persson i Stallerhult här gjorde sitt varmhjärtade inlägg.

Jag kan för min del icke finna, att den omständighet vi här hört nämnas, nämligen att tre kommittéer arbeta för utredning av hithörande frågor, är till någon så stor tröst för de personer det här gäller. Jag anser för min del, att här kan rättvisa skipas, utan att staten därför behöver bliva lidande.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Herrarna torde väl vara ense om, att vi nu ha diskuterat denna fråga alldeles för länge. Men då reservanten här uppträder med en sådan intensitet, så torde det väl också vara på sin plats, att utskottets ledamöter försöka försvara den ståndpunkt, som de inom utskottet intagit i denna fråga, i all synnerhet som det förefaller mig, som om reservanten och de som ställa sig på hans sida dock icke anfört sådana skäl, som böra föranleda en förändring i nu gällande bestämmelser beträffande försäljning av kronans fastigheter.

De bestämmelser, som så att säga konstituera hembudsrätten, återfinnas i kungl. kungörelsen den 17 oktober 1913. Nämnas å fastslog riksdagen de villkor, som ansågos böra vara avgörande för att en person skulle ha dylik hembuds rätt, och det är dessa villkor, som återfinnas i den nu åberopade författningen, där det heter, att om arrendatorn har egna byggnader, om han är mindre bemedlad eller obemedlad och om han eller någon medlem av hans familj innehaft fastigheten i fem års tid o. s. v., så tillkommer honom hembuds rätt. Nu vilja motionärerna och reservanten, att hembuds rätt skall gälla icke allenast under nu angivna förutsättningar, utan även att den s. k.

optionsrätten till förnyat arrende av kronans egendomar skall, huru stor denna egendom än må vara, kunna förvandlas till hembuds rätt. Om sålunda en person arrenderar en kronoegendom och därför har optionsrätt i fråga om arrendet, men staten beslutar, att egendomen skall försälas, skola alla andra samhällsmedborgare stå utom tävlan och denne arrendator ha en dylik förmån, oaktat han icke har några egna byggnader på egendomen, nämligen den förmånen att kunna få köpa egendomen till det pris, vartill den blivit saluvärderad. Man skulle således helt och hållet övergiva de principer, som blivit fastslagna i 1874 års förordning angående försäljning av dessa kronoegendomar, där det stadgas, att de skola försälas på offentlig auktion.

*Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.*

(Forts.)

Nu skall jag gärna medgiva, att sådan den nämnda förordningen ursprungligen var avfattad, förefunnos dock vissa svårigheter, därför att auktionen hölls på två ställen. Detta har emellertid år 1907 ändrats, så att dessa auktioner hållas endast på ett ställe, och då är det naturligtvis för arrendatorn liksom för alla andra mycket säkrare och bekvämare att infinna sig.

Det är för övrigt icke riktigt, såsom min vän herr Ekerot påstod, att arrendatorerna skulle stå rättslösa, om de icke finge denna hembuds rätt; de ha ju precis samma rätt de som alla andra svenska medborgare. Det är att märka härvidlag, att det icke är givet, att det här endast är fråga om mindre bemedlade och sådana, som vilja bilda egna hem, utan det kan vara mycket stora godsägare, som arrenderat dessa kronans egendomar. Dessa skulle nu, såsom också framhållits av andra talare här i dag, få en dylik förmån och på grund därav kunna rent av på spekulation inköpa en kronoegendom, icke till egendomens verkliga värde, utan till det värde, som värderingsmännen åsatt densamma. Jag vill icke, att någon medborgare skall stå rättslös gentemot staten, men jag vill icke heller, att staten skall stå rättslös gentemot medborgarna. Ty genom ett bifall till reservantens förslag skulle det kunna tänkas gå till på följande sätt. Om en person arrenderat en statens egendom, så har han i och med detsamma under viss förutsättning optionsrätt i fråga om arrendet, och om således egendomen fortfarande skall utarrenderas, är han förvissad om förmånen att kunna bibehålla arrendet. Men nu vilja motionärerna och reservanten, herr Ekerot, gå ända därefter, att om den utarrenderade egendomen skall säljas, så skall arrendatorn ha den förmånen att framför alla andra kunna få köpa egendomen; det skall icke vara någon fri tävlan med andra, utan det är en särskild förmån, som arrendatorn kommer i åtnjutande av, i det han och ingen annan skall kunna få köpa egendomen efter det värde, som värderingsmännen händelsevis åsatt densamma. Jag skulle för övrigt vilja säga, att reservanten och motionärerna synas vara färdiga att övergiva den sociala politik, som riksdagen hittills följt i syfte att främja och skydda egnahemsbildandet för att i stället övergå

*Ang. ändring i villkoren för försäljning av vissa krono-
domäner m. m.* till en realisationspolitik, nämligen genom att så fort som möjligt göra sig av med statens egendomar till så billigt pris som möjligt. Jag tror dock icke, att andra kammaren är villig att gå med på en sådan politik.

(Forts.) Jag skall nu icke förlänga debatten, utan anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Grimbo: Fastän det, herr talman, här sagts, att det talats tillräckligt i denna fråga, dristar jag likväl att yttra några ord i densamma. Herr vice talmannen uttalade, såvitt jag fattade honom rätt, att de principer, som gälla hembuds rätt och options rätt, hava fastslagits genom den förordning, som han här återopade. Ja, detta är ju riktigt. Den förmån, som optionsrätten avser, bör ju helt naturligt komma till sin fulla rätt, och därför böra vi väl även se till, att denna förmåns rätt icke blir kringskuren på det ena eller andra sättet. Men de personer, som ägna sig åt jordbruksyrket och sitta såsom arrendatorer på en kronans egendom, måste ovillkorligen känna sig osäkra, detta av det enkla och tydliga skälet, att nästan vid varenda riksdag framkomma förslag i olika riktningar, som innebära en rubbning av denna options rätt, vare sig nu föreslås försäljning av vissa kronoegendomar eller annat. Därmed har, som sagt, dessa kronoarrendatorers ställning blivit osäker. Jag anser nu för min del, att det endast är ett fullföljande av och i konsekvens med nämnda princip, om nu något göres i den riktning, som av motionärerna här föreslagits.

Det kan ju anföras mycket både för och emot detta förslag. Bland annat har det här framhållits, att statens inkomst blir så och så mycket större, om en kronoegendom försäljes på offentlig auktion, än om den får köpas till ett genom värdering åsatt pris. Nu är ju förhållandet det, att det är svårt att avgöra, huruvida i det ena eller andra fallet är fråga om egna hem eller större lägenheter. Det är ju så olika begrepp för övrigt om vad som menas med en lägenhet och en större bondgård; det kan ju emellertid här icke gärna bli tal om några större sådana, då ju arrendet icke skall uppgå till mer än 600 kronor, såsom vi nu här hört. Om vi tänka oss in i förhållandena här, skola vi finna att det i verkligheten är många gånger besvärligt för en kronoarrendator att visa, att han är mindre bemedlad, ty skenet ligger emot honom i det fallet. Det kommer personer från andra håll, som förut ägnat sig åt andra yrken — de ha suttit som tjänstemän eller dylikt i någon stad eller i något industrisamhälle — och dessa gå under rubriken mindre bemedlade mycket lättare än en mindre arrendator, och fastän så icke borde vara, blir förhållandet dock det, att denne arrendator blir satt tillbaka gent emot dessa andra.

Vad beträffar de sociala förhållanden, som frågan berör, har ju herr Persson i Stallerhult här erinrat om desamma. Greve Hamilton nämnde, att en arrendator har tillfälle att, om han

så önskar, köpa den lägenhet han förut innehaft, enär ju försäljningar sker på öppen auktion. Ja, detta går ju visserligen för sig, men vi böra dock här tänka på den riktning, som vi kunna lägga märke till litet var stans på landsbygden, nämligen att en del stadsbor, tjänstemän och andra, nu i ganska stor utsträckning söka skaffa sig sommarbostäder på landet. Vi ha här hört herr Ekerot uppläsa en skrivelse, däri omnämnes ett fall, där först den nuvarande innehavarens morfar och sedan hans far suttit såsom arrendatorer på en kronoegendom, och nu vet denne, som nu har arrendet, att han måste därifrån om ett par tre år. Men en sådan arrendator har, liksom hans fäder före honom, nedlagt mycket arbete på egendomen; de ha gjort trädgårdsanläggningar, de ha uppfört byggnader på gården och inrättat sig på det bästa sätt, som stått dem till buds. Då han nu själv blir till åren kommen, står han inför utsikten att nödgas på auktion ropa in den lägenhet, där denna trädgård och dessa byggnader äro belägna. Men då kanske det kommer en annan person, som vill ha sig ett sommarställe, eller någon, som vill jobba med egendomen, och då är det icke gott för den förutvarande arrendatorn att uppträda och tävla, när han får sådana konkurrenter, som dessa stadsbor äro. Jag vet, att sådana fall inträffat, och därför böra vi taga hänsyn just till dessa sociala förhållanden, då det är en sida av saken, som man måste räkna med.

*Ang. ändring
i villkoren för
försäljning av
vissa krono-
domäner m. m.
(Forts.)*

Det har nu sagts, att staten skulle förlora, om förslaget nu ginge igenom, därför att den försäljningssumma, som inflyter genom att utbjuda egendomen på offentlig auktion, alltid blir större, än om egendomen säljes efter förut skedd saluvärdering. Om emellertid dessa kronoarrendatorer sutte där med mera tryggad optionsrätt och även hembudsrätt i händelse av försäljning, skulle nog egendomarna vara i så pass mycket bättre hävd, när de en gång skulle säljas, att saluvärderingen ginge till betydligt större belopp, än vad som nu brukar vara fallet.

Jag skall således, herr talman, be att få yrka bifall till motionärernas förslag.

Herr Ekerot: Jag skall endast be att få säga ett par ord med anledning av ett yttrande, som här fällts och som jag icke kan låta vara oemotsagt.

Herr vice talmannen ville göra gällande, att ett bifall till den reservation och de motioner, varom nu är fråga, skulle göra staten rättslös gent emot kronoarrendatorerna. Jag får verkligen säga, att man skall söka bra långt, när man kommer fram med ett påstående som detta. Ty det kan väl här icke vara fråga om, att staten avsäger sig något av sin rätt i detta fall. Staten låter ju värdera egendomen, som skall säljas, genom utsedda värderingsmän. Vill nu icke arrendatorn köpa egendomen till det av de utsedda förtroendemännen åsatta priset, då har staten rätt att sälja egendomen på auktion. Staten har

Ang. ändring i villkoren för försäljning av vissa kronodomäner m. m. alltså här full frihet, på samma gång som man tagit hänsyn till arrendatorns rätt och berett honom möjlighet att kunna förvärva egendomen.

(Forts.)

Vidare har det av samme talare framhållits, att om man bifaller motionärernas förslag, skulle det här bli fråga om ett slags realisationspolitik, när det gäller statens jord. Men hur kan man säga något sådant, då det icke är arrendatorerna som bestämma, om egendomen skall säljas, utan det är staten, som bestämmer den saken. Staten beslutar om någon statens jord skall realiseras, och arrendatorerna ha icke något att säga därom. Hela detta resonemang har således icke något att skaffa med den sak, varom nu är fråga. Här gäller endast, om arrendatorerna skola få hembud eller icke; frågan om försäljningen går sin gilla gång i alla fall. Det skulle ju kunna hända, att på den väg, som jag nu förordat, någon man kunde räddas åt jordbruket, som eljest skulle komma att gå därifrån till skada för denna vår näring.

Jag har endast velat framhålla detta, och då jag nu hör herr vice talmannen begära ordet, vill jag endast säga, att jag för min del icke ämnar begära ordet ytterligare i denna fråga. Jag har här endast velat fastslå att jag och motionärerna icke syfta åt det håll, som herr vice talmannen tyckes vilja göra gällande.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr Ekerot började sitt senaste anförande med att säga, att om han icke ytterligare begärt ordet i denna fråga, skulle han ha försummat något som han här ville ha sagt. Det vitsordet torde nog kammaren vilja ge honom, att han icke försummat att yttra sig i frågan; huruvida han lyckats att prestera bevis blir en annan sak. Jag sade icke, att staten skulle stå rättslös, utan det var herr Ekerot, som sade, att arrendatorerna skulle stå alldeles rättslösa, om icke reservationen ginge igenom. Jag sade däremot, att jag icke vill, att någon medborgare skall stå rättslös gent emot staten, men jag vill icke heller att staten skall stå rättslös gent emot medborgarna. Jag sade, att en arrendator, som har kontrakt med staten, har optionsrätt på arrendet, och han har följaktligen rätt att före alla andra få det arrende, som han förut haft förnyat, under förutsättning att staten fortfarande beslutar, att egendomen skall utarrenderas. Jag yttrade vidare, att det är ett faktum, vilket herr Ekerot icke kan motbevisa eller vederlägga med stöd av någon författning, att om staten vill försälja en utarrenderad egendom, så skulle enligt herr Ekerots förslag den förutvarande arrendatorn ha hembuds rätt och möjlighet att kunna köpa egendomen till lägre pris än någon annan svensk medborgare. Det är detta, som jag framhållit, och det står jag för, ty så skulle det bliva, om reservationen bifalles.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. I enlighet med *Ang. ändring. i villkoren för försäljning av vissa krono- domäner m. m.* de därunder framkomna yrkandena gav herr talmannen propositioner på: 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Ekerot avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse den under 1:o) upptagna propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Ekerot begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Ekerot avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan herr vice talmannen nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, ägde voteringen rum; och utföll densamma med 121 ja mot 55 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Vidare förekom till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, angående herr Jonssons i Gumboda motion, nr 18, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av gällande resereglemente. *Ang. revision av gällande resereglemente.*

I anslutning till vad herr *Jonsson* i Gumboda föreslagit uti en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 18, hemställde utskottet, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om revision av gällande resereglemente.

Utskottet hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Kaijser, som anförde: Herr vice talman, mina her! Då jag icke haft tillfälle att deltaga i fjärde tillfälliga utskottets behandling av frågan och jag är av motsatt mening mot utskottet, ber jag att få säga några ord.

Det nuvarande resereglementet är fastställt så sent som år 1907 efter en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t av år 1905.

Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Forts.)

Efter denna skrivelse föranstaltade Kungl. Maj:t om en utredning och fastställde sedan nu gällande resereglemente. Jag för min del kan icke finna, att vare sig motionären eller utskottet kunnat frambringa några skäl, som göra, att man redan efter åtta år bör besvärä Kungl. Maj:t med en begäran om ny utredning.

Jag ber därför, herr vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Vidare yttrade

Herr Jonsson i Gumboda: Herr vice talman! Huvudsyftet med denna motion har varit att försöka att genom en revision av resereglementet åstadkomma avsevärda besparingar såväl för staten som för de enskilda, och det är också anledningen, varför jag nu yrkar bifall till utskottets förslag.

Utan tvivel har detta syfte beaktats på flera håll långt före jag väckte min motion. Sålunda ha såväl kungl. telegrafstyrelsen som kungl. järnvägsstyrelsen för sin stora personal beslutat inskränkningar i reseersättningen, åtminstone för de minst avlönade, så att de icke få åtnjuta annan ersättning än den de verkligen haft. Även riksdagen har tvenne gånger vid reglerandet av provinsialläkarnes löneförmåner sagt ifrån att provinsialläkarne icke få taga skjutsersättning efter mer än en häst. Dessutom har riksdagen så sent som för ett par år sedan beviljat reseersättning till riksdagsmannen och då bestämt, att de icke få taga mer än den verkliga kostnaden för sin hemresa. Vidare har lagstiftaren för vår beskattning i våra deklarationsblanketter infört en passus, som lyder: »För att få avdragas skola utgifterna självfallet vara *verkliga* och således icke blott *beräknade*, t. ex. enligt resereglementet.» Den bestämdaste formen för riksdagens mening härutinnan uttalas genom riksdagens skrivelse år 1895, vari hemställdes, att då gällande resereglemente måtte ändras i syfte att med avseende å resekostnadsersättning större sparsamhet med statens medel måtte åstadkommas. Med anledning av denna riksdagens skrivelse, berättar utskottet, utarbetades inom civildepartementet ett förslag, grundat på den s. k. självkostnadsprincipen. Detta förslag blev sedan underkastat en skarp kritik av kammarrätten och statskontoret i en gemensam skrivelse. Ur denna gemensamma skrivelse kan jag icke underlåta att anföra följande passus, som är nog så talande för denna sak. Det heter nämligen: »Den enklaste lösningen av frågan om resekostnads- och traktamentsersättning för resor i statens ärenden skulle visserligen enligt ämbetsverkens mening innefattas i en sådan anordning, att den resande erhöles dels gottgörelse för faktiska utgifter för biljetter och skjutslega, dels ock dagtraktamente till sådant belopp, att alla övriga resekostnader kunde, allt efter förrättningsmannens ställning, anses fullt gottgjorda.» Men oaktat denna motiveering komma nämnda ämbetsverk verkligen till ett avstyrkande,

och detta avstyrkande har jag försökt förklara på det sättet, att man måste tänka på att detta resereglemente medför de största fördelar för de högst avlönade och bäst situerade ämbets- och tjänstemännen samt att dessa ämbets- och tjänstemän ha en inre sammanhållning och ansvar gent emot varandra. Jag kan ifrågasätta om icke herrarna i dessa ämbetsverk voro litet jäviga att yttra sig i denna sak. Med denna syn på tingen vill jag nästan påpeka, att Kungl. Maj:ts åtgärder år 1907, då Kungl. Maj:t utfärdade detta resereglemente, icke voro enligt min mening — jag vet icke hur jag skall uttrycka mig — men jag tycker, att Kungl. Maj:t då tog mera hänsyn till vad ämbetsverken yttrade än vad riksdagen uttryckligen begärt.

Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Forts.)

Då sålunda oegentligheter vid tillämpningen av ifrågavarande reglemente blivit beaktade på så många håll anser jag detta vara skäl nog och av denna anledning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde:

Herr Bäckström: Herr talman! Det är ju med en viss överraskning, som jag finner, att den ärade utskottsledamoten herr Kaijser uppträtt emot utskottets enhälliga utlåtande i frågan. Det är så, som han nämnde, att han vid slutbehandlingen av föreliggande ärende icke var tillstades, men icke förrän nu har jag haft vetskap om att han skulle ställa sig så rakt mot ett enligt utskott som här skett.

Herr Kaijser förmenar, att utskottet icke förebragt några skäl för det förslag utskottet framkommit med, nämligen att en revision av resereglementet bör vidtagas, och han stödde bland annat sitt avslagsyrkande därpå, att reglementet är fastställt så sent som år 1907. Mot detta vill jag endast hänvisa till dels ärendets behandling förut i riksdagen och dels vad utskottets utlåtande i år i övrigt innehåller. Av det ena som det andra framgår, att mycket pekar på att resereglementet, fastän det icke är äldre än från år 1907, innehåller betänkliga brister. Man säger, att det är mest i fråga om *tillämpningen* som missförhållanden framträtt. Då säger jag: Är resereglementet av den art, att det tillåter en *sådan* tillämpning som vi veta i vissa fall förekommer, då är det sannerligen på tiden, att en revision verkställs, ty de utgifter, som statsverket har för resor, som ersättas enligt nu gällande resereglemente, äro sannerligen icke små och visa tyvärr tendenser att växa — växa i oroväckande grad till och med.

Det är ju på det sättet, det finna vi alla, att enligt resereglementet kunna de, som resa, gottgöra sig en ersättning, som i många fall icke står i någon rimlig proportion till vad de verkligen lagt ut för samma resa, under det att ett motsatt förhållande råder beträffande de lägsta klasserna i resereglementet,

Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Forts.)

d. v. s. att ersättning utgår med så ringa belopp, att tjänstemännen få utföra sina resor med verkliga uppoftningar, tjänstemän, som äro mera i behov av ett vederlag än de som jag först nämnde. Man invänder, att om resereglementet erbjuder vinst åt dem som resa och ha rätt till ersättning, så är det endast vad rättvisa och klokhet bjuder, ty då får man intresserade och duktiga personer för inspektioner och dylika uppdrag. Och, säger man, om det särskilt i Norrland blir en vinst på resorna, så är det av synnerlig betydelse, ty man har där svårt att få många befattningar besatta och besatta i synnerhet med kvalificerade krafter. Det där kan vara sant delvis, men det måste dock sägas ifrån, att när en tjänsteman har en bestämd årslön, ligger däri ersättning för vad han uträttar, och många hava kallorts- eller dyrtidstillägg. Således bör reseersättningen icke vara en löneförhöjning eller, om man så vill kalla den, en premiering av högre ämbets- och tjänstemän, utan den bör närmast vara i överensstämmelse med vad verkligheten utgivits.

Utskottet har framhållit, att det lämpligaste vore, att vid en revision, när påtagliga missförhållanden ständigt och jämt yppa sig, man toge hänsyn till det vanliga fortskaffningsmedlet automobil. Då invänder man, att det finnes icke några automobiltaxor, som äro gemensamma för olika landsändar. Ja, skall man vänta på sådana, då får man vänta länge.

Det är vidare något, som bör beaktas vid en revision, anse vi, nämligen att när en kommitté som består av tre eller flera personer, gör en resa, där ledamöterna faktiskt begagna samma fortskaffningsmedel, så kunna också kostnaderna i någon mån regleras efter vissa normer med hänsyn just till detta sätt att fortskaffa sig.

Första kammaren har vid ett föregående tillfälle behandlat ärendet. Ett enhälligt utskott hade då tillstyrkt en revision, men vid behandlingen i första kammaren föll utskottets förslag och detta beroende därpå, att en mycket skicklig debattör då upptog oppositionen och skötte den på det sättet, att han med skämtet till hjälp lyckades nonchalera frågan. Han sade: skola vi förgå oss över att några tjänstemän förtjäna något på sina resor genom gällande resereglemente? Det är icke lämpligt att taga frågan så lättvindigt, ty faktum är, att det väcker i landet mycket ond blod, då man ser, hur kommissioner, då de resa, göra beräkna och avsevärda nettovinster.

Så är det en sak till att påpeka, innan jag slutar. Enligt resereglementet skall man debitera efter den uppmätta landsvägen. I Norrland händer det, att landsvägen mellan två orter utgör en ofantlig sträcka, under det att en vinterväg är kanske endast en femtedel därav. Det var en inskrivningsnämnd, som hade att resa fem mil på vinterväg, under det att sommarvägen utgjorde bortåt 25 mil. Kommissionen reste endast fem mil, men hade fyra liggedagar med dagtraktamenten och ersättning efter 25 mils resa. Konungens befallningshavande i Västerbot-

tens län har med anledning av de uppenbara missförhållanden, som i följd av resereglementets dunkla bestämmelser då och då komma till synes, funnit sig föranlåten att till inskrivningskommissionen rikta en skrivelse, som finnes bilagd motionen. I denna skrivelse äro dock icke de värsta missförhållandena framdragna utan endast de, som äro mera resonliga, om jag så får säga.

*Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Forts.)*

På grund av vad jag nu sagt och vad utskottet framhållit i sitt betänkande, ber jag, herr talman att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kaijser: Herr talman! Vad här anförts rör ju själva tillämpningen av resereglementet, och om det tillämpas oriktigt, så blir detta ju icke bättre, om resereglementet ändras. Man säger, att de som resa i en lägre klass, få för liten ersättning, och att om de flyttades upp i en högre, så skulle de få mera. Men härför behöver icke grunderna för resereglementet ändras. Vad automobilresorna beträffar, så är det enligt min uppfattning absolut omöjligt att kunna åstadkomma något, så länge taxorna äro så olika, nämligen i vissa fall 7 kronor milen och i andra 3 kronor 50 öre milen. Det är omöjligt att här göra något, innan man infört en bestämd taxa.

Saken gäller en princip, den gäller, om självkostnadsprincipen skall råda eller icke. Det är givet, att om den så kallade självkostnadsprincipen skall råda, så måste först och främst i resereglementet bestämmas ett maximipris, till vilket man får resa. Bestämmas ett sådant maximipris, så resa alla efter detta maximipris, och staten förtjänar icke något. Som det nu är kunna de ibland göra sina resor billigare, då de ju ha rättighet därtill. Jag är t. ex. övertygad om, att många av de riksdagsmän, som resa till eller från riksdagen och som ha rättighet att resa i första klass sovagn, icke göra detta utan resa i en lägre klass, och jag ser icke något ont däri. När herr Jonsson i Gumboda reser från Långsele, så är prisskillnaden mellan resa i första klass sovagn och andra klass sovagn 20 kronor och mellan resa i första och andra klass 25 kronor, och det förvånar mig icke, om herr Jonsson skulle känna glädje över att kunna inbespara dessa 25 kronor, även om han därmed skulle försaka njutningen att resa ensam en natt mellan Långsele och Stockholm. Å andra sidan är jag övertygad om att flera i denna kammare och kanske ännu flera i första kammaren gärna skulle betala dessa 25 kronor bara för att få ligga ensamma. Man kan icke skriva ett resereglemente, som passar för var och en, utan reglementet måste vara lika för alla. Därför anser jag självkostnadsprincipen oriktig, och därför anser jag också, att intet skäl finnes att revidera resereglementet.

Jag ber, herr talman, få vidhålla mitt yrkande.

Herr Leksell: Herr talman! Utskottet har funnit det

Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Forts.)

av behovet påkallat, att resereglementet bleve reviderat på den grund, att påtagliga oegentligheter i flera år kommit till synes rörande i främsta rummet reglementets tillämpning. Därmed är jag inne på den sista anmärkningen av herr Kaijser och vill säga, att med litet god vilja kan man låta resereglementet få en sådan form, att det ger tydliga föreskrifter åt den eller dem, som skola följa dess bestämmelser, så att det blir tydligt, huru det skall tillämpas, och så att det icke inbjuder till direkta missbruk såsom nu är fallet.

Utskottet har för övrigt icke varit ute i ogjort väder, då det begärt en revision av nämnda reglemente, ty som herrarna finna av herr Jonssons i Gumboda motion, har länsstyrelsen i Västerbottens län i skrivelse påpekat missförhållanden, som länsstyrelsen på goda skäl anser böra rättas.

Vidare — som vi finna av utlåtandet i fråga — saknas helt och hållet någon som helst bestämmelse angående biltrafik, som är och troligen ännu mera blir ett fortskaffningsmedel, som kommer att i stor utsträckning användas. Det är ju möjligt, att det i detta fall blir svårt att få bestämmelser införda i resereglementet på den grund, att vi sakna bestämda taxor för nämnda trafik, men jag hoppas, att detta är en sak, som vederbörande kunna taga i övervägande, så att man kan komma till ett resultat.

Dessutom vill jag för egen del säga, att anmärkningar kunna göras mot klassindelningen i resereglementet. Så t. ex. förefaller det mig litet egendomligt, att det skall vara en sådan massa klasser. Om vi tänka på första klassen med det fåtal personer, som den gäller, så undrar jag, om icke vid en eventuell revision av reglementet dessa personer skulle kunna få resa enligt den ersättning och det dagtraktamente, som äro bestämda för andra klassen. Och sist men icke minst anser jag, att de båda sista klasserna, den femte och den sjätte, böra flyttas upp, så att de komma att motsvara den nuvarande fjärde klassen, vars dagtraktamente enligt min uppfattning är behöfligt, även för femte och sjätte klasserna.

Min mening i denna fråga skulle således vara, att det icke är bra som det är, vilket herr Kaijser synes anse. Jag tror icke, att vi kunna komma ifrån, att här verkligen påvisats faktiska missförhållanden. Man kan då fråga: är det icke riksdagens plikt att undanröja alla missförhållanden i de ärenden, som ligga under dess domvärjo? I det fallet tillåter jag mig att citera ett gammalt ordspråk: en god ordning befrämjar god sänja. Jag tror, att vi i detta fall kunna vara fullt eniga om vad som här förut framhållits, nämligen att ett behov av revision förefinnes. I debatten i första kammaren vid förra årets riksdag nämndes bland annat, att resereglementet vore till för att åtskilliga personer skulle kunna få en liten extra förtjänst utöver vad de förtjäna som ämbetsmän eller tjänstemän. Men i sådant fall borde väl konsekvensen fordra, att *alla* kunde få

en liten extra förtjänst på dessa resor. Så är emellertid nu icke förhållandet, därom torde vi icke behöva tvista.

Alltså ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ans. revision
av gällande
resereglemente.
(Rorts.)

Herr Törnkvist: Herr talman! Det uttalades av min utskottskamrat, herr Kaijser, att utskottet icke anfört några bärande skäl i sin motivering, liksom det sades, att motionen själv saknat sådana. Efter sådana påståenden hade man väntat, att herr Kaijser skulle ha framburit några bärande skäl för sitt yrkande om avslag, så blev dock icke förhållandet. Tvärt emot detta kan man utan vidare stryka under, att såväl utskottets som motionärens skäl äro synnerligen starka, ty det nuvarande resereglementet är icke av den art, att man kan vara belåten med detsamma.

Jag vill då särskilt erinra herrarne om vad som påpekats i samband med frågans behandling senast i första kammaren. Där har motionären pekat på ett exempel, utvisande att man lyckats förtjäna ganska mycket på en resa, som företagits av en kommission, som bestod av 3 personer. Vad här påståtts har sedan dess varken tillbakavisats eller fått någon förklaring. Motionären anförde, att dessa personer reste i automobil och att resan räckte knappast en vecka. Det utbetalades 75 kronor per dag för bilen, vilket för 6 dagar gör 450 kronor. De utgifter, som staten fick betala för denna resa, uppgingo till 1,080 kronor, det blev alltså en ren behållning för dessa personer av 630 kronor. Jag har, som sagt, icke hört talas om, att detta exempel blivit tillbakavisat, och det gäller därför i sin fulla kraft. Det blir sålunda 210 kronor på var, om sekreteraren fick äran dela lika med de övriga, utom dagtraktamentet.

Nu tillhöra icke utskottets medlemmar dem, som anse det oriktigt eller bliva sjuka, om någon person skulle förtjäna en eller ett par, kanske till och med tre eller fyra kronor på själva reseersättningen, men det synes utskottet, som om, då resereglementet kan giva anledning till sådana förtjänster, som det här är fråga om, den billighetssynpunkt, som kan komma i betraktande, skulle vara överskriden. Således även om icke mera än ett sådant exempel skulle kunna åberopas, saknas icke fog för yrkandet, att resereglementet behöver revision. Vidare — och det är en sak, som jag skall be att särskilt få understryka — är det väl fråga om icke resereglementet uppammar lusten att resa i större sällskap, när något ärende skall avgöras. Ett ärende, som skulle kunna utföras av två eller tre personer, kanske av en enda person, utföres sålunda från *privatekonomisk* synpunkt fördelaktigast, om antalet blir större. Förtjänsten blir nämligen större, om sällskapet stiger i antal personer, ty då får man debitera för ett större antal hästar. Om vi tänka oss en kommission på 8 personer, som är ute och reser, och om de alla få resa efter den högsta klassen i resereglementet, så få de debi-

Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Forts.)

tera ersättning för skjuts efter 16 hästar. Nå, 8 personer kunna ju med lätthet resa efter 5 hästar och göra väl så också i allmänhet. Men de taga betalt för ytterligare 11 hästar, som icke varit utanför stallet, det vill säga de skola ha betalt för att de varit så vänliga att låta hästarna stå i stallet för användas.

Nu vill jag ännu en gång understryka, att vad jag yttrat icke beror på någon sjuklig åskådning, att dessa tjänstemän icke skulle ha någon rätt att tjäna litet på dessa resor, men det synes mig och även utskottet att om man på detta sätt tillämpar reglementet in absurdum, denna tillämpning uppenbart blir något, som icke befinner sig i samklang med andemeningen i resereglementet. När det bestämmes, att en högre tjänsteman skall resa efter den högsta klassen, så åsyftas uppenbart, att hans rang bör tillförsäkra honom att resa litet bättre och komfortablare än andra tjänstemän. Det är väl denna synpunkt, man velat göra gällande, och icke möjligheten att få en så stor tjänst.

Nu vill jag påpeka, innan jag slutar, att striden gäller självkostnadsprincipen eller principen att utfå ersättning efter en på förhand bestämd skala. Man har brutit mot såväl den ena som den andra principen i resereglementet, ty särskilt beträffande de lägsta klasserna, den femte och den sjätte, tillämpas med stränghet självkostnadsprincipen. Ja, det har till och med gått så långt, att de 4 kronor, som bestämts som dagtraktamente i sjätte klassen, ha för dem, som ha rättighet att resa enligt denna klass, uppdelats på sådant sätt, att 2 kronor 50 öre betraktas som dagtraktamente och 1 krona 50 öre som natttraktamente. Kan man sålunda fullborda en resa på en dag, så får man endast 2 kronor 50 öre, men om även natten måste tagas i anspråk, får man 4 kronor. Jag har icke haft tillfälle att kontrollera denna uppgift, men jag tror, att den är riktig. Så tillämpar man icke resereglementet i de högsta klasserna. Varför skall man, vid resereglementets tillämpning, sila mygg och svälja kameler?

Herrarna, som hålla så starkt fast vid den där principen om att lämna tjänstemän möjlighet att tjäna några kronor, böra icke vara så knussliga, när det gäller de små. Det ligger något haltande i metoden att stödja sin sak med sådan praktik. Jag skulle vilja, som utskottet också påpekat, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande möjligheten att tränga tillsammans de många klasserna i resereglementet, så att det icke blir så många gradationer som nu utan något färre, samt bättra på där nere något utöver vad som nu i resereglementet är tillfinnandes.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg i Lycksele: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den förda diskussionen anser jag mig böra besvara kammaren med ett par ord. Såsom tjänsteman har jag haft tillfälle att få någon liten erfarenhet utav resereglementet. Denna

erfarenhet har lett mig därhän, att jag anser, att en ändring uti resereglementen i ett eller annat avseende är behöfvig, kanske en revidering och i all synnerhet en komplettering.

*Ang. revision
av gällande
resereglemente.*

(Forts.)

Såsom ett exempel på vart konsekvenserna kunna leda, om man strikte skall följa resereglementet vid räkningars uppgörande, hvilket man nu måste göra för undvikande av anmärkningar och åtal, ber jag att få anföra ett litet exempel. Jag har en grannsocken, som heter Sorsele. Jag blev av vederbörande en gång förordnad att göra en tjänsteresa dit. Avståndet dit från mitt hem är 15 mil, det gällde sålunda 30 mil fram och åter. Om denna resa skall företagas med skjuts så går för färden dit åt mellan 2 och 3 dagar, räknar man en dags vistelse på platsen för förrättningen och så mellan två och tre dagars återresa, hade jag sålunda en veckas bortovaro från min bostad att räkna med. Uppdraget kom vid detta tillfälle på sommaren, och då jag om möjligt icke ansåg mig böra vara så länge borta från min station, använde jag mig av automobil. Detta samfärdsmedel gjorde, att jag kunde utföra denna färd, varom det var fråga, och fullgöra mitt uppdrag på en dag, ifrån morgon till kväll. Men vid reseräkningens uppgörande måste jag för att ha någon utsikt att få besvär och havda kostnader ersätta följa resereglementet och sålunda uppgiva tre dagar för bortresa, en dags vistelse där på platsen och tre dagars hemresa, sålunda sju dygn.

Jag får säga, att på mig gjorde det ett synnerligen obehagligt intryck att nödgas sitta och skriva en falsk reseräkning. Jag påpekade detta i statsutskottet, då denna fråga om resereglementet var före för ett par år sedan, och vilket jag då tillhörde, men det hade ingen påföljd. Jag säger ännu en gång, att det är minst sagt obehagligt att vara tvungen att sitta och skriva, som jag säger, en uppenbart oriktig reseräkning, men det var enda möjliga sättet för att få betalt för resan, och i detta fall hade jag liten eller ingen förtjänst på densamma, därför att automobilkostnaden blev så betydlig, att den tog ut nästan alltsammans.

Jag anser alltså, att det är viktigt, att någon bestämmelse rörande användningen av automobil i statens tjänst kommer till stånd, och det skall väl icke vara alldeles omöjligt för övrigt att åstadkomma en komplettering av resereglementet i det avseendet. Vilka principer man för övrigt vid en eventuell revidering av reglementet skall följa är jag icke i tillfälle att för närvarande ge något direktiv om. Dock tror jag, att självkostnadsprincipen icke är den rätta. Mot den har förut i dag och i synnerhet vid frågans föregående behandlingar inom riksdagen så starka skäl framförts, att jag icke tror, att man kan tänka på den.

Bortsett från denna lilla reservation ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Pers.)

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag skall yttra mig helt kort i denna fråga. Den förste talaren grundade sitt yrkande om avslag på denna framställning därpå, att denna författning, resereglementet, är av så pass färskt datum som 1907, men jag för min del får säga, att jag anser, att detta är ett bra svagt skäl för att avslå en sådan framställning som denna. Vill man försvara det nuvarande resereglementet, måste man väl påvisa, att det är så förträffligt, att icke något är att däremot anmärka, och därpå grunda sitt yrkande och icke därpå, att det utgivits ett eller annat år tidigare eller senare. Jag för min del tror, att här har gjorts så många erinringar mot resereglementet, att andra kammaren åtminstone icke bör följa den förste talaren i hans yrkande om avslag på framställningen, ty följer kammaren honom, har den naturligen därmed också sagt, att resereglementet är bra som det är. Jag tror för min del, på grund av förhållanden som inträffat sedan 1907, att en förändring nödvändigtvis påkallas.

Utskottet har också påpekat många saker, som äro värda att beaktas, för den händelse en skrivelse till Kungl. Maj:t beslutas. Jag ber också att få erinra om, att riksdagen ej heller för sin del kunnat följa resereglementet. Det tillhör ju Kungl. Maj:t att gruppera tjänstemännen efter de klasser, som de skola tillhöra i detta avseende, men jag vill bara erinra kammaren därom, att riksdagen för ett eller två år sedan godkänt ett par stater, över vilka löneregleringskommittén hade yttrat sig och avgivit förslag angående till vilken klass i resereglementet visa i staten uppsatta tjänstemän skulle hänföras. Man fann då, att resereglementet icke var riktigt väl tillämpligt på någon av dessa klasser, utan löneregleringskommittén hemställde, att tjänstemännen skulle få tillhöra den eller den klassen. Men när man kom till arvoden passade de icke in med denna klassindelning. När Kungl. Maj:t sedan förberedde sin proposition i ärendet, fann Kungl. Maj:t också, att de gjorda erinringarna voro så väl befogade, att Kungl. Maj:t för sin del lade fram löneregleringskommitténs formulering — d. v. s. i motiveringen inte i själva staten — och riksdagen godkände staterna. Detta hände i två fall, och jag tror, att vi ha att vänta ytterligare ett dylikt fall. När man ser sådant, är det givet, att man anser det klart ådagalagt, att resereglementet är i behov av ändring, och det är ju vad som avses med denna framställning. Jag skulle kunna påpeka många fall, men jag vill icke upptaga tiden med mera än ett enda utöver dem utskottet här antytt.

Vi veta nu, att det för resereglementets fyra högsta klasser finnes stadgat skjut ersättning efter två hästar på landsvägen. Det är sålunda lika stort antal hästar för var och en av alla dessa fyra högsta klasser. Men när man kommer till texten i resereglementet, finner man, att skjut ersättningen utgår allt efter som den är bestämd i de olika länen. Därtill lägges ersättning för åkdonslega, varvid första och andra klassen

har en krona och tredje och fjärde klassen 60 öre per mil. Sålunda ser man, att vare sig den resande tillhör första eller fjärde klassen, så har han betalt efter två hästar, men att den som reser efter tredje eller fjärde klassen skall ha mindre ersättning för åkdonslega än den som tillhör första eller andra klassen. Det är orimligt. Jag kan icke se annat. Går man sedan till skjutsstadgan, hur mycket betalas då i åkdonslega? Är det så, att man tar en vagn efter 2 hästar, får man betala i åkdonslega 30 öre och för släde 20 öre. Sålunda har man där i första och andra klassen en ren vinst av 70 öre i ena fallet och 80 öre i det andra; för tredje och fjärde klass är den mindre. Men resereglementet avser ju, att om staten använder sina tjänstemän för utförande av uppdrag å annan ort än där de äro bosatta, dessa skola ha betalt därför och hållas skadeslösa för utförande av arbete å annan ort. Nu är det tydligt, att dagtraktamente är satt för uppehållet å den främmande orten, men reseersättningen skall icke utgå på annat sätt än att den träffar det rätta. Har man då verkligen i detta fall träffat det rätta, när man satt olika priser på åkdonslega för den som reser efter två hästar. Många sådana fall kunna påpekas, vilka kräva en ändring av resereglementet, och det är just vad motionären och utskottet velat. Jag hoppas att åtminstone andra kammaren genom avslag på det framställda yrkandet icke skall avvisa ett sådant behov av rättelse. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Ang. revision
av gällande
resereglemente.
(Forts.)

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få påpeka några få saker. Först och främst vill jag säga, att jag aldrig behöver tillämpa resereglementet, ty jag är icke stats-tjänsteman. Jag tror ändå, att herr Hellberg i det av honom anförda exemplet gjorde sig skyldig till en missuppfattning. Ty reser man med automobil, tager man visserligen betalt efter två hästar men icke för flera dagar än man rest. Jag tror alltså, att herr Hellberg förfor ganska oriktigt, när han gjorde upp reseräkningen på det vis han omnämnde. Genom att resa med automobil blir det ett mindre antal resedagar; automobilen gör visserligen resekostnaderna högre, men icke får man därför sätta upp flera dagar.

Gent emot vad herr Carl Persson nämnde om tillägget för åkdonslega vill jag säga, att det nog är så, att den legan, när man använder gästgivareskjuts och gästgivarens åkdon, uppgår till 30 öre, men om man skall åka efter två hästar och vill ha bättre åkdon, får man nog betala mer än 30 öre.

Herr Bäckström: Herr talman! Endast ett par ord. — Jag tycker, att herr Kaijser efter det medgivande han gjorde i ett föregående yttrande gärna kunde gå med oss och yrka bifall till utskottets hemställan. Herr Kaijser sade, att om de som resa i en lägre klass få för liten ersättning, böra de flyttas upp i en

Ang. revision
av gällande
resereglementet.
(Forts.)

högre för att få mera. Ja, det är just det, som vi inom utskottet också ha ansett. Men för att det skall kunna ske, måste vi gå till Kungl. Maj:t och begära en revision av resereglementet. Vi äro sålunda i sak till fullo överens. Det är just det jag velat ha fastslaget, och jag hemställer, huruvida det icke vore bäst, att vi då följas åt i yrkandet om revision av resereglementet.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner å de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 8.

Ang. tiden för
kyrkostämmas
hållande.

Härpå föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om befogenhet för kyrkostämman att fastställa tid för sådan stämmas hållande; och yttrade därvid

Herr Räf: Som herrarna behagade finna, har jag icke varit närvarande i utskottet, då detta ärende behandlades. Jag hade nämligen då med kammarens tillåtelse ledighet från riksdagsgöromålen. Hade jag varit närvarande i konstitutionsutskottet, hade jag nu stått antecknad som reservant.

Jag är, vilket icke nu på nytt behöver upprepas för kammaren, en principiell motståndare till åtgärder, som gå ut på att söka röva sabbatsfriden från svenska folket. Det har jag uttalat så många gånger, att jag icke nu behöver närmare ingå därpå. Särskilt då det gäller frågan om kommunalstämma gjorde jag det just på samma grunder, som domkapitlen uttalat i fråga om en nu föreliggande liknande sak. Jag vill nämligen icke ytterligare och ytterligare inkräkta på människornas samveten och pressa dem i valet mellan å ena sidan den kristna undervisning de få i skolan, som lär nödvändigheten av att tänka på att helga vilodagen, och å andra sidan den skyldighet vi understundom ha va att deltaga i kommunala angelägenheter, och jag tror, att det vore väl om andra kammaren också toge den saken i övervägande.

Nu är det vidare så, att jag är motståndare till förslaget också av rent praktiska skäl; och dessa praktiska skäl, det vill jag först och främst säga, hänföra sig till de hinder, som komma att upprepa sig för kyrkoherden i socknen att vara självskriven ordförande vid stämman. Nu vet jag väl, att många av herrarna äro mycket för, att kyrkoherde icke skall vara självskriven ordförande. Jag är däremot för, att han *skall* vara självskriven ordförande, även i fortsättningen. Emellertid få vi väl komma ihåg, att, såsom fallet nu är, på många ställen kyrkoherden, den nuvarande ordföranden, har duplikation, så att han skall predika på två ställen på samma söndag — och det är gott, om det ej

Ang. tiden för
kyrkostämmas
hållande.
(Forts.)

blir tre — nämligen dels i moderförsamlingen och dels i komministraturen. Så är det i min trakt, och jag har talat med åtskilliga av kammarens ledamöter från olika delar av landet, och de hava på samma sätt även på andra håll, som till exempel i Malmöhus län och på många andra trakter, såsom herrarna ju också äro medvetna om, var och en för sin trakt. Hur menar man nu, att man skall kunna realisera en sådan söndagsordning, som härav och av föreliggande förslag skulle bli följden för kyrkoherden? Han skulle då först predika klockan elva i sockenkyrkan i moderförsamlingen; så måste han resa därifrån kanske miltals till komministraturförsamlingen; där skall han också hålla högmässa och så skall han resa hem igen. Därefter borde han väl unnas någon liten tids vila, för att nu icke tala om, att han också kan behöva något att stärka sig med. Om han också sedan skulle vara disponibel för att hålla kyrkostämman på aftonen, är det då så lämpligt för församlingen att komma tillsammans så sent, som en sådan där duplikation m. m. kan tvinga till? Jag tror det ej.

Vidare vill jag säga, att det är icke bara för kyrkoherden, som en sådan ordning blir snart sagt omöjlig; utan också för församlingarna här och där blir den rätt så besvärlig. Kyrkoherden kan nämligen, ifall han har obehagliga stämmor, där det likväl vore mycket nyttigt för församlingen att han sutte som ordförande eftersom han är mera inne i angelägenheterna än någon annan, lätt draga sig ifrån alla sådana obehagliga stämmor; och jag vill därvid för de herrarna, som särskilt intressera sig för folkskolan, fästa uppmärksamheten på, att genom den här föreslagna anordningen en mycket god kraft kan glida skolan ur händerna. Ty, säga vad man vill, att kyrkoherdarna eller prästerskapet gjort mycket till förmån för vår folkskola, det kan icke förnekas på något håll. Jag vet också rätt många ställen, där verkligen kyrkoherdarna haft många obehag just för att stå folkskolan till tjänst. Jag frågar: vad ligger då för honom närmare till hands än att draga sig ur spelet, ifall det blir alltför obehagligt; och vad skada för församlingen det i många fall kan innebära, det kan man lätt räkna ut.

Sedan vill jag säga det, att till stöd för den här motionen har man icke kunnat uppvisa någon som helst allmän begäran från något håll. Vad har man för underlag för motionen, då det gäller att stödja sig på prästerskapet? Platt intet. Man kan icke uppvisa, att så och så många präster, så och så många domkapitel, så och så många ledare av församlingar vilja ha denna förändring. Intet ligger till underlag för densamma, åtminstone så långt av motionen framgår. Men vända vi oss till prästerskapet i denna fråga och spörja hur det önskar, så framgår detta verkligen av en remiss som i en alldeles liknande angelägenhet utställdes från ecklesiastikdepartementet till samtliga domkapitel och från dessa till kontraktsprestarna och kyrkoherdarna; och totalresultatet av denna rundfråga är det, att man från detta håll

Ang. tiden för kyrkostämmas hållande. *icke* önskar någon sådan förändring. Av samtliga domkapitel finnes det icke mer än ett enda, som icke haft någon erinran att göra mot förslaget; de övriga hade större eller mindre anmärkningar däremot.

(Forts.)

Men, säger man, folkviljan är sådan. Hur vet man det? Det gissar man sig till, därför att motionären framställt saken här i kammaren eller därför att man till äventyrs anser sig kunna här vinna samlingsmajoritet för densamma. Det har emellertid visat sig flera gånger, att majoritet här i kammaren rakt inte betyder folkvilja; och vi torde snart komma till andra saker, där vi bli på det klara med att folkvilja och kammarmajoritet alls icke sammanfalla med varandra. Emellertid är det icke längre sedan än 1913, som vi beslutade, att kommunalstämma skulle få hållas på det här sättet, som man nu begär för kyrkostämma, nämligen så att kommunerna själva skulle få besluta om dagen för stämmans hållande. Förlidet är inhämtade vi utlåtanden rörande den saken ifrån ej mindre än 2,058 av Sveriges samtliga 2,376 landskommuner; och hur hade då svenska folket realiserat riksdagens storartade frihetsgåva att få utlysa dessa stämmor på söndagen? Jo, inalles trehundra-tjugunio, säger och skriver 329, kommuner hade beslutat att hava den på söndag. Och vad vill då den siffran säga? Jo, det är 16 % av samtliga kommuner, som då hördes; och räkna vi med rikets alla landskommuner, går det ned till 13 å 14 %. Är det nu en verklig folkvilja, som här gör sig gällande och fordrar, att man nödvändigt skall neddraga sabbatsdagen till att bli en kommunal arbetsdag? Jag kan icke fatta, hur herrarna kunna räkna ut det med dessa siffror.

Emellertid visar denna fråga, liksom så många andra liknande frågor, som förekommit här i kammaren under den tid jag varit riksdagsman, konsekvensernas oerhörda styrka, i synnerhet då det gäller att draga, efter min uppfattning, nedåt. Det är för resten ingen konst att draga nedåt, det är bra mycket svårare att höja saken. I regeringsformen av 1809 hava vi till exempel fastslaget, att ifall den 15 januari inträffar på en helgdag, riksdagen icke skall börja sina arbeten förr än nästkommande vardag. Det är vackert. Likaså är i riksdagsordningen av 1866 på samma sätt bestämt. Gå vi till kommunalstämmeförordningen av 1862, tro herrarna, att vi då i den här frågan stodo på den punkten, där vi stå i dag? Visst inte. Jag vet, att det gläder herrarna, att vi icke stå där, men jag önskar, att vi stode där i dag, jag menar i denna fråga. I 1862 års förordning heter det, att de ordinarie kommunalstämmorna *icke* skola förläggas till dag, å vilken högmässogudstjänst hålles. Sedermera hava vi i mina ögon sjunkit, i vissa av herrarnas ögon stigit, till den grad som vi gjort.

Jag har pekat på, vilken makt konsekvenserna hava att draga åt visst håll. Vi hava nu kommunalstämmeförordningen av 1913 och stå färdiga att ansluta oss till den nedåtdragande

principen i fråga om kyrkostämmoförordningen. Och vad blir nu följden därav? Jo, det är nästan lika givet som att två gånger två är fyra, att därmed är kyrkoherden bortskaffad, praktiskt taget, såsom självskriven ordförande för kyrkostämman. Den saken har legat före många år, och jag har ständigt röstat emot den; och låge den före i dag, skulle jag också nu rösta emot den. Men en av följderna av detta, som vi här komma att besluta, blir att kyrkoherden i allt fall faller bort som ordförande i kyrkostämman på många, många ställen. Jag tycker, att det hade varit trevligare, om vi hade gått till strid direkt om den saken, i stället för att så att säga lura honom ur händerna på kyrkostämman; och när jag ser på det historiska förloppet härvidlag och tänker på, hur 1862 års förordning kom till, och så ser på vad som nu föreligger, då undrar jag, om icke vi till sist komma därhän, att kommunalstämman och kyrkostämman sammanflyta till en enda enhet, med ett litet annex, så att säga, av kyrkostämma i kommunalstämman, ungefär på samma sätt, som skolväsendet nu är ett annex till kyrkostämman.

Ang. tiden för kyrkostämmas hållande.
(Forts.)

Utvecklingen stannar icke där vi äro härvidlag. Ser jag på utvecklingen här i kammaren, har det gått betydligt åt samma håll. Förliden gång, då en liknande sak låg före i kammaren, hade vi åtminstone tre reservanter i denna kammare; i år är det sannerligen icke en enda reservant. Därför har jag också velat säga ifrån, att om jag varit närvarande i konstitutionsutskottet, hade jag här stått som reservant. Med den kännedom jag har om kammaren, vet jag, att det tjänar ingenting till att begära votering; och då det icke tjänar någonting till att begära votering, så tjänar det icke heller någonting till att göra ett yrkande. Men hade det varit praktiskt att begära votering, så skulle jag bestämt yrkat avslag på utskottets hemställan.

Med herr Räf förenade sig herrar *Isaksson, Hellberg* i Ljungkile och *Welin*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utsträckt kommunal skattskyldighet för kronoparker och andra statsdomäner, blev utskottets hemställan av kammaren bifällden.

§ 10.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen av utgifterna under

riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

Ang. anslagen
till lantför-
svaret.

Efter föredragning av *punkten 1*, angående ökning av anslaget till lantförsvarsdepartementets kansliexpedition, begärdes ordet av

Herr Höglund, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet icke för att yttra mig om den speciella punkt, som det här närmast gäller, utan för att redan från början be att få anknyta några allmänna synpunkter till debatten i ärendet. Jag har redan i remissdebatten utvecklat min personliga uppfattning, i vad gäller sambandet mellan försvar och sociala reformer. Den sidan av denna fråga skall jag därför icke här beröra, likasom det torde bli tillfälle att i samband med kammarens behandling av den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen utveckla en principiell åskådning i militärfrågan. Jag kan emellertid icke underlåta att yttra några ord till det nu förliggande förslaget.

Herr krigsministern torde kunna känna sig synnerligen belåten med den behandling, som hans huvudtitel har undfått av statsutskottet. Om man undantar den enda lilla oskyldiga reservation, som föreligger beträffande anslaget till den så kallade frivilliga skytterörelsen, har ju utskottet, som man ser, enhälligt sväljt rubb och stubb i Kungl. Maj:ts förslag. Ungefär så, som Strindberg en gång under sina senare år rekommenderade i fråga om anammandet av kristendomen, nämligen att man måste taga den okritiskt, naivt, i stora drag, alldeles som ricinolja i hett kaffe, på samma sätt har också statsutskottet tagit denna sak: gapat och blundat och sväljt alltsammans utan att fråga efter, huru det smakar den mage, som sedan skall få smälta det hela. Det är den gamla historien, som här går igen: folket begär bröd och svaret blir stenar.

Men om det nu är så, att herr krigsministern, regeringen och högern kunna känna sig storligen belåtna med denna behandling av fjärde huvudtiteln, så tror jag för min del, att belåtenheten är ganska måttlig bland det folk, som skall få betala det militaristiska kalaset, få betala det med dryga skatter och med avstående från alla möjligheter till nödvändiga sociala reformer, och som nog icke tager denna sak med samma kallblodiga resignation som statsutskottet gjort.

De ordinarie anslagen på fjärde huvudtiteln äro nu, som man finner, uppe vid 58,796,292 kronor mot något över 52 miljoner på innevarande års riksstat. Alltså en liten nätt ökning på över 6 miljoner kronor förutom de extra anslagen, som nu uppgå till över 4 miljoner kronor. Det är den nya härordningen, som här satt sina första bittra frukter, och de bli nog icke de sista, utan bördorna komma säkerligen att oavbrutet växa, så länge som de borgerliga partierna få sköta politiken efter sin vilja. Det bör här särskilt erinras om, att denna nya härord-

ning har genomdrivits mot det svenska folkets i val klart uttalade vilja och genom det mest upprörande löftessvek av det s. k. liberala partiet. Detta löftessvek drabbades ju också av en lika rättvis som hård dom vid de senaste valen, när de liberala valmännen i tiotusental vände ryggen åt detta parti och därigenom förde det till ett politiskt débacle, till en katastrof utan motsvarighet i vår riksdagshistoria. Jag beklagar icke utgången, ty det liberala partiet led vad dess gärningar voro värda, och jag vill önska: gånge det så varje parti, som på samma sätt utlämnar folkets sak, den sak, som det åtagit sig att föra, och bryter den löftestrohet gent emot valmännen, som herr Staaff en gång i ett bekant anförande med rätta karakteriserade såsom hörnstenen i den parlamentariskt-representativa samhällsbyggnaden.

Men man måste ju också samtidigt konstatera, att hur stark reaktionen än var vid valen mot detta handlingssätt, så var den dock icke tillräckligt stark, icke tillräckligt omfattande för att det nu skall givas någon möjlighet att, såsom önskligt vore, uppriva det fattade beslutet. Lika visst som vi i går bevittnade en ganska vacker början till den kommande fruktbärande samverkan mellan högern och det liberala partiet, när det gällde att bära hand på yttrandefriheten i denna kammare, lika visst skola vi få bevittna en lika anslående samling och samverkan, då det gäller att även i den minsta mån söka pruta på de bortkastade miljonerna till militarismen. Alla försök i den vägen äro tydligen hopplöst dömda att misslyckas, att stranda mot det blinda oförnuft, mot den skräckslagenhet, mot den andliga förlamning, som tyckes ha gripit snart sagt alla under den nuvarande krisen. Och dock förefaller det åtminstone mig, som om ganska starka skäl talade åtminstone för ett uppskov så långt möjligt är med försvarsbeslutets genomförande. För dem, som i likhet med mig icke närmast hoppas på att uppgörelsen efter världskriget skall bana väg för en kommande avrustning, utan tro, att militärförsvaret alltjämt förblir nödvändigt att upprätthålla, för dem tycker jag dock, att de rent militärtekniska lärdomar, som det nuvarande kriget väl enligt allas uppfattning kommer att giva, skulle motivera åtminstone ett uppskjutande av verkställandet av den nya härordningen.

Men, som sagt, därom bätar det tydligen föga att närmare yttra sig. Militarismen utgör nu en gång det oförnuftigas inkarnation, och dess styrka är ju att icke resonera, utan bara marschera på, så länge som det nu går. Och ännu tyckes det gå, ännu tyckes icke bågaren vara bräddad, ännu böja sig folkens stora massor under detta järnok.

Men kom ihåg, att det växer dock fram på djupet ett allt starkare och starkare missnöje med detta system, ett missnöje, som en dag, när det organiserat sig tillräckligt starkt, också skall veta att avskudda från folkens axlar detta ovärdiga och förnedrande ok. Allt klarare framstår för folkmassorna militarismen såsom huvudsakligen ett politiskt och ekonomiskt klassintresse

Ang anslagen
till lantför-
svaret.
(Forts.)

Ang. anslagen till lantförsvaret.
(Forts.)

för de härskande klasserna, och den fosterlandskärlek, som dessa klasser drapera sig i och som symboliseras här i landet av försvarsknapparna à la Frestadius, denna fosterlandskärlek har alltför ofta en metallisk bismak och bör alltför mycket prägel av »inkomstbringande initiativ», såsom den senaste ryktbara frasen lyder, för att verka alldeles äkta.

Därför växer det fram en allt bestämdare antimilitaristisk stämning bland de breda folklagen i vårt land. Det må också här erinras, innan talmannens klubba nu kommer att besegla den nya av högern och liberalerna genomförda härordningen, att det socialdemokratiska partiet för sin del alltjämt bestämt vidhåller sin gamla ståndpunkt, uttryckt i dess programenliga krav på en successiv nedsättning av militärutgifterna fram mot avvapning, en programpunkt, där det också har understrukits, att kravet på avvapning måste vara det väsentliga, som med all kraft skall eftersträvas. Men vi veta också, att endast i samma mån som socialdemokratien vinner terräng, som folkmassorna sluta upp kring detta parti, endast i samma mån skall detta vårt mål komma att förverkligas.

Ja, herr talman, jag har velat med dessa korta ord åtminstone avgiva en, om än ringa och klen, demonstration till förmån för freden mellan nationerna, till förmån för den folkförbrödring, som socialdemokratien eftersträvar — utan krig, utan militarism — och såsom en protest också mot påläggandet av dessa nya oerhörda bördor på det svenska folket mot flertalets egen vilja, en politik, genom vilken det sociala och kulturella reformarbetet i vårt land aldrig kan komma ur fläcken.

I detta anförande instämde herrar *Lindhagen, Winberg, Lindstam, Johansson* i Sollefteå, *Vennerström, Hage, Ericsson* i Åtvidaberg, *Lundberg, Stenudd, Skarccn, Bengtsson* i Göteborg, *Johansson* i Trollhättan och *Olsson* i Rödningsberg.

Vidare anförde:

Herr Branting: Herr talman! I fall den föregående talaren hade inskränkt sig till att deklarerera sin egen kända, rent försvarsnihilistiska ståndpunkt, skulle jag ingalunda ha besvärat kammarerna med något yttrande i anledning av denna deklaration. Nu däremot inflätade han i sitt anförande ett uttalande, som rörde det socialdemokratiska partiet såsom sådant, och pekade däruti på den programpunkt, som vårt parti sedan länge har haft och alltjämt bibehåller och som syftar att visa på den utvecklingsväg, som vi eftersträva, nämligen minskning av militärbördorna fram mot det mål, som är allas vårt gemensamma, den slutliga kommande avrustningen.

För att emellertid man skall se denna programpunkt, dessa strävanden i deras rätta dager, bör det tilläggas vad den föregående talaren *icke* nämnde, nämligen att det socialdemokratiska partiet,

sedan försvarsfrågan här i landet blev aktuell, har med bestämdhet hävdad en ståndpunkt, som icke är den ögonblickliga avvärpningens, och som icke är försvarsnihilismens. Vi ha tvärtom med klarhet framhållit, att för oss är, likasom för andra partier, det svenska fosterlandet kärt och dyrbart, och att det ingalunda är vår avsikt att lägga det försvarslöst under tider, som redan tidigare ej varit säkra och numera utlöst sig i det krig, som härjar världen. Det var därför också med ett *positivt* program, som vi gingo ut redan i förra årets valvalstrid liksom i den sista, ett program, där vi framhöllo, att såsom förhållandena lågo, var det enligt vår uppfattning ännu nödvändigt, med hänsyn till alla omständigheter, att landet påtog sig mycket betungande bördor för sitt försvar, ehuru vi måste också framhålla, att vi icke kunde följa de andra partierna i deras högre anspråk, då det syntes oss, att man därigenom icke vann den bästa samlade försvarskraften, utan i stället överansträngde landet.

Jag vill alltså konstatera, att det socialdemokratiska partiet har genom valstriderna gått fram icke blott med tankarna på det stora framtidsmålet, som enar oss, utan även med den bestämda positiva försvarsviljans program, som varit uttryckt i de motioner, vilka här i riksdagen av riksdagsgruppen ha framförts. Således bör detta icke förglömmas, när man talar om vad socialdemokratiens ställning är till de aktuella förhållandena i de militära frågorna.

Detta vårt program, som vi gingo fram med i valstriden, har vunnit en enastående anslutning ute i landet, och vi sitta här såsom representanter för denna politik, som således icke är försvarsnihilismens, men som vill taga hänsyn även till landets bürkraft och försöka avväga de olika kraven, så att det blir plats för både det ännu nödvändiga militära försvaret och för de lika nödvändiga sociala reformer, vilka skola giva vårt folk dess styrka och dess trygghet.

Jag har nu endast velat göra denna erinran, och jag vill här till lägga, att denna hållning hos vår riksdagsgrupp har blivit godkänd av den senast hållna partikongressen, och att man således icke kan säga annat, än att här är den linje klart och bestämt uppdragen, efter vilken vi ha även i fortsättningen att gå vår väg fram.

Jag vill ytterligare erinra, att denna senaste partikongress likaledes för sin del fattade vissa beslut, i vilka ingick såsom en förut-sättning, av partikongressen väl känd och diskuterad, att man med nödvändighet måste taga hänsyn till det faktum, att riksdagen hade fattat sina beslut i avseende på den närmaste gestaltningen av vår härordning och att således något upprivande av dessa beslut under de närmaste tiderna icke borde komma i fråga, på samma gång som man dock naturligtvis måste fasthålla, att de lärdomar, som det pågående kriget ger, böra på det allvarligaste beaktas vid utformandet av den rustning, som Sverige anses behöva.

Med denna förklaring tror jag mig ha givit den komplettering av bilden, i avseende på vad som där rör partiet, som den föregående talaren underlät att giva och som är nödvändig för att få den rätta synen på hur saken verkligen ligger.

Ang. anslagen
till landför-
svaret.
(Forts.)

Ang. anslaget
till lantför-
svaret.
(Forts.)

I avseende på den föredragna punkten har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr Lindhagen: Jag har instämt med den förste talaren i vad han härvid huvudsakligen anförde, och det skulle ju då kunna vara nog med detta. Men jag anser mig också för egen del böra i anledning av den siste talarens yttrande anföra ett par synpunkter.

Det förhåller sig ju så, åtminstone enligt min uppfattning, att alla landets invånare och alla partier icke skulle önska något högre än förverkligandet av det socialdemokratiska programmet »successiv minskning av militärbördorna fram mot avväpning». Således skulle vi ju kunna på det sättet vara ett parti allesammans och sluta upp kring det socialdemokratiska kravet. Det skulle således icke finnas någon skillnad mellan partierna i denna fråga, och det ser verkligen ut, som om tiden sträfvade att sammansvetsa oss alla om detta socialdemokratiska program, såsom en symbol för något, som man kanske kommer till i tidernas fullbordan, men icke behöver sysselsätta sig med ännu. Men anledningen till att jag för min del befinner mig inom detta parti är den, att jag trott, att det vill söka så mycket som möjligt att redan under den nu levande generationens tid realisera, eller åtminstone avsevärt nalkas, detta för oss alla gemensamma framtidsmål. Det gör också, att vi måste från min synpunkt se på möjligheterna något annorlunda och vara beredda och benägna att gripa oss an med att göra något för att komma fortare framåt och eventuellt realisera något av detta, som de andra partierna, eller låt mig kalla dem riktningarna skjuta fram såsom något utopiskt, som man icke nu behöver sysselsätta sig med.

Då den siste talaren betonade, att detta uppslutande nu kring regeringens försvarsprogram, som gick igenom förra riksdagen, också innefattar ett uttryck för att man icke vill lägga sitt land försvarslöst, att man älskar sitt land o. s. v., vill jag säga, att jag förstår och känner, att detta är för honom en varm och innerlig känsla, som man bör högeligen respektera. Men jag vill också säga, att om däri skulle anses ligga, att samma kärlek icke besjälar oss, som tro, att tiderna fordra av oss, att vi gå något annorlunda och mera aktivt fram mot målet, vill jag bestrida, att någon har rättighet att giva ens en antydning om, att vi skulle älska vårt land mindre och vilja mindre bevåra dess frihet än dem, som ivra för rustningar. Det är blott fråga om en olika åskådning beträffande, vad som i längden för vårt land är mest tryggt och gagnande, och då har jag för min del kommit till den uppfattningen, att för oss kan det vara betydligt tryggare och i många avseenden löftesrikare att rent av undvara ett militärsystem. Jag tror, att detta hade varit lyckligare för Belgien, och varför skulle det då icke kunna vara det också för andra mindre stater. Men i alla fall måste jag

säga, att detta sätt att utan ett missljud tiga inför allt det, som tiden just nu uppmanar oss att längta efter och tala om, och detta sätt att sammansmälta i, jag skulle vilja bgagna ett gammalt socialdemokratiskt uttryck, som ofta stod att läsa i socialistiska tidningar förut men nu sedan någon tid håller på att försvinna —, detta att sammansmälta oss i »en enda stor reaktionär massa», det kan jag icke vara med om, även om det skall såsom ibland förespeglas gälla blott för några år framåt.

Ang. anslagen
till lantför-
svaret.

(Forts.)

Om man emellertid icke skall följa sin övertygelse, utan sälja sin själ åt partilivet och blint följa de anbefallningar, som slumpvis fastslagits genom majoritetsbeslut på kongresser — beslut ofta av dessa ofria majoriteter, som äro de inkompetentaste styresmän som finnas — så kvarstår dock en oavvislig benägenhet att, när dessa beslut gå allt för mycket emot ens egen övertygelse hålla på densamma, och på något sätt göra den gällande. Detta gäller, både för den ene som för den andre något, som kanske kommer att visa sig även under denna debatt. Den åberopade socialdemokratiska partikongressen har för övrigt fattat två mot varandra stridande beslut, något som också konstaterades av den siste ärade talaren i hans tidning efter kongressen. Den har, förmenas det, å ena sidan låtit övertala sig att tiga inför förverkligandet av detta regeringens program, och å andra sidan säkerligen av större egen drift sagt ifrån: låt oss nu arbeta för avvärjningen och låta detta vara det huvudsakligaste.

Det är så mycket nödvändigare, att sådana synpunkter, som vi några stycken nu samlat oss om, få göra sig gällande i vår tid, som också vad som tilldrog sig här i går är ett bevis, enligt min uppfattning, för att man allt mer och mer försöker tillstrypa möjligheten för rättstankarna att komma fram. Är det på det sättet, att man för att kunna förkväva dem även vill beröva oss vår yttrandefrihet, kunna vi icke svara på annat sätt än genom att vid lägliga tillfällen tämligen oförbehållsamt framlägga och verka för vår uppfattning sådan den är.

Jag vill också upprepa den fråga, som gjordes av mig redan i remissdebatten: vad är det egentligen för spektakel att nu gå och genomföra ett militärförslag, framsprunget ur gångna tiders militära erfarenhet, vilken var och en, som vill använda sitt vanliga sunda förstånd, inser vara förlegad och icke alls passa efter de nya erfarenheter kriget givit oss redan nu. Även ur den synpunkten måste det inläggas en gensaga mot det arbete riksdagen nu går till, nämligen att kritiklöst svälja det stora bäska pillret utan att ens blinka under sväljandet.

Herr Winberg. Herr talman! Då jag instämt i det principuttalande, min partivän herr Höglund gjort, anser jag mig nödsäkad, — med anledning av den tolkning som min partivän herr Branting ville giva detta anförande, — att här yttra några ord.

Herr Branting syntes vilja göra gällande, att herr Höglund i

Ang. anslaget
till inför-
svaret.
(Forts.)

detta sitt anförande huvudsakligen företrädde en rent antimilitaristisk uppfattning. När jag instämde i herr Höglunds yttrande, gjorde jag det icke därför, att det rent antimilitaristiska däri fått något särskilt tydligt uttryck, utan därför, att hans uttalande och den ståndpunkt han däri intog står i fullständig samklang både med det socialdemokratiska partiets program och med dess taktik under de gångna åren. Det är alldeles riktigt vad herr Branting yttrade därom, att partiet vid de senaste valen gått fram med ett positivt program i försvarsfrågan, och mot det yttrandet har jag alls intet att erinra. Men det är dock en betydlig skillnad på den ståndpunkten som ju står i överensstämmelse med hela partiets arbetssätt att söka åstadkomma en nedskrivning i militärutgifterna, och den som vill att vi nu utan vidare skola acceptera den av högern genomdrivna härordningen; det senare kan icke stå i samklang med det socialdemokratiska partiets yrkande om nedsättning i försvarsutgifterna.

Det är detta jag anser böra här uttryckligen betonas, och när vi nu av allt att döma stå invid den gravkulle, där man för framtiden skall begrava all opposition, mot högerns militärpolitik, — åtminstone från den borgerliga vänsterns sida, — kan jag icke låta tillfället gå mig ur händerna, utan måste säga, att jag icke kan vara med i denna heliga allians, där man nu synes vara beredd att kyssa högerns hand, som förut utdelat så skarpa slag både åt socialdemokraterna och åt den borgerliga vänstern.

Jag måste förbehålla mig att även i fortsättningen följa den taktik, som hela det socialdemokratiska partiets politik vilar på, nämligen att överallt och allestädes bekämpa denna rustningspolitik och se till att genom erforderliga begränsningar i utgifterna för militärändamål göra det möjligt, att andra stora sociala reformfrågor, som hittills alltför länge fått stå på dagordningen och förväges väntat på sin lösning, också kunna beredas plats och få erkännande. Alldeles speciellt i dessa dagar, när så stora svårigheter möta att få vår ekonomi och vår statsreglering att gå ihop, och de mest behjärtansvärda anslag måste vägras på grund av bristen på medel, kan väl icke någon verklig socialdemokrat utan vidare svälja detta förslag, som av högern genomdrivits.

Herr Höglund. Ja, herr talman, det är föga tilltalande att ingå i en debatt uti denna fråga med en partivän, och jag skall därför fatta mig helt kort.

Jag vill blott säga det, att när herr Branting yttrade, att mitt anförande tarvade en komplettering, så tror jag, att även hans komplettering skulle tarva en ytterligare komplettering, ifall man skall finna den rätta uttolkningen av det socialdemokratiska partiets ståndpunkt i denna fråga. Det skall jag emellertid icke här inlåta mig på. Jag vill endast göra herr Branting uppmärksam på, att han fullständigt missförstått situationen, om han trott, att jag med mitt anförande givit sken av att företräda hans uppfatt-

ning i denna fråga — bevara mig därifrån. Det är nog ingen annan, som uppfattat saken så.

Emellertid är det ett obestriddigt faktum, att i denna fråga förefinnas inom det socialdemokratiska partiet två väsentligt olika riktningar, som dock med samma skäl kunna göra anspråk på att stå helt och fullt inom partiets ram. Jag vill till bestyrkande härav endast anföra det ur denna synpunkt eljest kuriösa förhållandet, att såväl undertecknad som herr Branting representera Stockholms första krets och uppsatts av samma personer å Stockholms arbetarekommuns möte. Detta visar tillfyllest, att både den uppfattning, som undertecknad representerar, och den, som herr Branting företräder, anses fullt jämbördiga och lika berättigade. Då får man icke förklara, som herr Branting gjorde, att den ena är partiets ståndpunkt och den andra, som undertecknad representerar, är en särmening, bakom vilken endast finnes ett mindretal inom det socialdemokratiska partiet.

Ang. anslagen
till lantför-
svaret.
(Forts.)

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag tror litet var gärna och innerligt skulle önska, att vi kunde få ansluta oss till ett program, som ginge ut på successiv avskrivning av militärbördorna helst så fort som möjligt, så att man kunde utbyta svärdet mot plogen. Men världen är nu en gång icke sådan, att detta låter sig göra. Den föregående talaren har förbisett, att redan hos djuren finnes nedlagd en instinkt, som bjuder dem att även med uppoffrande av sitt liv försvara sina bon och ungar. Samma känsla finnes hos människor, individer och folk, och på ju högre kulturstadium en stat befinner sig, ju större anledning anser man finnas att till det allra yttersta försvara icke allenast sitt land och sina ekonomiska förhållanden utan även denna sin kultur.

Att man däremot icke vill vara med på någon äventyrspolitik eller att anfälla andra eller att skaffa sig fördelar på andras bekostnad, därom tror jag vi alla äro ense. Men jag tror lika fullt, att om en gång olyckstimman skulle slå här i landet, skulle man få se, att samtliga föregående talare och deras meningsfränder skulle med samma intresse och entusiasm som Sveriges övriga innebyggare skynda under fanorna, och vi skulle då helt säkert såväl i skyttelinjer som i skyttegravar stå skuldra vid skuldra vid sidan om varandra, vilket parti vi än tillhörde, för att försvara hem och härd. Jag tror emellertid, att detta försvar icke skulle lyckas, utan att vi rent av skulle bli offer för kriget utan resultat, om vi inte i rätt tid förberett oss för detta svåra värv. Det är en tung plikt för oss att behöva underkasta oss personliga bördor och stora ekonomiska offer för ändamålet, men såframt vi vilja behålla vårt land fritt och självständigt allt framgent som i gångna tider, måste vi underkasta oss detta offer — det tillkommer icke allenast högern, det tillkommer alla partier; jag hoppas att vi i den saken böra i stort sett stå eniga.

Herr Söderberg i Hobborn instämde häruti.

Ang. anslagen
till lantför-
svaret.
(Forts.)

Herr Branting: Här är naturligtvis icke rätta platsen att föra någon debatt med herr Höglund i denna sak, och det faller mig ju icke in att gå närmare in på frågan om vad vår partikongress i ena eller andra punkten beslutat. Men när han vill ge sken av att här finnes två lika berättigade riktningar i partiet, som stå i fullständig motsats till varandra beträffande frågan om ett positivt försvar, så är det ju fullkomligt notoriskt, att det finnes inom partiet representanter för den riktning, som företrädes av och har sin fana i herr Höglund, men det är lika notoriskt, att det *icke* lyckats den riktningen att förvärva ledningen av partiet och majoriteten på våra kongresser. Därför förhåller sig saken tills vidare så, som jag framställt den.

Det var ingalunda för att konstatera vad hela världen vet, att herr Höglund och jag ha fullständigt olika ståndpunkt i denna fråga, som jag begärde ordet, utan det var just därför, att han gav en ensidig och därigenom skev bild av vårt partis ställning, som jag nödgades giva den komplettering, som jag också tror, att alla kunna konstatera var överensstämmande med verkligheten. Detta utesluter naturligtvis icke, att det även ibland oss, som stå på den allmänna grunden utav en positiv försvarsvilja, kan i detaljer finnas meningsskiljaktigheter, och det utesluter naturligtvis icke heller, att det finnes många nyanser inom vårt parti liksom, jag tror, inom de andra partierna beträffande frågan om, hur mycket landet lämpligast bör avse för det militära försvaret utan att därvid försumma andra lika nödvändiga krav. Men huvudsaken är, att vårt parti på kongressen givit sitt godkännande åt den positiva försvarsvilja, som kommit till uttryck uti riksdagsgruppens framträdande och i våra valstrider, och därmed är det också fastslaget, hur förhållandena ligga inom partiet. Att det sedan finnes en grupp inom detta parti, som står på alldeles motsatt ståndpunkt, det blir ju deras sak, men man bör icke engagera partiet på minsta sätt häri, icke ens genom att giva en sådan skev framställning av partiets ståndpunkt, som den förste talaren gjorde.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet endast för att med några ord säga, att *om* det varit så, att herr Höglunds anförande varit rent försvarsnihilistiskt, då skulle jag icke ha instämt med honom, och jag vågar påstå, att en mycket stor del av de övriga ledamöter, som också instämde, icke heller skulle ha gjort det. Orsaken till vårt instämmande var, att anförandet var så lagt, att det kunde inrymma en försvarsvänlig uppfattning. Dock ville vi betona, att vi stå kvar på den ståndpunkt, som det socialdemokratiska partiet år 1914 intog i valstriden. Vi ville med detta instämmande ge tillkänna, att detta fortfarande är vår ståndpunkt. Vi anse nämligen, att detta icke framkommer på ett tillfredsställande sätt genom det utskottsbe-
tänkande, som nu här föreligger. Jag har för övrigt inget yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde proposition på bifall till utskottets hemställan och förklarade sig anse propositionen vara med ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Höglund, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande vote-ringsproposition:

Ang. anslagen
till lantför-
svaret.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemstäl-lan.

Omröstningen utföll med 141 ja mot 22 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 5*, angående vissa ändringar i arméför-valtningsens stat; och yttrade därvid

Herr Thorsson: Herr talman! Jag ber att få yttra några ord med anledning av denna punkt.

Det har under flera år förekommit ett anslag på 3,000 kro-nor, avsett att användas till avlöning åt en merkantilt eller tek-niskt utbildad konsulent. Själva benämningen på anslaget anger ju, att man härmed avser att ställa till arméförvaltningens förfo-gande ett sakkunnigt biträde i vissa kvistiga upphandlingsfrågor, för att därigenom åt statsverket vinna bästa möjliga resultat. På femte huvudtiteln utgår ett liknande anslag. Det synes mig emel-lertid, som om det anslag, varom här är fråga, icke komme till sin fulla tillämpning och icke fyllde det ändamål, som man avsett med detsamma. Det vore kanske riktigt och klokt att samman-slå båda huvudtitlarnas anslag i denna punkt, så att man kunde få ett biträde, som man kunde mera allmänt disponera än endast någon gång då och då, såsom här ifrågasättes.

Det beslut, som fattades vid föregående riksdag och vars conse-kvenser riksdagen nu går att taga, inbjuder särskilt till reflektion-er på detta område. Det förestår ofantligt stora uppköp, som kräva sakkunskap i mycket hög grad. Det är naturligt, att, om statsverket skall kunna skydda sig mot den ring- eller trustbild-ning, som allt mer och mer gör sig gällande hos dem, som kunna tänkas bli leverantörer av dessa stora leveranser, det är naturligt,

säger jag, att, om statsverket skall kunna möta upp gentemot detta, behöver det vidtagas kraftiga åtgärder i syfte att tillvarataga statsverkets intressen. Jag har mig bekant en hel del fall, som visa, att den nuvarande ledningen för upphandling av statens förnödenheter antingen icke är fullt vuxen sitt uppdrag eller också icke med tillräcklig påpasslighet bevakar statens intressen.

Det gjordes förliden sommar en omfattande skoaffär för statsverkets räkning; dessa skor upphandlades till synnerligen höga priser. Jag vet, att omedelbart efter det en del skofabrikanter erfarit, att arméförvaltningen höll på att upphandla skodon, kom det in ett flertal anbud, som voro betydligt lägre. I vart fall bands statsverket för en utgiftssumma, som krävde åtskilligt mera för att åtkomma ett visst parti skor, än vad som kan anses vara nödigt. Men icke nog härmed, den leverans, som statsverket vid det tillfället fick mottaga, var av sådan beskaffenhet, att man, innan man kunde använda den vara, som var inköpt, i vissa fall måste underkasta den en extra påkostnad. Jag har själv vid två truppförband haft tillfälle taga del av att man levererade marschskodon med så tunna sulor, att befälet icke ansåg sig kunna kläda truppen med dessa skor, förrän man först låtit halvsula dem. Man har således givit 16 kr. för vanliga marschkängor, som sedan fingo sulas på regementets verkstad, och därmed var man uppe i ett pris av 18: 75 kr. pr par. Det är icke ett rätt tillvaratagande av statsverkets intressen i tider, när man behöver, så att säga, klämma ut det sista öret av fattiga skattedragare i syfte att få hela försvarsapparaten att verka.

Denna fria upphandlingsmetod har också mycket flitigt utnyttjats av affärsmän, som under den senaste kritiska tiden haft förbindelser med statsverket. Redan i augusti månad måste staten betala ända till 41 kr. för 100 kg. vetemjöl. Man frågar sig verkligen under sådana förhållanden, om statens intressen blivit tillräckligt tillvaratagna från deras sida, som skulle sköta uppköpen. Och man får också lov att se till, om icke detta medför den konsekvensen, att riksdagen måste vidtaga åtgärder i syfte att på ett betydligt tidigare stadium tillåta statsmyndigheterna att använda rekvisitionsmakten efter andra principer, än som nu tillämpas. I ett ögonblick, när statens intressen stå på spel, är det orimligt att tänka sig, att lagarna skola vara så avfattade, att enskilda spekulanter, som sakna samvete, helt enkelt skola kunna till sin fördel begagna efterlåtenheten i lagstiftningen. Och så långt min stämma räcker, skall jag begagna den möjlighet, som finnes, för att få till stånd en omändring av lagarna i detta stycke.

Herr jordbruksministern talade om att det genom regeringens ingripande blivit sörjt för att kvarnringen icke skulle taga mer än 30: 75 kr. för 100 kg. »bagaremjöl», som han uttryckte sig, det vill säga vetemjöl. Långt före detta hade statsverket betalt för rågmjöl 34 kr., och för potatis vet jag, att man icke generade sig för att pressa statsverket att betala ända till 16: 50 för 100 kg.

Det är orimligt, att sådant skall få lov att fortgå, och detta mera än något annat bjuder, att statsverket omger sig med just sådana organ, som äro nödvändiga för att man skall kunna på annat sätt än nu få ut resultat av de utgivna medlen. Jag har därför tillåtit mig att vid denna punkt, där det gäller anslag för att ställa till upphandlingsmyndigheternas förfogande sakkunnigt tekniskt utbildat biträde, fästa uppmärksamheten på just dessa angelägenheter.

Jag skulle vid en annan punkt också känna mig skyldig att begära ordet, men med herr talmannens tillåtelse skall jag be att få säga några ord redan nu, vid denna punkt.

Det har varit många klagomål ifrån militärt håll på hållbarheten hos det gråa tyg, som blivit inköpt, för att man skulle få en ordentlig fältuniform. Dessa klagomål ha titt och ofta framkommit, och jag måste säga, att min erfarenhet har givit det resultatet, att det ligger åtskilligt berättigat i dessa klagomål. Jag tror, att även här har statsverket på grund av den ring- och trustbildning, som gjort sig gällande, fått betala betydligt mera för denna vara, än vad man rimligtvis borde ha behöft betala. Framför allt håller den ur slitningssynpunkt icke måttet för en fältkostym. Man har försökt skylla på den gråa färgen, men jag tror, att varje jämtlänning kan intyga, att det kan vävas grått tyg, som är starkt. Det finns något, som heter jämtländsk vadmal och som är betydligt äldre än både modell 06 och modell 10. Då jag tror mig veta, att man just i dessa dagar håller på att göra upp större leveranser, så anser jag det vara min skyldighet att begagna detta tillfälle till att trycka på, att det ses till, att det tyg som väves för kronans räkning, får en bättre hållfasthet, så att det icke efter hundra dagars slitning kan betraktas såsom mindre fältdugligt.

Här förestå under de närmaste sex åren uppköp för intendenturen för 24, 25 miljoner kronor. När man står inför en sådan period, är det naturligt, att man måste med synnerlig omsorg se till, att statsverkets intressen bli tillgodosedda. Och jag vill för min del säga, att även om Kungl. Maj:t skulle bli tvungen att skaffa ett betydligt dyrare tekniskt bitäde än ett, som värderas till 3,000 kronor, så tror jag, att det likväl skulle bli en god affär för statsverket, om man därigenom kunde få en på detta område väl förfaren man.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra vid den nu föreliggande punkten, men jag har velat frambålla dessa synpunkter, såsom ytterst viktiga, då vi nu stå inför anskaffningen av så många olika artiklar för statens räkning.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 6—14.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 27.

Ang. vissa för-
hållanden vid
Dalregementet.

Punkten 15, angående avlöning och rekrytering m. m., föredrogs härefter. Därvid yttrade:

Herr Staaß: Herr talman, mina herrar! Det torde kanske tillåtas mig att vid denna punkt med några ord upptaga frågan — den i sanning viktiga frågan — om befällets rätta förhållande till manskapet.

Jag har så mycket större skäl att fästa uppmärksamheten på den frågan, som helt nyligen en uppseendeväckande tilldragelse har inträffat, som ger oss den allvarligaste anledning att betrakta och nogt överväga densamma. Det är den inlaga, som civilkommissionen för någon kort tid sedan inkom med till Kungl. Maj:t angående förhållandena vid Dalregementet. Denna inlaga redogör till en början utförligt för de sammanträden kommissionen hållit i Falun i närvaro av regementschefen. »Vid det senaste av dessa sammanträden», heter det, »beslöts, att till protokollet skulle antecknas, att genom vad i ortspressen anförts och egna iakttagelser i övrigt under besöket i Dalarne kommissionens ledamöter dels funnit det omdömet samstämmigt rådande inom skilda samhällsklasser, oavsett politiska åskådningar, att hos den värnpliktiga dalaungdomen vid deras vapenövningar under överste Björkmans chefskap, i motsats till vad därförinnan vid detta regemente var förhållandet, väcktes misstänning över militärtjänsten till följd av allehanda små, i och för sig mindre viktiga detaljer i tjänstgöringen och att de återvände till hembygden avogt stämde icke blott mot denna tjänst utan även mot försvaret över huvud taget, dels ock bibragts den övertygelsen, att, vilka förtjänster överste Björkman än kunde ha inlagt om det honom anförtrödda regementet, förhållandena numera dock vore sådana, att jämväl av välvilja vidtagna åtgärder missförstodes eller missstoddes, samt att omsorgen om försvaret följaktligen krävde, att erforderliga åtgärder för ändring i ledningen av truppens tjänstgöringsförhållanden vid regementet snarast möjligt vidtoges.» Detta beslut hade framgått ur tre ledamöters samstämmiga mening. Två ledamöter i kommissionen, som jämväl deltagit i ärendet, hade en avvikande mening, vilken också var antecknad till protokollet.

Kungl. Maj:t fattade den 12 februari beslut i anledning av denna inlaga, om vilken Kungl. Maj:t då förklarade, att den icke föränledde någon åtgärd. Tillika beslöt Kungl. Maj:t emellertid, att statsrådsprotokollet i ärendet skulle offentliggöras. Av det samma inhämtas, att föredragandens, chefs för lantförsvarsdepartementet, motivering varit av följande lydelse: »I anslutning till en av civilkommissionen verkställd undersökning har kommissionen funnit sig böra göra ett uttalande, som måste anses innebära framställning om åtgärd i syfte att översten och chefen för Dalregementet D. M. F. Björkmans utövande av hans nuvarande befattning måtte upphöra. Det är uppenbart, att en dylik tillämpning av civilkommissionens instruktion icke bör erkännas som riktig. Härtill kommer, att civilkommissionen saknar reell kom-

petens att uttala ifrågavarande omdöme. Jag kan ej heller underlåta den erinran, att för ett sådant omdöme, som kommissionens uttalande innefattar, den verkliga eller förmenta tillvaron av en viss opinion i orten icke bör vara avgörande. Jag behöver icke för Eders Kungl. Maj:t framhålla, vilka betänkliga följder ej blott på det militära utan även på det civila området skulle uppkomma, därest en dylik opinion tillmättes vitsord i avseende å ämbetsmäns bibehållande i ansvarsfulla befattningar.» Därefter följer den hemställan, som blev Kungl. Maj:ts beslut.

Ang. vissa förhållanden vid Dalregementet.

(Forts.)

Kungl. Maj:ts beslut har i betraktande av den offentliggjorda motiveringen allmänt ansetts innebära en tillrättavising, för att icke säga en snäsa, åt kommissionen. Så använde en tidning uttrycket »amper bakläxa», en annan »offentlig skrapa» o. s. v. Låt oss då något närmare betrakta den motivering för beslutet, som jag nyss uppläste.

Herr krigsministern säger först, att kommissionens uttalande måste anses innebära framställning om åtgärd i syfte att chefens för Dalregementet utövande av hans nuvarande befattning måtte upphöra. Denna tydning av kommissionens uttalande synes mig uppenbart godtycklig. Kommissionen har endast sagt, att omsorgen om försvaret, på anförda grunder, krävde att erforderliga åtgärder för ändring i ledningen av truppens tjänstgöringsförhållanden vid regementet snarast möjligt vidtoges. Detta högst allmänna uttryck kan tydligen, logiskt taget, omfatta flera möjligheter. Det kan t. ex. omfatta den möjligheten, att Kungl. Maj:t borde genom lämpliga föreställningar till regementschefen i fråga om hans sätt att leda truppens tjänsteförhållanden söka åstadkomma ändring i denna ledning. Då chefen för lantförsvarsdepartementet ansett uttalandet ovillkorligen innebära framställning om åtgärd i syfte att regementschefens utövande av hans nuvarande befattning måtte upphöra, skulle detta kunna vara riktigt endast under den förutsättningen, att alla försök att förbättra regementschefens ledning på förhand måste anses lönlösa. Men detta skulle i sådant fall vara departementschefens egen uppfattning; i civilkommissionens ord kan man icke lägga en sådan förutsättning.

Härefter följer departementschefens påstående, att en dylik tillämpning av civilkommissionens instruktion icke bör erkännas som riktig», såsom uttrycket lyder. Läser man kommissionens instruktion, så finner man emellertid, att dess första paragraf bland föremål för kommissionens undersökningsverksamhet uttryckligen framhåller, »truppens, särskilt de värnpliktiges behandling och omvårdnad». I detta ärende är det just fråga härom. Vidare betör det i samma paragraf, att kommissionen äger »att hos Kungl. Maj:t göra de erinringar och de framställningar att vidtaga åtgärder, som undersökningen anses påkalla.» Denna formulering är så allmän, att till och med om man utgår från krigsministerns nyss anförda, efter min mening oriktiga tolkning av kommissionens syfte med sin skrivelse, denna skrivelse icke med rätta borde kunna anses gå utöver instruktionens ram.

Ang. vissa för-
hållanden vid
Dalregementet.
(Forts.)

Då departementschefen vidare förklarar, att »civilkommissionen saknar reell kompetens att uttala ifrågavarande omdöme», så kan det ju vara onödigt att orda härom, sedan det ådagalagts, att kommissionens ord icke få tydas så, som departementschefen gjort. Men yttrandet står i visst samband med det följande, nämligen den erinran av departementschefen, »att för ett sådant omdöme, som kommissionens uttalande innefattar, den verkliga eller förmenta tillvaron av en viss opinion i orten icke bör vara avgörande.» Och departementschefen tillägger ju, att han ej behöver framhålla, »vilka betänkliga följder ej blott på det militära utan även på det civila området skulle uppkomma, därest en dylik opinion tillmättes vitsord i avseende å ämbetsmäns bibehållande i ansvarsfulla befattningar.»

Vi finna här berörd frågan, vilken betydelse den allmänna opinionen bör anses äga vid bedömande av ämbetsmäns lämplighet för sitt värv. Här kan ingen allmän regel vara möjlig. Man måste skilja på olika slag av ämbetsmän. I fråga om många ämbetsmän bör måhända en dylik opinion tillerkännas ganska ringa betydelse. Åtskilliga rent administrativa tjänstemän kunna kanske ganska väl anses fylla sin uppgift, utan att det lyckas dem att förvärva någon synnerligen god plats i den allmänna opinionen hos dem, med vilka de ha att skaffa. Men det finns vissa klasser av ämbetsmän, vilka efter min tanke intaga en alldeles särskild ställning med avseende på det förevarande spörsmålet. Det är lärare, uppfostrare av olika slag. Vem kan förneka den oerhörda betydelsen av att en ungdomens lärare har sina lärjungars förtroende? Den lärare, som icke åtnjuter sådant förtroende, skall mången gång ha ytterst svårt att fylla sin uppgift såsom sådan. Nåväl, är detsamma icke också riktigt för de militära lärarna, för uppfostrarna av ungdomen till fosterlandets försvar? Mig förefaller det så, och jag tror mig i detta avseende icke stå ensam utan ha ganska goda auktoriteter att åberopa.

Uti tjänstgöringsreglementet för armén handlar första kapitlet om krigstukt. Där framhålles synnerligen uttryckligt förmannens egenskap av uppfostrare. Det säges: »Befälhavare bör, i fråga om behandling av trupp, verka i bästa mening uppfostrande och vägledande.» Det heter vidare: »Förman, som har befäl, skall utöva detta med oväld, allvar, fasthet, jämnmod och välvilja.» Och det står slutligen: »Befälhavare skall söka vinna deras förtroende, som stå under hans befäl.» Detta är således en ålagd ämbetsplikt.

Låt oss nu vidare se, vad i samma avseende yttrades, då civilkommissionen först tillkom, av dåvarande departementschefen, statsrådet Malm. Han sade: »För att försvaret skall på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift, är förtroende mellan befälet och den värnpliktiga truppen en nödvändig förutsättning.» Dessa ord äro klara och kunna icke missförstås. I civilkommissionens egen instruktion, som är utfärdad under den Lindmanska regeringens tid, heter det, sedan första paragrafen, som jag redan åberopat, givit en allmän framställning av civilkommissionens upp-

gifter, i tredje paragrafen: »De, i § 1 givna bestämmelserna om kommissionens verksamhetsområde måste, med hänsyn till uppgiftens allmänna art, alltid ställas i beroende av den utförliga motivering, som finnes intagen i det av särskilda sakkunniga den 10 december 1908 avgivna utlåtandet i ämnet.» Detta utlåtande är ganska utförligt. Jag skall uppläsa några rader därur. Det heter i detsamma: »Det är redan framhållet som en bjudande nödvändighet, att en brygga slås över det svalg, som skapats av de sedan århundraden divergerande uppfattningarna hos det militära befälet och den övriga befolkningen. Ingenting kan i det kritiska ögonblicket vara mera ödesdigert för en liten nation, som måste gripa till vapen, än att förhållandena då gestalta sig så, att krigsmaktens sak icke är helt och genomgående folkets sak. Därför måste i fredstid förefinnas en sådan stämning, att den värnpliktiga ungdomen går till sina övningar utan sadana förutfattade meningar, som inbegripa känslor av misstroende och missmod.» Och något längre fram heter det: »På de håll, där den eftersträlvade stämningen hos den värnpliktiga ungdomen ännu ej finnes, bör den kunna så småningom frammanas. En sådan stämning måste dock innerst byggas på den allmänna meningens förtroende till befälet, och detta förtroende förmå vi icke kunna under nu rådande förhållanden bliva till finnandes inom alla befolkningslager, förrän en civil undersökning med auktoritet inför folket efter förutgången utredning tillkännagivit sitt omdöme.» Tydligare kan man ju icke tala. Här är ju alldeles klart och bestämt utsagt, att förtroendet från de underordnades sida och den allmänna meningen spelar en oerhörd roll för försvarets effektivitet samt att framskapandet av sådant förtroende utgör ett utomordentligt betydelsefullt önskemål, till vars förverkligande just den civila undersökning, som man var i färd med att ordna, borde bidraga.

Jag skall tillåta mig att andraga ännu ett dokument, ehuru jag uppriktigt måste erkänna, att jag i fråga om detta dokument svävar i någon ovisshet om dess egentliga statsrättsliga beskaffenhet och betydelse. I september förra året offentliggjordes två skrivelser, ställda till »härens resp. flottans befäl» och undertecknade av hans maj:t konungen. I de allmänna tidningarna gjordes i samband härmed följande meddelande: »Kungl. Maj:t har i nåder befallt, att nedan återgivna skrivelser från H. M. Konungen skola bringas till vederbörandes kännedom.» Som skrivelserna icke äro kontrasignerade, vare sig på konseljsidan eller på kommandosidan, så förefalla de mig till sin tillkomst ovanliga och egendomliga. Men om jag har detta omdöme om själva formen, så är det mig en glädje att så mycket tacksammare och varmare kunna ansluta mig till åtskilligt, som står i dessa skrivelser. Jag skall endast uppläsa några rader. Konungen riktar till arméns befäl följande maning: »För att truppen i farans ögonblick skall med oftervillig hänförelse följa eder mot fienden, är det betydelsefullt, att mannen i ledet i sin befälhavare ser icke blott förmannen utan även en

Ang. vissa förhållanden vid Dalregementet.
(Forts.)

Ang. vissa för-
hållanden vid
Dalregementet.
(Forts.)

vän, som med fasthet, men ock med omsorg och förtänksamhet, vårdar sig om sina underlydande.»

Om uti alla dessa erkännanden av vikten av att förtroende råder mellan befäl och manskap ligger det allvar, som man måste förutsätta, då måtte det väl vara klart, att civilkommissionen genom sin inlaga bragt till Kungl. Maj:ts kännedom ett förhållande, som bort vara av stor betydelse för Kungl. Maj:t att erfara. Är det så, som dåvarande departementschefen, nuvarande general Malm, yttrade, att »förtroende mellan befälet och den värnpliktiga truppen är en *nödvändig förutsättning* för att försvaret skall på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift», då synes det mig, att civilkommissionen skulle svårt brustit i sin plikt, om den ej meddelat Kungl. Maj:t den övertygelse den vunnit om, huru bedröfligt det i ifrågavarande avseende står till vid Dalregementet, och att en ändring vore ovillkorligen påkallad. Och utan vidare torde vara klart, att civilkommissionen icke kan anses ha saknat reel kompetens för att bilda sig en övertygelse om en sådan sak, som ju ligger helt och hållet inom lekmannabedomandet.

Vad beträffar herr krigsministerns yttrande därom, att för ett sådant omdöme, som kommissionens uttalande innefattar, den verkliga eller förmenta tillvaron av en viss opinion i orten icke bör vara avgörande ävensom om de betänkliga följder, som skulle uppkomma, därest en sådan opinion tillmättes vitsord, så står ju även det i närmaste samband med hans oriktiga tolkning av civilkommissionens inlaga, såsom syftande till att regementschefens utövande av hans befattning måtte bringas att upphöra. Klart är emellertid, att kommissionen, såvitt jag förstår, icke kan vara främmande för den tanken, att om en ändring till det bättre med inga medel kan åstadskommast, Kungl. Maj:t, hellre än att overksamt åse, hur en olämplig regementschef ödelägger vad som förklarats vara en nödvändig förutsättning för försvarets effektivitet, nämligen förtroendet mellan befäl och trupp, må begagna sig av sin rätt att skilja honom från befattningen.

Att för övrigt till och med sådana åtgärder för sovring av den svenska arméns befäl icke äro den nuvarande krigsministern främmande, framgår av hans yttrande i årets remissdebatt, som jag någon smula skall uppehålla mig vid.

En ärad ledamot av denna kammare, herr Christierson, hade redan vid fjärde huvudtitelns behandling vid förra riksdagen uttalat åtskilliga reflexioner om nödvändigheten av att se till att befälspersonerna verkligen vore i allo lämpliga för sina uppgifter och att eljest vidtagna behövliga åtgärder, och han har vid remissdebatten i år upprepat detta. Jag skall endast uppläsa några ord därav. Han sade:

»Jag menar, att till de ledande posterna måste en och annan bli utnämnd, som sedan visar sig vara icke lämplig till den platsen. Jag har följt de förändringar inom arméns ledning, som skett de sista månaderna, men jag får verkligen säga det, herr statsråd, att jag icke har kunnat finna, att man på en enda punkt avvikit

från den gamla regeln, att den som Kungl. Maj:t giver ett ämbete, *Ang. vissa förhållanden vid Dalregementet.* den giver Kungl. Maj:t också förmågan att sköta det, ty ingen officer har genom Kungl. Maj:ts åtgörande avlägsnats från sin befattning.»

(Forts.)

Om detta yttrade nu herr krigsministern i remissdebatten: »Jag skall anhålla att få säga några ord med anledning av vad herr Christiernson uttalat om befordringarna inom armén.

När herr Christiernson i slutet på förra riksdagen uttalade sina åsikter i detta ämne, hade jag beklagligtvis icke tillfälle att vara närvarande i kammaren, emedan jag då uppehöll mig i första kammaren. Så snart emellertid kammarens protokoll blivit tillgängligt och jag sålunda närmare kunde se, vad herr Christiernson hade yttrat, skrev jag till honom och uttalade mitt instämmande i att de principer, som han i sitt anförande uttalat, borde vara i allt huvudsakligt gällande vid befordringar, och detta upprepar jag nu. Lika litet, som Christiernson anser jag, att den gamla satsen, att den Gud ger ett ämbete, ger han också förmågan att sköta detsamma, bör få vara tillämplig i vårt land. Men det är ju dock så i praktiken, att när det är fråga om befordringar, det kan vara ganska olika omdömen om en persons kapacitet och lämplighet för den ifrågavarande befattningen, och man får akta sig att förkasta någon som icke är mindervärdig.»

Härefter tilläggas följande beaktansvärda ord:

»I samband härmed vill jag framhålla, att det nog i en hel del fall varit så, att jag beaktat sådana åsikter, som av herr Christiernson framhållits, men jag vill slutligen påpeka, att det är endast i fråga om förtroendeplatser, som det står i Kungl. Maj:ts makt att avlägsna från sin plats en person, som icke är fullt lämplig för densamma. I fråga om alla andra befattningar, således fr. o. m. överstelöjtnant och ända ned, är det icke möjligt att få bort en olämplig person mot hans önskan utan rannsaking och dom.

Jag vill således härmed hava uttalat, att jag i allo instämmer i de grundprinciper, som herr Christiernson uttalat, och skall söka så vitt möjligt följa dessa principer, så att icke några element, som icke passa för sina platser vare sig få kvarstå där eller befordras vidare.»

Till fullständigande av vad jag sagt och till förebyggande av möjliga missförstånd må jag uttryckligen få framhålla, huru jag för min del skulle vilja anse, att Kungl. Maj:t borde ha upptagit civilkommissionens inlaga. För det första skulle den ha upptagits — det är en klar sak — sådan som den verkligen var, d. v. s. som en kraftig övertygelse, att *något* måste göras (men utan att kommissionen därmed preciserat *vad* som borde göras) för att åstadkomma ändring i det efter kommissionens uppfattning ohållbara förhållandet vid Dalregementet. Jag menar vidare, att denna övertygelse borde ha tillmätts *tillbörlig* vikt, varmed jag icke vill säga, att jag anser, att den skulle ögonblickligen hava accepterats av Kungl. Maj:t. Naturligtvis tillhörde det Kungl.

Ang. vissa för-
hållanden vid
Dalregementet.

(Forts.)

Maj:t att noga överväga vad som förekommit. Det fanns ju en minoritet, som hade en avvikande mening. Det var naturligtvis allt skäl i världen att väga även dess mening. Men såsom saken nu låg borde Kungl. Maj:t icke ha inskränkt sig till ett avvisande utan vidare — allraminst på det sätt som skedde —, utan hade Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna omedelbart skrida till en åtgärd, så menar jag, att Kungl. Maj:t själv skulle ha anställt vidare efterforskningar i saken. Så pass mycket borde civilkommissionens majoritets uttalande i detta fall ha gällt. I detta avseende kan jag icke underlåta att framhålla, att civilkommissionens majoritet ju består av mycket kunniga och erfarna riksdagsledamöter, och det är heller icke alldeles ur vägen att betona, huru som dess ordförande upprepade gånger just av denna regering använts vid det ena uppdraget efter det andra i militära frågor. Det vore ju egendomligt, om hans omdöme endast och allenast skulle uppskattas så långt som till dess han uppdragar och skarpt lägger fingret på fel och brister i försvaret, men då anses vara helt och hållet slut. Men som sagt, jag har icke menat, att kommissionens omdöme skulle omedelbart ha accepterats. Det borde beaktats, tillbörligt beaktats och icke behandlas såsom nu skedde.

Man kunde i detta avseende ha så mycket större skäl att ha förväntat något annat, som ju herr krigsministern i samma yttrande under remissdebatten, varav jag nyss anförde en del, även yttrade sig med avseende på vad en annan talare, herr Eriksson i Grängesberg, anfört just om förhållandena vid Dalregementet, och vad herr krigsministern då sade var, synes det mig, både korrekt och tillmötesgående. Det förefaller mig, som om en besynnerlig omkastning sedan dess ägt rum.

Denna händelse har varit — det måste jag säga — ytterst pinsam. Få saker äro nödvändigare för försvarets eget anseende, än att missförhållanden där inom skarpt kontrolleras och rättas. Ingenting är så rättvist som folkets fordran, att, då det offrar så mycket, dess billiga anspråk också skola vinna tillbörligt avseende. Man kunde ha väntat, att den undersökningskommission, som ansetts nödvändig, redan medan 1901 års härordning gällde, icke skulle behandlas på ett om så ringa hänsyn vittnande sätt, sedan 1914 års härordning blivit beslutad. Och vi riksdagsrepresentanter äro efter min mening skyldiga de aktade kamrater, vilkas uppriktiga strävanden blivit med sådan otack bemötta, att säga detta rent ut. För alla vänner av en god ordning inom och en stark kontroll över militärväsendet innebär det skedda en ovillkorlig uppfordran att icke låta sig förledas av vackra ord utan att energiskt upprätthålla sina krav.

De utrikespolitiska omständigheterna äro ju sådana, att man även med avseende på inrikespolitiska ting i många hänseenden icke drager de konsekvenser, som man under normala fall skulle göra. Men gömt får därför icke vara glömt. Det tillhör oss, som tro oss förstå och äga sinne för faran av vad som i det förberedande utlåtandet till instruktion för civilkommissionen kallades

»det svalg, som skapats av de sedan århundraden divergerande uppfattningarna hos det militära befälet och den övriga befolkningen», att aldrig upphöra i våra bemödanden att slå en brygga över detta svalg. De krafter, som verka i motsatt riktning, måste bekämpas och besegras. *Vi vilja icke främja någon som helst orättvisa mot arméns officerare, men vi vilja, att armén och dess officerare skola vara till och lära sig förstå att de äro till för landets och folkets väl; att allt skall göras för att en rätt anda må ingjutas i armén; att det icke i detta fall får stanna vid tomma om ock vackra ord; att om någon officer kan befaras sakna uppfattning om sina plikter i här antydda hänseenden, han visserligen icke må förhastat dömas, men icke heller obehörigt skyddas, utan att sådana åtgärder måtte vidtagas, varigenom sanningen kan bli uppenbar för alla och rättelse i vad som är oriktigt åvägbringas.*

*Ang. vissa förhållanden vid Dalregementet.
(Forts.)*

Detta är vad jag anser, att vi såsom representanter för det svenska folket böra begära och efter hand, om intet annat hjälper, med konstitutionella medel också genomdriva.

Herr Branting: Herr talman! Efter det anförande vi nyss hört, som har utrett och klarlagt den uppseendeväckande sak, som där berördes, anser jag mig skyldig att för min del uttala — och jag tror, att jag kan säga det också å mina partivänners vägnar — att de grundaskådningar, som framfördes här av den föregående ärade tälaren, dela vi fran våra synpunkter helt och fnllt.

Vi ha här ett exempel inför oss på ett utslag av verklig militaristisk anda, en sådan anda, där man känner, att den militära ledningen betraktar sig icke, såsom den bör göra, som ett med folket, som ett verktyg för folket, utan i stället betraktar sig såsom en stat i staten, som förnämt avvisar de framställningar, som göras emot dess egen ofelbarhet. Jag tror, att intet kan vara farligare för den försvarsvilja, som ännu icke är undergrävd inom vårt folk, än om sådant får passera onäpst, och jag är övertygad om att jag har ofantligt många bakom mig, när jag uttrycker mitt djupa beklagande över den uppseendeväckande och utmanande skrivelse, som från regeringens sida har riktats gent emot civilkommissionen för dess åtgärd i denna affär.

Jag tror således verkligen, att det är på sin plats, att i andra kammaren eftertryckligt från hela vänstern säges ifrån, att det system, som kommit till uttryck i behandlingen av Dalregementets angelägenheter, är ett system, som vi icke kunna finna oss till rätta vid. Det påpekades redan under remissdebatten sådana exempel på detta system, som jag här icke behöver ytterligare ingå på, men när den officiella hovsamma anmälan kom, då hade man väntat något helt annat än det svar, som kom från högsta vederbörande.

I det fall, som här förevarit, har man uppenbarligen kommit in på vägar, där det är omöjligt för en demokratisk kammare att kunna följa med, och jag vill endast uttrycka den förhoppningen,

Ang. vissa för-
hållanden vid
Dalregementet.
(Forts.)

då förhållandena äro, som de nu äro, att det måtte kunna, på grund av vad som här yttrats, ändå tagas under förnyat övervägande, om icke nödiga åtgärder kunna vidtagas i riktning mot att tillfredsställa den stora allmänna opinionen, vilken ingalunda är en sådan föraktlig kvantitet, som den synes vara betraktad i den skrivelse, som på sin tid offentliggjordes från statsrådet.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Mörcke: Herr talman, mina herrar! Den förste ärade talaren har redan uppläst klämman i det civilkommissionens yttrande, som frågan här gäller. Jag skall därför endast nämna de sista raderna, då jag behöver dem för vad jag ämnar säga. Det säges där, »att omsorgen om försvaret följaktligen krävde, att erforderliga åtgärder för ändring i ledningen av truppens tjänstgöringsförhållanden vid regementet snarast möjligt vidtoges.»

För min del kan jag omöjligt tyda detta annorlunda, än att kommissionen här uttalat en hemställan till Kungl. Maj:t, och att denna hemställan går ut på, att den ifrågavarande regementschefen borde, åtminstone faktiskt, avlägsnas från sin förtroendepost. För min tolkning i denna riktning har jag också ett stöd i det anförande, som reservanterna i civilkommissionen haft till protokollet. Jag vidhåller således, att min tolkning av kommissionens uttalande överensstämmer med verkliga innebörden därav.

Jag kan icke heller annat än fasthålla min mening, att kommissionen genom sin ifrågavarande åtgärd oriktigt tillämpat sin instruktion. Det kan icke tillkomma civilkommissionen att inblanda sig i Kungl. Maj:ts åliggande att tillsätta tjänster eller att i dessa bibehålla vissa personer. I instruktionen heter det bl. a.: »Kommissionen äger att hos Kungl. Maj:t göra de erinringar och de framställningar att vidtaga åtgärder, som undersökningen anser påkalla.» Detta kan enligt min mening ej givas en sådan tolkning, att Kungl. Maj:t velat lämna civilkommissionen inflytande på bibehållandet eller befordran av arméns befäl.

Dessa framställningar, som civilkommissionen äger att göra, kunna icke gälla sådana frågor. Detta beror naturligtvis bl. a. därpå, att kommissionen saknar facklig insikt i militära frågor eller med andra ord, som jag uttryckte det i mitt anförande till statsrådsprotokollet, att den saknar »reell kompetens».

Det lär väl knappast bestridas, att den militära dugligheten är och måste vara huvudsaken för arméns högre befäl. Det skulle i sanning vara beklagligt för hela vårt försvarsväsen, om en annan uppfattning skulle göra sig gällande.

Men kontrollen i militärt hänseende är icke överlämnad till civilkommissionen. Den förmår svärigen bedöma en regementschefs gärning och resultatet av densamma. Den mäktar icke avgöra, om regementet är väl och fältmässigt utbildat. I detta avseende anser jag mig själv i stånd att kunna fälla ett omdöme. För några dagar sedan bevistade jag en fälttjänstövning, i vilket Dalregementet deltog, och jag kan konstatera, att regementet där-

vid tydligen uppträdde så, att jag får säga, att det visade sig stå på en hög ståndpunkt i fråga om fältmässig utbildning. Överallt, där jag såg kontingenter från detta regemente uppträda, rörde de sig raskt och hurtigt i terrängen, och dess uppträdande i strid var högst berömvärt. Ingenstädes såg man några missbelåtna eller sura miner eller någon ovillighet att underkasta sig med fälttjänstövningar nödvändigt förenade ansträngningar. Men jag vill härtill lägga, att jag från flera håll, däribland från arméfördelningschefen, erfarit, att omvårdnaden om truppen vid regementet är god. Och det kan väl inte alldeles bestridas, ifall man tänker på det citat, som den förste ärade talaren gjorde utav den av konungen utfärdade skrivelsen, där befälet uppmanas att uppträda såsom en vän till folket, att denna vänskap knappast kan yttra sig på ett bättre sätt, än att det visas en god omvårdnad om och förplägnad av folket. För övrigt har väl ej heller civilkommissionen förnekat, att omvårdnaden om och förplägnaden av truppen är god.

Ang. vissa förhållanden vid Dalregementet.
(Forts.)

Jag övergår slutligen till vad civilkommissionen yttrat om opinionen. Att den allmänna opinionen skulle få bli avgörande för en tjänstemans — han må vara militär eller civil — bibehållande på sin post, tror jag skulle medföra ytterst farliga följder. Det lider intet tvivel om att detta hos många tjänstemän skulle kunna leda till inställsamhet och lycksökeri. Statens tjänstemän, såväl de civila som de militära, äro dock till för att var i sin stad tillvarata statens olika intressen. Visserligen böra de därvid visa allt tillmötesgående, men de måste först och främst hävda det statsintresse, de äro satta att bevaka, även om de härigenom skulle komma i strid med vad som för en eller flera enskilda kan vara behagligt, till och med om dessa enskilda äro så många, att de skulle bilda en s. k. »allmän opinion». Enligt mitt förmenande skulle det därför vara högst beklagligt, om befordringar gjordes beroende icke av saklig hänsyn utan av en viss rådande opinion.

I dessa dagar bevittna vi, huru, som aldrig förr, truppersnas militära duglighet inom de stridande arméerna tagas i anspråk. Kan det då vara lämpligt, att man med en sådan motivering, som civilkommissionen har använt, skulle ingripa mot en regementschef, som dock faktiskt håller sitt regemente väl utbildat för krigets krav? Skulle någon regering, som känner sitt ansvar, kunna avlägsna en regementschef från sin post på så lösa grunder?

Jag underskattar ingalunda betydelsen av att det största förtroende råder emellan trupp och befäl. Vad på mig vidkommer, skall jag också, som jag hittills sökt göra, bemöda mig om att tillse, att utbildningsarbetet bedrives i sådan anda, att dessa synpunkter vinna behörigt beaktande.

Jag vill tillägga, att den åtgärd, som vidtagits i detta fall, ingalunda har varit avsedd att på något sätt verka sårande gent emot de aktade män, som sitta i civilkommissionen.

Ang. vissa för-
hållanden vid
Dalregementet.
(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag ber även jag att få yttra några ord i denna fråga.

Jag skall därvid be att få börja med en passus i herr Staafts anförande, där han talade om nödvändigheten av förtroende för befälet från de underordnades sida och vilken han anknöt till den motivering, som gjorts av de sakkunnige, vilka uppgjorde förslaget till instruktion för civilkommissionen. Det är mycket sant, att i denna motivering påpekas nödvändigheten av att upprätthålla förtroendet för befälet ifrån de underordnades sida. Och det var väl också det, som var en av anledningarna till att civilkommissionen någonsin kom till stånd. Med därför att detta uttryck där förefinnes och därför att tillkomsten av kommissionen till viss grad beror på detta, får man väl icke därav draga den slutsatsen, att civilkommissionen bör och kan ingå på ett utrönande av och på uttalanden i alla frågor, som över huvud taget kunna hänföras till spørsmålet om förhållandet mellan befäl och underordnade. Det synes mig, att civilkommissionen har ett ytterst grannliga värv, att den måste med allra största och ängsligaste försiktighet vaka över, att den i alla sina åtgöranden icke gör något, som på något sätt kan motverka vissa andra viktiga syften. Jag syftar därvid på vad som även förekommer i de sakkunniges utlåtande och vad som även förekommer i det uttalande till statsrådsprotokollet av dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet, som gjordes, då civilkommissionen tillsattes, att det är nödvändigt att icke undergräva förtroendet för, att icke uppväcka misstroende emot det militära befälet och att inte, såsom det heter »förfara, så att man på något sätt undergräver befälets myndighet eller eljest inverkar menligt på krigstukten.» — Detta är ju ytterligt viktiga saker att i alla fall taga hänsyn till.

I vad mån civilkommissionen i det föreliggande fallet hade bort verkställa en undersökning, därom vill jag icke yttra mig annat än så tillvida att jag anser det *berättigat* att civilkommissionen verkställt en undersökning. Men, efter de resultat, denna undersökning giver synes det mig, som om civilkommissionens majoritet icke hade bort kunna draga den *slutsats* till vilken den kommit. Det är då kommissionen gått över sin befogenhet. Vad är det då, som civilkommissionen här borde ha utrett? Jo, huruvida det är någonting uti § 1 uti instruktionen för civilkommissionen, som har trampats under fötterna eller har trätts för när. Såvitt jag kan läsa denna första paragraf, lär väl här ej kunna komma i fråga annat än den del av paragrafen, som talar särskilt om de värnpliktigas behandling och omvårdnad och huruvida den kan ge anledning till erinringar, ty vad beträffar de andra delarna av paragrafen, synes det mig, som om de icke i det föreliggande fallet äga någon tillämpning. Det framhålles utav de sakkunniga, som uppgjort denna instruktion, i deras utlåtande, uttryckligen — och det har framhållits under ärendets behandling även utav departementschefen, när civilkommissionen tillsattes — att den inte har med det rent fackmässiga att göra. Nu synes det mig,

att när civilkommissionens majoritet i sitt utlåtande talar om denna sak, den dock syftar på något, som måste röra det rent fackmässiga, när den nämligen talar om allehanda små i och för sig mindre viktiga detaljer i *tjänstgöringen*, ty vad beträffar de värnpliktiges omvårdnad och underhåll och behandling, så säger civilkommissionen därom ingenting. Det synes mig därjämte ha varit mycket *lämpligt*, att civilkommissionen icke kommit med det förslag den gjort, och detta för den stora och viktiga sakens skull: det goda förhållandet mellan befäl och underordnade, och det synes mig, som om civilkommissionen i varje fall hade bort göra sig den allvarliga frågan, om icke civilkommissionen likväl här trängde in på ett kompetensområde, som icke tillhörde den.

Nu har här uttalats, att den slutsats, till vilken civilkommissionen kommit — det uttalandet gjordes av förste talaren, herr Staaff — icke behövde innebära en hemställan om entledigande av regementschefen i detta fall. Ja, jag vågar dock för min del hysa den uppfattningen, att det ligger någonting sådant uti det, i synnerhet om man läser *hela* det utlåtande, som civilkommissionens majoritet här gjort, och att det dock är dit som kommissionen syftar, liksom man å andra sidan inte kan säga, att det kan innebära en tillsägelse, en uppmaning från Kungl. Maj:t till regementschefen, att han skulle ändra sitt sätt att leda sitt regemente. Det är ju för övrigt lätt att här erhålla en upplysning, om verkligen någon av majoritetens ledamöter i kommissionen har syftat till någonting sådant, ty de sitta ju alla här i kammaren, och om inte meningen snarare varit att få en verklig ändring i ledningen, i det att den nuvarande chefen ansetts icke böra utöva denna ledning. Men jag har förut uttalat att kommissionen har gått utöver sitt kompetensområde, och att jag anser, att det skulle ha varit ytterst angeläget, att civilkommissionen icke ingripit på sätt som skett och kommit med den hemställan den gjort, och detta för att verkligen främja den nyssberörda stora och viktiga saken. Ty jag håller före, att i så fall bort verkställas en utredning av kompetenta personer, för att man skulle få reda på, hur förhållandena i verkligheten här gestaltade sig och i vad mån de överklagade förhållandena äga fog för sig eller icke, en sak, på vilken jag här naturligtvis alls icke har anledning att ingå och om vilken jag följaktligen icke heller ämnar yttra mig. Men det vill förefalla mig, att det är orimligt att komma och säga, att man grundar sitt omdöme på en allmän opinion, vars mening man inhämtat under en så kort tid som den, under vilken civilkommissionen var samlad i Falun och som uppgivits vara allenast en dag.

Slutligen vill jag uttala att det efter min mening är synnerligen nödvändigt, att i anledning av de slutsatser, herr Staaff till slut framförde, framhålla betydelsen av att befälet bör tillkomma en rättvis behandling, och därtill hör, att undersökningen rörande dessa förhållanden verkligen företages på ett så fullkomligt opartiskt och sakkunnigt sätt, att befälet därför kan ha ett fullständigt förtroende.

Ang. vissa förhållanden vid Dalregementet.
(Forts.)

*Ang. vissa för-
hållanden vid
Dalregementet.
Forts.)*

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av ifrågavarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,57 e. m.

In fidem
Per Cronvall.